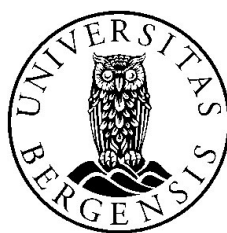

Kultivere sosial endring

Urban dyrking som manifestering av individers
behov og samfunnsbekymringer

Siri Kleppe Reintz

Masteroppgave

Vår 2020

Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen

Sammendrag

Urban dyrking er en aktivitet som har blitt mer vanlig de siste årene. Denne studien har hatt til hensikt å undersøke dette fenomenet. Datamaterialet er basert på åtte intervjuer med individer som dyrker på fritiden sin. Motivasjonene for å drive med urban dyrking er komplekse, og knyttet til individuelle behov og samfunnsspørsmål. Praksisen er for individene en meningsfull aktivitet, som blant annet gir dem muligheten til å skape noe med hendene, å utvikle seg selv, å kjenne kontakt med naturen og å ha et prosjekt sammen med andre. Det er også en måte å uttrykke bekymringer knyttet til matsystemet og miljøproblemer. Ved å dyrke i tråd med prinsipper om hvordan matproduksjon bør være, fremmer de et alternativ til matsystemet. Urban dyrking inngår i en livspolitisk bevegelse, der hverdagslige valg og praksiser adresserer politiske spørsmål gjennom vurderinger av hvordan et godt liv skal være. Individene engasjerer seg hovedsakelig i praksisen fordi den oppleves som tilfredsstillende, og fordi det er en del av «det gode liv». Det gode liv konstrueres i relasjon til individuelle behov og hvordan de vil relatere seg til samfunnsproblemer. Dyrkerne vil være «en del av løsningen», og dyrkingen deres kan bidra til denne følelsen. Gjennom dyrkingspraksisen kan individene oppleve en meningsfull relasjon til verden.

Antall ord i hovedteksten: 33311

Forord

Interessen min for urban dyrking begynte rundt samme tid som jeg begynte på masterstudiet. Jeg var oppgitt over at jeg ikke hadde mulighet til å gjenvinne matavfallet mitt, og undersøkte derfor mulighetene for å kompostere matavfallet mitt selv. Dette var inngangsporten til fenomenet urban dyrking, som jeg begynte å lære mer om. Dette vekket også min sosiologiske nysgjerrighet; hvordan oppstår et slikt fenomen? Jeg er glad for at jeg valgte å følge min nysgjerrighet, selv om jeg har følt at det har vært et «rart» tema. Prosessen med å skrive masteroppgaven har vært lærerikt og utfordrende (med ekstra utfordringer knyttet til en ekstraordinær situasjon). Jeg håper at leseren synes at temaet er like spennende som jeg gjør.

Jeg er takknemlig for informantene mine som har gjort denne studien mulig, for at de har delt perspektivene sine med meg. Veilederen min, Atle Møen, fortjener også en takk for gode tilbakemeldinger ispedd oppmuntrende ord. Jeg har satt stor pris på å høre at dette er viktig, og verdt å skriv om. Kurt og Stevie fortjener også en takk, for et masterfritt hjem og moralsk støtte.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	1
Tema	1
Hensikt med studien.....	3
Oppgavens struktur	4
2. Tidligere forskning	6
Begrepsavklaring	6
Alternative matbevegelser	6
Kritisk refleksiv fritidsaktivitet.....	7
Agrileisure	10
Civic agriculture.....	12
Tidligere forskning på motivasjon.....	13
3. Teoretiske perspektiver	18
Akselerasjon og resonans	18
Akselerasjon	18
Resonans.....	21
Aksene av resonans	23
Fremmedgjøring.....	26
Metabolsk rift	27
Livspolitik	30
Stille bærekraft og stille aktivisme.....	31
Sosial bevegelse.....	34
4. Metode.....	36
Forskningsstrategi	36
Intervju	37
Etikk.....	38
Utvalg og rekruttering	39
Om informantene	41
Generalisering.....	41
Gjennomføring av intervju	42
Transkribering	43
Analyse.....	44
5. Matproduksjon	47
Matens verdi	47
Forståelse for matproduksjon	49
Problemet med matproduksjon og miljø	50
Oppsummering – Tilknytning til matproduksjon.....	54

6. Å være en del av løsningen – Fra spire til sosial endring	56
Grønn bevissthet	56
Livspolitikk	59
Stille bærekraft	61
Aktivisme	62
Reparere rift.....	64
Normbrytende og romantisk.....	66
Oppsummering – En livspolitisk sosial bevegelse.....	68
7. Opplevelse av natur i byen	69
Kontakt med naturen.....	69
Bylivet.....	73
Oppsummering	76
8. En tilfredsstillende aktivitet og et forestilt fellesskap	77
En kilde til glede og utfordring.....	77
En annen form for arbeid.....	79
Fellesskapet – lokalt og forestilt	80
Oppsummering – En tilfredsstillende aktivitet	83
9. Avslutning – En spirende sosial bevegelse?	84
En livspolitisk sosial bevegelse	84
Individens behov og samfunnsproblemer	85
Det gode liv	86
Et positivt bidrag til miljøet?	86
Studiens bidrag	88
Referanseliste.....	89
Vedlegg.....	94

1. Innledning

Tema

Urban dyrking er en aktivitet som har blitt mer vanlig de siste årene. Urban dyrking refererer til produksjon av avlinger i urbane områder. Urbant landbruk og urban agrikultur er alternative begreper som også brukes om det samme fenomenet. Dette kan også inkludere husdyrhold. Urban dyrking kan skje både privat og kommersielt, men denne studien fokuserer på den private formen. Dette kan skje i parselhager, private hager, fellesområder i nabolag, offentlige områder, skolehager¹ og takhager. Interessen for å dyrke mat selv øker stadig. I Aftenposten i mai 2020 kunne man lese at «Å dyrke egne grønnsaker er noe av det mest trendy du kan gjøre i sommer» (Jacobsen 2020). Det har vært en spesiell økning i tiden under restriksjoner knyttet til Koronaviruset våren 2020. For eksempel har salget av settepoteter økt med 80 % fra 2019 til 2020 (Schau 2020). Når hverdagslivet byr på mer tid hjemme, øker muligheten for å dyrke mat selv. Dette indikerer også at det er en aktivitet som kan bli viktigere i fremtiden som kan by på nye utfordringer for samfunnet.

Urban dyrking kan sies å være en del av en større trend der det er økt fokus på bærekraftig mat og matproduksjon. Begrepet bærekraftig mat har også hatt mye fokus i de siste årene. Blant annet er fokuset på kortreist eller lokal mat blitt større. REKO-ringene er et eksempel på organisasjoner som legger til rette for å kjøpe «lokal mat». REKO står for rettferdig konsum. REKO-ringer gjør det mulig å kjøpe varer direkte fra lokale bønder gjennom Facebook. Det ble grunnlagt i Finland i 2013, og har spredt seg til flere land (Norsk bonde- og Småbrukarlag udatert). Et annet eksempel på økt fokus på bærekraftig mat er trenden om å spise mindre kjøtt på grunn av klimahensyn (Becker 2019). Matsvinn har også fått økt fokus, som har vært grunnlaget for applikasjonen «Too Good to Go» som legger til rette for salg av overskuddsmat fra serveringssteder. Disse eksemplene er tilknyttet vurderinger rundt hva som er bærekraftig matkonsum. Urban dyrking setter også fokus på hva som er bærekraftig matproduksjon. Urban dyrking tar ett steg videre enn bærekraftig matkonsum, fordi individer ikke bare er konsumenter, men også produsenter. Forholdet mellom urban dyrking og bærekraftig matproduksjon diskuteres videre i oppgaven.

¹ En skolehage er en hage som er tilknyttet en eller flere skoler, der elever er med på å drifte hagen.

Fenomenet urban dyrking vokser ikke bare frem fra mikronivå gjennom individuell handling og organisering, men har også blitt en sosial bevegelse og del av politiske mål. I 2019 besluttet regjeringen å utarbeide en strategi for urbant landbruk, som «skal bidra til bærekraftig byutvikling, integrering, utdanning og opplæring, arbeidstrening, kunnskapsutvikling, innovasjon og klimatilpasning» (Landbruks- og matdepartementet 2019). Flere byer i Norge legger til rette for urban dyrking, hovedsakelig gjennom økonomiske midler og utleie av arealer. Informantene i denne studien bor i Bergen eller Oslo, og begge disse kommunene har en satsing på urban dyrking. Oslo kommune har prosjektet «Spirende Oslo» som skal fremme urbant landbruk. Ifølge kommunen har urban dyrking en rekke positive effekter:

Ved siden av å bidra til matproduksjon og kunnskap matens opprinnelse, bidrar urbant landbruk til bedre folkehelse, integrering, entreprenørskap, biologisk mangfold og matkultur. Urbant landbruk skaper ikke bare en grønnere by, men også en varmere by. Naboer blir bedre kjent med hverandre fordi de har en felles glede i å dyrke grønnsaker sammen. Barn lærer hvor maten kommer fra, og ungdom opplever mestring ved å ha en grønn sommerjobb (Bymiljøetaten i Oslo udatert b).

Bergen har prosjektet «Urbant landbruk i Bergen», som har som mål å «ta vare på matjord, dyrke spiselige vekster og utvikle gode grønne møteplasser i bydelene» (Bergen Kommune udatert). I 2019 lagde kommunen strategien «Dyrk Bergen» som har to hovedmål; å ta vare på matjord og biologisk mangfold gjennom matforsyningsystem, og å skape møteplasser.

Ved å legge til rette for dyrking av spiselige vekster i parsellhager, parker, nabolagshager og i skolehager, får bergenserne muligheter til å dyrke matplanter, skape gode nabolag og være fysisk aktive – til glede og nytte for folk i alle aldre, på tvers av kulturer og språk (Etat for landbruk 2019).

Strategien knyttes til FNs bærekraftsmål, blant annet mål om matsikkerhet, klimaendringer og bærekraftige byer (Etat for landbruk 2019).

Både Oslo og Bergen har en såkalt bybonde som skal fremme urbant landbruk i byen deres. Bybonden i Oslo er ansatt av Norges Bondelag og Bjørvika Utvikling, mens bybonden i Bergen er ansatt av Hordaland Bondelaget og Lystgården på Landås (Norges Bondelag udatert). Oslo har ca. 20 parsellhager (Bymiljøetaten i Oslo udatert), mens Bergen har langt færre. Oslo har 30 skolehager (Oslo kommune udatert a), mens Bergen ga tilskudd til ni

skolehager i 2019 (Bergen kommune 2019). Forskjellen mellom Oslo og Bergen kan skyldes at de er litt ulike byer. Oslo har et høyere innbyggertall, og er i tillegg mer fortettet enn Bergen. Dette kan også ha ført til at Oslo kommune har hatt et større fokus på urban dyrking.

Oppmerksomheten rundt urban dyrking økes gjennom media, sosiale medier og kommersialisering. Kommunenes strategier for urbant landbruk nevner entreprenørskap som en av begrunnelsene for urbant landbruk. Dette inkluderer for eksempel anleggsgartnere som skaper mattak² og distributører av frø, vekstlys og annet utstyr. En økende mengde bøker om hvordan man skal dyrke et også et eksempel på kommersialisering og økt oppmerksomhet rundt temaet som kan bidra til det økende engasjementet. I sosiale medier finnes det blogger som deler informasjon, og forum der råd og inspirasjon utveksles.

Det er mange sider ved urban dyrking som kan studeres. Fenomenet kan blant annet inkludere bylandskap, integrering, biomangfold, matsikkerhet og klimatilpasning. Jeg vil fokusere på individets plass i denne konteksten. Dette er verdt å undersøke fordi det handler om agens relatert til samfunnsproblem i form av livsstilsendringer. For å møte fremtidens utfordringer må vi også undersøke hvordan individer vil og kan endre livsstil. Samfunnsendring krever også en bevegelse nedenfra, og ikke bare politisk handling ovenfra. Urban dyrking er et fenomen som kan reflektere samfunnsproblem, som miljøproblem og organisering av hverdagslivet. Dette er et fenomen som er en liten del av et større bilde, der individers refleksive livsvalg skaper en sosial bevegelse for samfunnsendring.

Hensikt med studien

Hensikten med studien var å undersøke urban dyrking som fenomen. Studien har vært nokså åpen med tanke på studiens fokus. Derfor har oppgaven fått et bredt fokus som inkluderer flere innfallsvinkler. Dette mener jeg også har vært nødvendig da dette er et komplekst fenomen. Tilnærmingen har vært åpen med tanke på teori og avgrensning. Likevel har det vært noen implisitte spørsmål tilstede i løpet av studien:

- Hva er motivasjonene for å praktisere urban dyrking?

² Mattak er tak som benyttes til matproduksjon.

- Hvilken mening har praksisen for individene?
- Hvilken sammenheng er det mellom urban dyrking og samfunnsmessige forhold (som miljøproblem og matsystemet)?
- Hvorfor/hvordan har fenomenet oppstått?

For å forsøke å svare på disse spørsmålene har jeg utført åtte intervjuer med individer som i en eller annen form er engasjert i urban dyrking.

Hensikten har vært å få kunnskap om fenomenet og hvordan dette har oppstått. Temaet er interessant nettopp fordi det er en økende tendens i et samfunn som har et matsystem som baserer seg på kjøp og salg, som er tilfelle i samfunn med høy arbeidsdeling og spesialisering. Det å dyrke egen mat er ikke «normalen», nettopp fordi dette er en oppgave som er spesialisert. Å utforske hvordan dette har blitt en «trend» er derfor interessant, og kan fortelle oss noe om samfunnet i en større sammenheng.

Oppgavens struktur

Oppgaven består av ni kapitler. Kapittel 2 presenterer utvalgt forskning på temaet. Kapitlet er todelt, der den første delen fokuserer på alternative matbevegelser og den andre delen fokuserer på motivasjon for dyrking.

Kapittel 3 inneholder teori som konstruerer det teoretiske rammeverket for oppgaven. Her presenteres teorier og konsepter som kan brukes til å analysere urban dyrking. Teorien om akselerasjon og resonans er en generell teori om moderniteten som gir innsikt i bakgrunnen for fenomenet. Konseptene metabolsk rift, livspolitik og stille bærekraft bidrar også til det teoretiske rammeverket.

Kapittel 4 inneholder en redegjørelse for metoden som har blitt benyttet i studien.

Tilnærmingen til studien har vært åpen, og metoden har vært intervju. Kapitlet redegjør for metodevalg, datainnsamling og analyse.

Kapittel 5 er det første av fire analysekapitler. Dette analysekapitlet handler om hvordan temaet relaterer til matproduksjon, og hvordan informantene forholder seg til matproduksjonssystemet. Dette innebærer at selvdyrket mat har høyere verdi for informantene

enn annen mat. Å selv dyrke bidrar til en økt forståelse for matproduksjon. I tillegg har informantene oppfatninger om hvordan matsystemet har negative konsekvenser for miljøet, som også er relatert til deres dyrking.

Kapittel 6 diskuterer hvordan informantene «er en del av løsningen», og hvordan dette kan tolkes på ulike måter. Urban dyrking forsterker den «grønne bevisstheten» og kan gi en følelse av at man gjør noe nyttig. Når bevisstheten rundt matproduksjon øker, kan dette føre til positive miljømessige konsekvenser. Gjennom livsstilsvalg rettes hverdagslivet inn etter samfunnsbekymringer.

Kapittel 7 handler om forholdet mellom by og natur. Det tar for seg hvordan urban dyrking kan gi en følelse av kontakt med naturen, og forbedre livskvalitet i byen. Urban dyrking kan skape møteplasser og tilgang til opplevelser av natur.

Kapittel 8 fremstiller praksisen av urban dyrking som en tilfredsstillende aktivitet. Det viser hvordan praksisen gir individene positive opplevelser, samt utfordringer. Dyrkere kan også oppleve et fellesskap basert på praksisen. Urban dyrking gir muligheter til å skape noe med hendene, utvikle ferdigheter og kunnskaper og få mestringsfølelse.

Kapittel 9 inneholder en avsluttende oppsummering av funnene.

2. Tidligere forskning

I dette kapitlet vil jeg presentere noe tidligere forskning på temaet. Først presenteres perspektiver på hvordan urban dyrking kan være en del av en alternativ matbevegelse. Deretter gjengis det funn fra studier på motivasjoner for urban dyrking. Ved å legge frem tidligere forskning kan funnene i studien styrkes, samtidig som det bidrar til det analytiske rammeverket i oppgaven.

Begrepsavklaring

Begrepet urban dyrking i denne studien refererer til dyrking av spiselige vekster som en fritidsaktivitet i urbane områder. Dette er fordi informantene driver med urban dyrking på fritiden. Litteratur som det refereres til bruker begrepet urbant landbruk eller urban agrikultur, som refererer til generell urban matproduksjon og husdyrhold. Jeg tar i bruk begrepet matsystem, for å referere til produksjon, distribusjon og konsum av mat på et generelt nivå i samfunnet.

Litteratur på området referer ofte til *community gardens*, altså fellelhager. En fellelhage er et område som driver av en gruppe mennesker, der det dyrkes spiselige vekster og eventuelt andre vekster. En form for fellelhage er parsellhager, der hagen er delt opp i parseller, altså avgrensede områder. Individene har da ansvar for sin egen parsell. En fellelhage kan også drives kollektivt, ved at det er ett felles område. Et andelslandbruk er et samarbeid mellom bønder og forbrukere, som etterstreber bærekraft. Forbrukeren forhåndsbetaler for produksjonen, og ansvar, risiko og avling blir delt mellom produsenter og forbrukere. Forbrukerne deltar i driften, for eksempel høsting av avlinger. Andelslandbruk drives etter økologiske prinsipper (Andelslandbruk Norge udatert a)³.

Alternative matbevegelser

Urban dyrking kan sees på som en del av en alternativ matbevegelse. Ifølge Grauerholz og Owens (2015) har slike sosiale bevegelser rundt matsystemer hovedsakelig oppstått som en

³ Det finnes fem andelslandbruk i Oslo, samt flere i områder rundt Oslo, og to i Bergen (Andelslandbruk Norge udatert b).

respons til et matproduksjonssystem som har blitt økende industrialisert og upersonliggjort. To eksempler på slike bevegelser er lokal mat og permakultur, som er relevant i denne studien. Lokal mat-bevegelsen har stor påvirkning på matbevegelser, og har skapt nye relasjoner mellom individer og jorden. Innunder dette kan man plassere urban dyrking, som gjør konsumenter om til produsenter. En annen bevegelse er permakultur, som betyr permanent agrikultur. Dette handler om å utvikle systemer som opprettholder seg selv gjennom å følge naturlige lover. Man jobber med naturen, i stedet for mot den (Grauerholz og Owens 2015). I de neste avsnittene presenteres tre perspektiver på alternative matbevegelser knyttet til *leisure*, altså fritidsaktiviteter. Den første er *kritisk refleksiv fritidsaktivitet*, som fokuserer på hvordan mataktiviteter har potensiale for sosial endring. Den andre er *agrireisure*, som finnes i krysningspunktet mellom fritid, sosial endring og agrikultur. Det tredje perspektivet er *civic agriculture*, som fokuserer på hvordan urban dyrking kan fungere som en offentlig tjeneste. Disse perspektivene kan bidra til forståelsen av urban dyrking som en bevegelse.

Kritisk refleksiv fritidsaktivitet

Mair, Sumner og Rotteau (2008) argumenterer for at mat-praksiser kan være en kritisk refleksiv fritidsaktivitet. Kritisk refleksiv fritidsaktivitet defineres som politisk orientert fritidsaktivitet, der refleksjon, motstand og artikulering av alternative visjoner knyttes til dimensjoner av tilfredsstillelse, aktivisme og myndiggjøring. De ser på forholdet mellom mat og fritid med fokus på muligheten til å skape kritisk refleksjon, motstand og artikulering av alternativer til matsystemet. Dominante forestillinger om mat, samt dets sosiale, kulturelle, miljømessige og økonomiske implikasjoner blir utfordret og reformulert gjennom fritidsaktiviteter (Mair, Sumner og Rotteau 2008).

Mair, Sumner og Rotteau (2008) bruker tre eksempler på matbevegelser for å vise til det politiske i mat og fritid. Disse eksemplene er Slow Food-bevegelsen, bevegelsen for rettferdig mat og bevegelsen for økologisk mat, som også viser til tre dimensjoner ved politisk praksis – tilfredsstillelse, aktivisme og myndiggjøring – som er forankret i refleksjon, motstand og

alternative visjoner. Slow Food⁴ er knyttet til tilfredsstillelse, rettferdig mat til aktivisme, og økologisk mat til myndiggjøring. Slow Food-bevegelsen motstår standardiseringen i globalisering, og fremmer en alternativ form for globalisering; den globale bevaringen av lokal mat og drikke. Denne bevegelsen belyser forholdet mellom mat og fritid på den måten at den er et symbol på å ta tilbake fritid og tilfredsstillelse i matpraksiser. Det er også politisk gjennom motstanden mot fast food-systemet (Mair, Sumner og Rotteau 2008).

Det andre eksemplet, bevegelsen for matrettferdighet, henvender seg til den manglende tilgangen til sikker, sunn og rimelig mat. Dette er en politisk praksis som ser på forholdet mellom mat, makt og helse, og er basert i aktivisme. Det tredje eksempelet er økologisk mat-bevegelsen, som innebærer en kombinasjon av arbeid, fritid, praksis og sosiale verdier. Dette er et eksempel på en refleksiv, politisk praksis knyttet til individuell og kollektiv myndiggjøring. Innenfor denne bevegelsen har det blitt et fellesskap basert på motstand, agens, og hylling av offentlige goder som rent vann og sunn jord. Bevegelsen søker å bevege seg forbi individualiseringen av konsum ved å skape en tilhørighet gjennom alternativer til det dominerende matsystemet. Som Slow Food-bevegelsen, søker det også å skape sosial og miljømessig endring gjennom en refleksiv forståelse for matproduksjon og dets konsekvenser på miljø og sosiale relasjoner. Økologiske bønder gir andre en mulighet til å reflektere over hvor maten deres kommer fra, hvordan den er dyrket og måter å velge bort det dominante matproduksjonssystemet (Mair, Sumner og Rotteau 2008).

Ifølge Mair, Sumner og Rotteau (2008) er det tre dimensjoner ved det kritisk refleksive fritidsaktiviteten; refleksjon, motstand og artikulering av alternative visjon. I hver av de nevnte matbevegelsene er det elementer av refleksjon, som oppmuntres gjennom dimensjoner av tilfredsstillelse, aktivisme og myndiggjøring. Den første dimensjonen innebærer en refleksjon rundt maktforhold. De ber medlemmer og den større befolkningen om å reflektere rundt dyrking, spising og servering av mat. Dette innebærer refleksjon av økonomiske, sosiale og miljømessige problemer i matsystemet. Den andre dimensjonen handler om å ta tilbake individuell og kollektiv makt. Praksisen innebærer motstand, og artikulerer hva som det

⁴ Slow Food startet på 1980-tallet, og har som mål å forhindre at lokale mattradisjoner forsvinner. Det er en organisasjon og en bevegelse, som har røtter i en demonstrasjon mot McDonalds i Italia (Slow Food udatert).

motståes mot. På det kollektive nivået gjør matbevegelsen det mulig for individene å dele idéer med hverandre. På det individuelle nivået kontrollerer individet hva de spiser, og prøver å motstå implikasjonene av det industrielle matsystemet. Dette skjer for eksempel i økologisk mat-bevegelsen gjennom kunnskapsdeling og defetisering og dekommodifisering av mat. I Slow Food-bevegelsen skjer motstand gjennom å opplyse om prosessen i fast food og implikasjoner av dette. Den tredje dimensjonen er artikuleringen av alternative visjoner. Det er et engasjement for å leve ut forestillingen om en bedre verden. Ved å spise, dyrke og servere mat på en måte som går imot den dominerende forestillingen om mat, blir disse bevegelsene selv endringene som de fremmer. For eksempel utfordrer økologisk mat-bevegelsen industriell mat ved å oppmuntre adferd som avdekker maktrelasjoner i matproduksjon, og ved å spre visjonen av mindre industrialisert mat (Mair, Sumner og Rotteau 2008).

Ved å se på matpraksiser som kritisk refleksiv fritid, gir det en mulighet til å se på individuell og kollektiv adferd som tilrettelegging for sosial endring. Ved å se på strukturen til fritidspraksiser kan individuell adferd passe inn i sosial, økonomisk og miljømessige problemer. Konseptet gjør det mulig å se forbi individualistiske beskrivelser, til en større sosial kontekst som påvirker og blir påvirket av fritidsaktiviteter. Matpraksiser har muligheter for bredere sosial endring. Disse bevegelsene jobber for å motsette dominante diskurser og artikulere alternative visjoner av sosialt liv og populærkultur (Mair, Sumner og Rotteau 2008).

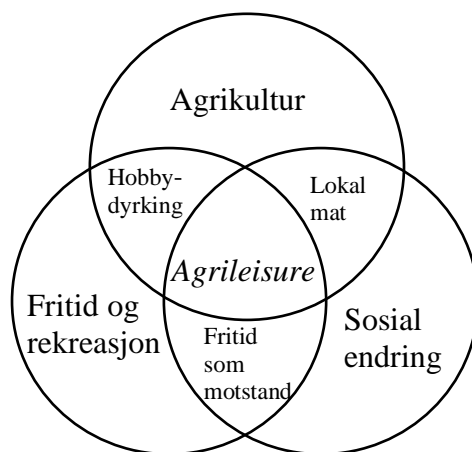
Tabellen på neste side viser likheter mellom de tre perspektivene på alternative matbevegelser, med utgangspunkt i dimensjonene i kritisk refleksiv fritidsaktivitet, og baserer seg på formuleringer fra litteraturen.

<i>Kritisk refleksiv fritidsaktivitet</i>	<i>Agrileisure</i>	<i>Civic agriculture</i>
Refleksjon rundt maktrelasjoner - ber samfunnet om å reflektere om økonomiske, sosiale og miljømessige problemer i matsystemet	Sosial endring i relokalisering innebærer utdanning av produsenter og konsumenter om mat	Individer lærer om matproduksjon og deres rolle
Motstand ved å ta tilbake individuell og kollektiv makt - dekommodifisering og kunnskapsdeling	Sosial endring gjennom å promotere myndiggjøring og gjenopprette sosiale relasjoner tilknyttet sted	Tar tilbake rom og matproduksjon
Skaper alternative visjoner om et bedre matsystem	Forsøk på å utvikle bærekraftige alternativer til agro-industrielle matsystemer	Skaper bevissthet om agens som kan overføres til politikk og aktivisme. Utvikler fellesskap gjennom arbeid og sted

Tabell 1: Oversikt over perspektiv på alternative matbevegelser

Agrileisure

Agrileisure er et konseptuelt rammeverk som søker å forklare hvordan rekreasjon og fritid samhandler med agrikulturell og sosial kontekst. *Agrileisure* oppstår i krysningspunktet til agrikultur, rekreasjon og sosial endring (Amsden og McEntee 2011). Gjennom *agrileisure* kan vi se agrikultur-relatert sosial endring. Agrikulturelle områder har hovedsakelig vært sted for arbeid og produksjon, men er nå også et sted for sosial endring i det urbane og landlige (Amsden og McEntee 2011). Et *agrileisure*-perspektiv tilfører «gøy» i lokal mat, og gjør at vi kan utforske forholdet mellom agrikulturell rekreasjon og de sosiale responsene til matsystemet (Amsden og McEntee 2012). *Agrileisure* kan være en faktor i utviklingen av fellesskap ved kollektiv handling, og en faktor i individuell utvikling innenfor fellesskapet (Amsden og McEntee 2011). Figuren nedenfor viser hvordan agrikultur, fritid og sosial endring overlapper. Der de tre sfærene overlappen finner man *agrileisure*.

Figur 1: De tre overlappende sfærene innen agrileisure. Konstruert basert på Amsdem og McEntee (2011).

De tre krysningspunktene i figuren ovenfor bidrar til å beskrive framveksten av *agrileisure*, og gir eksempler på fenomener. Hobbydyrking vokser frem i krysningspunktet mellom agrikultur og rekreasjon. Hobbydyrkere kan bidra til utvikling av kunnskap i lokalmiljøet, og innebærer i mange tilfeller et sosialt motiv. Et slikt motiv kan være å ønske kontakt med matproduksjon. Hobbydyrking krever mye kunnskap og tid, og kan være en form for *serious leisure*. Dette skiller seg fra andre former for fritidsaktiviteter gjennom nivået av personlig investering, som å oppnå kunnskap og ferdigheter. Lokal mat illustrerer overlappingen av agrikultur og sosial endring. Konseptet om lokal mat har røtter i sosial endring. Dette kan knyttes til ideal om bærekraft, økologiske systemer, motstandsdyktigheten til fellesskapet og sunn livsstil. I krysningspunktet mellom sosial endring og rekreasjon finner vi idéen om fritid som motstand. Denne idéen handler om det politiske i fritid, og potensialet for å fremme individuell myndiggjøring for positiv sosial endring (Amsden og McEntee 2011). Tanken om at det private er politisk er sentralt gjennom denne oppgaven.

For Amsdem og McEntee (2011) handler *agrileisure* om fritid forankret i sted. Urban dyrking kan være en del av kollektiv handling og organisering, og skape delte fellesområder. Slike aktiviteter kan også påvirke tilknytning til sted og betydningene som er tilknyttet stedet. Stedsbetydningene skapes i samspill med natur, kultur, personlige verdier og symbolske forestillinger, samt erfaringer på stedet (Amsden og McEntee 2011). På denne måten kan *agrileisure* styrke kollektivt fellesskap via sted. I relasjon til denne studien er parsellhager et eksempel på et slikt sted, som kan bidra til stedstilknytning og lokalt fellesskap gjennom dyrkingsaktiviteten.

Relokalisering av matproduksjon er et eksempel på *agrileisure*, som skjer i urban og landlig kontekst. Ifølge Amsden og McEntee (2011) er relokalisering en voksende sosial bevegelse som hovedsakelig innebærer innsats for å utvikle bærekraftige alternativer til et økende globalisert agro-industrielt matsystem. Slike alternativer omfatter blant annet oppfordringer til bærekraftige landbruksmetoder og bruk av urbane hager til undervisning om landbruk, miljø og helse. Å skape sosialt rettferdige, bærekraftige og økonomisk levedyktige matsystemer er et felles mål for disse engasjementene. Relokalisering i agrikultur er et resultat av en akselererende globalisering, som har ført til en industrialisert agrikultur. Relokalisering er en prosess for å fremme selvstyring i denne konteksten. Mens globalisering støtter makt på produksjonssiden, fremmer relokalisering et alternativ til dette globale systemet. Sosial endring i relokalisering innebærer blant annet å utdanne produsenter og konsumenter av mat, og legge til rette for at produsenter etablerer lokaliserte relasjoner til konsumenter. Relokalisering fremmer myndiggjøring, der politiske og økonomiske prosesser er lokalt forankret (Amdsem og McEntee 2011). Engasjementer for sosial endring handler i stor grad om kunnskap og refleksivitet, med et mål om å forankre mat i lokalt sted.

Civic agriculture

I den etnografiske studien til Dunlap, Harmon og Camp (2019) brukes begrepet *civil leisure* til å karakterisere urban agrikultur. Dette er praksiser som søker å generere en åpen diskusjon om problemstillinger som er viktig for samfunnet. Det er et konsept som kan brukes til å utforske frivillig deltakelse i urbane dyrkingsaktiviteter som en praksis som setter søkelys på samfunnsspørsmål, som for eksempel matsikkerhet. Praksisen innebærer at man tar tilbake fysisk rom, i tillegg til at man tar del i rommet der diskurser relatert til hvordan individer bør anskaffe mat skapes (Dunlap, Harmon og Camp 2019). *Civil leisure* brukes for å ramme inn begrepet *civic agriculture*. *Civic agriculture* (CA) refererer til relokalisering av agrikultur, slik at det blir knyttet til sosial og økonomisk utvikling av lokale fellesskap. Dette kan blant annet innebære at individer lærer om prosessen til matproduksjon og deres rolle i matsystemet. Ifølge Dunlap, Harmon og Camp (2019) kan det å lære å dyrke mat være en prosess om å få tilbake en grunnleggende ferdighet som har blitt overført til andre enheter i samfunnet. CA styrker også identiteten i fellesskap gjennom møteplasser som fremmer kollektivt arbeid. Engasjementet kan ta form av deltakelse i for eksempel en fellesteg, men

det kan også skje gjennom konsumering, ved å ha en andel i et andelslandbruk eller handle på bondens marked. Uansett hvilken form engasjementet tar, lærer deltakerne om lokal tilgjengelighet og matproduksjon (Dunlap, Harmon og Camp 2019).

Civic agriculture innebærer mindre standardiserte, og mer direkte og selvstendige tilnærminger til matproduksjon, distribusjon og konsum. CA beveger seg bort fra et mekanisk fokus på produksjon og økonomisk effektivitet, til matsystemer som responderer på økologiske og sosioøkonomiske forhold (DeLind 2002). Ifølge DeLind (2002) bør CA innebære arbeid som er kroppsliggjort og offentlig, ikke abstrakt eller individuelt. Slikt arbeid handler ikke om å produsere et produkt, men aktiviteten i seg selv og relasjonene som er involverte. Dette innebærer også personlig ofring, der interessene til gruppen eller felles gode er sentralt. Det er gjennom individuell ofring (for eksempel i form av fysisk arbeid) at man får en sterk tilhørighet til sted. CA kan skape et sted der offentlig utdanning og politisk praksis kan finne sted. Tilknytning til sted og kroppslig arbeid er viktige elementer i CA (DeLind 2002). Det ultimate utfallet fra CA er en bevissthet om individets agens, som kan generaliseres til andre områder i den sivile sfære. Ved å forstå hvordan ett system fungerer på mikronivå, kan ens praksis utvikles fra kultivering og konsumering til aktivisme og politisk stemmegivning (DeLind 2011).

Ravenscroft mfl. (2013) bruker et lignende begrep, *civil labor*, til å forklare engasjement i dyrking som en måte å forene bekymringer om miljømessige, sosiale og økonomiske konsekvenser av industrialisert agrikultur med fritidsaktiviteter. Individuer forsøker å gi mening til livene deres ved å engasjere seg i fritidsaktiviteter som adresserer disse bekymringene. De kaller dette en mot-hegemonisk praksis, som kan innebære både produksjon og konsum (Ravenscroft mfl. 2013). Disse begrepene bidrar til å forstå urban dyrking som en alternativ matbevegelse, der fritidsaktiviteten dyrking har offentlige funksjoner, som setter søkelys på samfunnsspørsmål tilknyttet matproduksjon.

Tidligere forskning på motivasjon

Jeg vil nå vise til noe tidligere forskning på motivasjonen til å drive med urban dyrking. Den tidligere forskningen er i stor grad fokusert på fellestager, og det er lite forskning fra Norge. Jeg har valgt å gjengi funnene til enkelte studier, som jeg har valgt på bakgrunn av relevansen

for denne studien. Det er derfor studier fra lignende kontekster og vestlige land. Alle er studier om fellelhager. Gjennomgangen gir et grovt overblikk over forskning på området.

I Dobernig og Stagl (2015) sin kvalitative studie fra New York ble flere motivasjoner for å drive med urban dyrking identifisert. Dette inkluderte å lære om planter og jord, få kontakt med naturen, ha tilgang til fersk mat og emosjonell selvpleie. Det er også knyttet til bekymringer om det globale matsystemet. Ifølge Dobernig og Stagl (2015) viste funnene at urban dyrking er drevet av motiver som er vevd sammen, uten en prioritert rekkefølge., som inkluderer personlige ønsker og sosioøkologiske bekymringer. Tre tema belyses blant funnene; livsstilspolitikk, selvuttrykkelse og kollektiv individualisme. Urban dyrking er livsstilspolitikk på den måten at det gir uttrykk for manglende tiltro til det globale matsystemer og bekymringer om konsekvensene til industrialisert agrikultur på miljø, økonomi og sosiale relasjoner. Urban dyrking gir en mulighet til å uttrykke verdier og bekymringer gjennom rollen som aktiv produsent av mat. Å lære om mat, å føle tilknytning til natur og å ha tilgang til fersk mat forsterker entusiasmen for dyrking. Dyrkingspraksisen gir en følelse av selveffektivitet og agens.

Det andre poenget som trekkes frem, er at dyrking ses på som en del av en miljøvennlig livsstil, og fungerer som refleksiv identitetsformasjon og selvuttrykk. Det har symbolske kvaliteter for å forene by og natur, og er et sted for meningsfull samproduksjon. Urban dyrking henvender seg til en lengsel etter meningsfylt og fysisk arbeid. Det tredje poenget handler om følelsen av å være en del av et uformelt nettverk, der kollektiv sosial endring kan ta sted. Urban dyrking kan skape et fellesskap, som også kan innebære en kollektiv identitet. Dette blir ikke tydelig definert, men oppfattes som et nettverk av dyrkere som tilbyr en narrativ for sosial endring gjennom individualisert handling. Kollektiv individualisert handling ses på som en strategi som går imot det industrielle matsystemet. Dobernig og Stagl (2015) påstår at motivasjonen for urban dyrking oppstår delvis fra bekymringer om konsekvenser av matsystemer, men reflekterer også selvinteresser knyttet til hva som skaper et godt liv og meningsfylt arbeid.

Gjennom Nettles (2014) studie fra fellelhager i Australia har hun identifisert flere faktorer som har vært viktige for individenes involvering i fellelhager. Denne studien fokuserte på urban dyrking som sosial endring og aktivisme. Det å bli engasjert i fellelhager var tilknyttet

et ønske om å ha en aktivitet der en kunne praktiserte viktige verdier (Nettle 2014:72). Eksisterende tilknytninger til natur, hager og andre sosiale bevegelser er erfaringer som kan bidra til at man engasjerer seg i felles hager. Opplevelser fra barndommen kan være en slik erfaring, der man har lært verdier og ferdigheter fra familie. Erfaringer med kontakt med naturen er også relevant, da opplevelser med kontakt med naturen i hager er viktig for å forme økologisk bevissthet (Nettle 2014:73-74). Også det å ha et forbilde bidrar til motivasjonen for dyrking. Dette kan være blant annet forfattere, lærere eller andre i samme fellelhage (Nettle 2014:75). Uansett hvorfor de ble med i fellelhagen, ble de fordi de kunne praktisere deres verdier og forpliktelser (Nettle 2014:73).

Ifølge studien til Veen, Derkzen og Wiskerke (2012) av fellelhager i Nederland, har urban dyrking flere motivasjoner og meninger. Selv om refleksive motivasjoner er aktuelle, er det mange som ikke beskriver praksisen som politisk eller som en del av en bevegelse. Selv om hagen er en hobby, passer det inn i en livsstil der ideer og bekymringer om miljøet og bærekraft er viktig. Dyrkerne i studien viste refleksivitet om hvor mater kommer fra og de miljømessige konsekvensene av dette. Motivasjonene er en del av en refleksiv livsstil, men også sterkt knyttet til et ønske om en sosial fritidsaktivitet. Det å nyte arbeidet og høstingen er en viktig forutsetning for engasjementet. Det er forskjellige motivasjoner på samme tid, som er vanskelig å skille fra hverandre. Dyrkingen er en del av deres valg om å bidra til en bedre verden, som passer inn i forestillingen om hva som er riktig å gjøre. Det er en privat aktivitet, og et personlig valg om å utrette en liten endring. Dette kan sees på som en hverdagslig form for motstand (Veen, Derkzen og Wiskerke 2012).

Veen og Eiter (2018) utførte en undersøkelse av to parsellhager i Oslo og én i Nederland, med fokus på kosthold og sosial innvirkning. Funnene viser at de fleste dyrkerne er motivert av grønnsakene som det resulterer i, i tillegg til dyrkingsaktiviteten i seg selv. Sosial kontakt er ikke en viktig motivasjon, men bidrar til den positive opplevelsen i parsellhagen. Ifølge denne studien spiller avlinger en større rolle i den nederlandske parsellhagen, og sosiale relasjoner spiller en større rolle i de norske parsellhagene (Veen og Eiter 2018).

Pourias, Aubry og Duchemin (2016) har identifisert åtte funksjoner i urban dyrking gjennom en studie utført i fellelhager i Paris og Montreal. Den viktigste grunnen til å dyrke som ble identifisert var mat, altså avlingene fra dyrkingen. Dette innebar matens kvalitet og

muligheten for å dele maten med andre. Egne avlinger kan bli sett på som bedre og sunnere enn det som selges kommersielt. Det er også en mulighet for å dyrke avlinger som ikke er lett tilgjengelig ellers. Noen blir selvforsynt til en viss grad, og noen sparer penger, mens andre mener at avlingene koster mer en mat fra butikken. I tillegg til matproduksjon, ble det nevnt en rekke andre grunner for dyrkingen. Sosialt sted, helse, frigjøring fra urbant liv, kontakt med naturen, å ha en fritidsaktivitet, å lære og lære bort, og å ha påvirkning på byen og landskapet var andre funksjoner (Pourias, Aubry og Duchemin 2016). De får tilfredsstillelse fra å mestre syklusen, og kommer litt nærmere idéen om å være selvforsynt. Det fysiske arbeidet som dyrkingen krever, gir en kontrast til arbeidslivet. Denne mestringsfølelsen bidrar til en symbolsk konstruksjon av selvet (Cérézuelle og Roustang, referert i Pourias, Aubry og Duchemin 2016). Innhøstingen er da et produkt og en belønning for arbeidet som de har lagt inn. Dyrkingen er multifunksjonell, og har andre funksjoner enn matproduksjon. Avlingene er en viktig motivasjon, men dyrkeren hadde kanskje ikke deltatt hvis ikke aktiviteten hadde andre funksjoner (Pourias, Aubry og Duchemin 2016).

Tabellen nedenfor er en oversikt over motivasjonene formulert i de ulike studiene. De fleste motivasjonene finnes også i datamaterialet i denne studien. Funnene i studiene ovenfor bidrar dermed til å støtte funnene i denne oppgaven.

Motivasjoner	Dobernig og Stagl	Nettle	Veen mfl.	Veen og Eiter	Pourias mfl.
Lære om dyrking	x				x
Kontakt med natur	x				x
Emosjonell selvpleie	x				x
Bekymring for matsystem	x				
Tilgang til fersk mat	x		x	x	x
Kunne dele mat med andre					x
Uttrykker verdier	x	x	x		
Sosial aktivitet/sosialt sted		x	x		x
Aktiviteten i seg selv			x	x	x
Håndfast arbeid	x			x	
Erfaring med natur og sosiale bevegelser		x			
Erfaringer fra barndom og familie		x			
Forbilde	x	x			
Helse (fysisk aktivitet, ernæring)				x	x
Påvirke sted					x

Tabell 2: Oversikt over motivasjoner

Det er gjort lite forskning på urban dyrking i Norge. Den norske konteksten er viktig for studien. Europeiske studier har nevnt økonomi som en viktig motivasjon for å dyrke mat selv. Dyrking er da knyttet til behov, og husholdninger med lav inntekt (Alber og Kohler 2008; Church mfl. 2015). Dette er ikke like aktuelt i den norske konteksten. Dette er ett eksempel på at konteksten for studien er viktig. I øst-europeiske land er det mer vanlig å dyrke egen mat enn i vestlige land. Motivasjonene baserer seg i større grad på vaner og tradisjoner (Smith og Jehlička 2013; Sovová 2015). I Norge er dette heller en voksende trend, og er derfor satt i en spesifikk kontekst. Det kan også være andre grunner til at urban dyrking i norske byer skiller seg fra byer i andre land. Disse byene er relativt små, med et matsystem som relativt sett er mindre industrialisert enn i enkelte andre vestlige land. Det trengs altså studier med empiri fra den norske konteksten for å forklare fenomenet.

Denne studien har en utforskende tilnærming, og tar opp mange aspekter ved urban dyrking. Det er et forsøk på en helhetlig analyse, i motsetning til å fokusere på enkelte aspekt, som sosialt fellesskap eller identitetsskaping. Derfor er det fordelaktig å inkludere tidligere forskning med ulike aspekter. Det neste kapitlet inneholder flere teoretiske perspektiv som bidrar til en helhetlig analyse av fenomenet.

3. Teoretiske perspektiver

I dette kapitlet vil jeg presentere det teoretiske rammeverket for oppgaven, som består av ulike teoretiske konsepter som kan anvendes om temaet urban dyrking. Jeg vil først benytte Hartmut Rosas teori om akselerasjon og resonans som en ramme for å forstå bakgrunnen for fenomenet. Akselerasjon i samfunnet kan beskrives som et problem, mens resonans er løsningen. Konseptene metabolsk rift, livspolitik og stille bærekraft bidrar også til det teoretiske rammeverket. Konseptet metabolsk rift bidrar også til en forståelse av bakgrunnen, da det innebærer hvordan urban dyrking kan bidra til å reparere en avstand mellom menneske og natur. Livspolitik belyser hvordan individer uttrykker bekymringer gjennom livsstil. Til slutt vil jeg bruke stille bærekraft og stille aktivisme, som belyser hvordan positive konsekvenser av urban dyrking kan være tilsiktet og utilsiktet.

Akselerasjon og resonans

Hartmut Rosas teori om akselerasjon og resonans handler om store samfunnsspørsmål. Akselerasjon er det økte tempoet i samfunnet, og fører til samfunnsproblemer og problemer i individers liv. Akselerasjon knyttes til samfunnskriser som miljøkrisen, samt individuelle kriser som depresjon og angst. Akselerasjon kan beskrives som et problem, mens resonans kan beskrives som en løsning. Resonans er meningsfulle relasjoner til verden. Akselerasjon er bakgrunnen for fenomenet urban dyrking som også legger til rette for det, mens resonans kan delvis forklare hvorfor det har oppstått. Fenomenet urban dyrking skjer i konteksten av akselerasjon, og kan forstås som en form for retardasjon⁵ eller resonans.

Akselerasjon

Ifølge Rosa (2009:77) er akselerasjon et trekk av moderniteten. Modernitetens historie karakteriseres av et økt tempo i teknologiske, økonomiske, sosiale og kulturelle prosesser, samt det generelle tempoet i livet. Sosial akselerasjon er ikke stabil, men skjer i bølger. Hver bølge møter motstand og noe tilbakegang (Rosa 2009:78). Moderniseringsprosessen innebærer differensiering av struktur, rasjonalisering av kultur, individualisering av personlighet og domestisering av natur. De dominerende endringene i disse fire dimensjonene

⁵ Retardasjon er en negativ akselerasjon, altså en reduksjon av fart.

er knyttet til store endringer i akselerasjon som tilsynelatende er en årsak eller virkning til akselerasjon. Ifølge Rosa (2009:79) kan man ikke forstå moderniteten og dens strukturelle og kulturelle utvikling godt nok hvis man ikke også inkluderer et tidsperspektiv i analysen.

Sosial akselerasjon består ikke av ett enkelt mønster som øker tempoet til alt. Fenomener kan deles inn i tre analytiske og empiriske kategorier; *teknologisk akselerasjon*, *akselerasjon av sosial endring* og *akselerasjon av livstempoet* (Rosa 2009:81). *Teknologisk akselerasjon* innebærer økt tempo i transport, kommunikasjon og produksjon. Denne formen for akselerasjon kan sies å skje i et samfunn, mens *akselerasjon av sosial endring* er en akselerasjon av samfunnet i seg selv. Holdninger og verdier, mote og livsstiler, sosiale relasjoner og forpliktelser, grupper, klasser og språk, og praksiser og vaner endres i et økt tempo (Rosa 2009:83). *Akselerasjon av livstempoet* refererer til tempoet og kompresjonen til handlinger og opplevelser i hverdagslivet. Denne formen for akselerasjon kan måles med en subjektiv eller objektiv tilnærming. Med en subjektiv tilnærming vil akselerasjonen ha en effekt på individets opplevelse av tid i hverdagen, for eksempel ved at man har for lite tid, og at alt går for fort (Rosa 2009:86–87). Det er flere former for akselerasjon som er relevante for denne studien. Teknologisk akselerasjon innebærer teknologiske fremskritt som har gjort det mulig å ha et matsystem med agroindustri og internasjonal import, samt teknologi som bidrar til akselerasjon av livstempoet. Akselerasjon av sosial endring kan også tilrettelegge for urban dyrking som en bevegelse, fordi det handler om endringer av livsstiler og verdier. Urban dyrking kan representere verdier og livsstiler i endring. Akselerasjon av sosial endring kan også innebære fortetting av byer og arbeidsorganisering som bidrar til individets behov for å engasjere seg i dyrking. Akselerasjon av livstempoet, det at hverdagen er hektisk, kan også bidra til behovet for å ta opp en rolig aktivitet som dyrking.

Rosa (2019:2) knytter akselerasjon til tre store kriser; miljøkrisen, demokratikrisen og den psykologiske krisen. Miljøkrisen indikerer at det er en forstyrrelse i forholdet mellom menneske og natur. Demokratikrisen indikerer at det er en forstyrrelse i forholdet til den sosiale verden, og den psykologiske krisen indikerer at det er en forstyrrelse i det subjektive forholdet til selvet. Et problematisk forhold til verden er ikke bare en konsekvens av akselerasjon, men også en årsak. Det er altså et selvforsterkende problem. Akselerasjon fører til personlige problemer gjennom et mislykket forhold til verden, for eksempel ved utbrenthet, som er en del av den psykologiske krisen (Rosa 2019:2). En person som har et mislykket

forhold til verden kan være ulykkelig eller deprimert, og se på verden som kald, dyster og fiendtlig (Rosa 2019:9).

Akselerasjon er et uttrykk av en bestemt form for aktiv og sosialt forhold til verden. Forholdet til verden har konsekvenser for hvordan mennesker eksisterer i verden og hvordan de relaterer til hverandre, til ting, og til verden. For at vekst, eskalering og akselerasjon ikke skal fungere som strukturelle krav, kreves det ikke bare politiske og økonomiske reformer, men også en transformasjon av vårt forhold til den sosiale verden. På et kulturelt nivå er dette bare mulig hvis også de institusjonaliserte betingelsene for økonomi, politikk og velferdsstaten endres. Så lenge disse betingelsene er basert på akselerasjon vil transformasjonen være umulig (Rosa 2019:28). Det er ikke bare endring på institusjonelt nivå som trengs for å unngå kriser, men også av individets forhold til verden.

Rosa (2009:93–97) presenterer ulike former for sosial retardasjon, som er bremsingen av akselerasjon. Tilsiktede former for retardasjon innebærer ideologiske bevegelser som går mot akselerasjon. Slik tilsiktet retardasjon har to former; (1) begrensede eller midlertidige former som har som mål å fortsette akselerasjonen, og (2) antimodernistisk, sosiale bevegelser for retardasjon. Den førstnevnte formen vil på individnivå for eksempel være deltakelse i yoga-timer, for å være i stand til å fortsette deltakelsen i akselererende sosiale systemer. På grunn av en hektisk hverdag trenger en regelmessige «pauser» for å kunne opprettholde tempoet over tid. På sosialt og politisk nivå finnes det også slike pauser i akselerasjon, som for eksempel motstanden mot nye teknologiske oppfinnelser som TV. Den sistnevnte formen for tilsiktet retardasjon kan eksempelvis være radikale religiøse eller anarkistiske bevegelser (Rosa 2009:95). Eksempelvis kan dette være *communes*, som vokste frem på 60- og 70-tallet, altså avgrensede samfunn basert på felles verdisyn. Forskjellen på disse to formene er altså målet med retardasjonen, der den ene støtter akselerasjon, mens den andre står i opposisjon til akselerasjon. Retardasjon kan altså være en funksjonell nødvendighet for akselerasjonssamfunnet, i stedet for en ideologisk reaksjon (Rosa 2009:96). Forholdet mellom akselerasjon og retardasjon har to muligheter. Akselerasjon og retardasjon kan sies å være i balanse, og at begge finner sted uten at den ene har dominans over den andre. Den andre muligheten er at det er en ubalanse, slik at retardasjon må tolkes som overflødig, eller reaksjon til akselerasjon. Rosa støtter den andre muligheten, basert på at ingen av

retardasjonsformene resulterer i en strukturelt lik mot-trend til akselerasjon. All motstand har vært mislykket og kortlevd (Rosa 2009:96–97).

Resonans

Hvis akselerasjon er problemet, kan resonans være løsningen. Retardasjon er ikke en løsning, men bare en strategi for å takle akselerasjonsproblemer i hverdagen (Rosa 2019:1). Ifølge Rosa (2019) er livet et spørsmål om kvaliteten av ens forhold til verden, altså hvordan en opplever og posisjonerer seg i verden. Rosas resonans-begrep er et bidrag til sosiologien om «det gode liv». Det som skiller et godt liv fra et mindre godt liv kan sies å være et spørsmål om hva som skiller suksessfulle og mislykkede forhold til verden (Rosa 2019:5). Resonans kan beskrives som et meningsfylt forhold til verden.

Et resonant forhold er en dynamisk samhandling mellom subjektet og verden (Rosa 2019:28). Ens relasjon til seg selv kan ikke skilles fra ens relasjon til verden. Subjekter står ikke i motsetning til verden, men er sammenvevd i den (Rosa 2019:33). Resonans er en form for forhold til verden, som formes gjennom følelser, interne interesser, og selveffektivitet⁶, der subjekt og verden gjensidig påvirkes og transformeres (Rosa 2019:174). Det er denne gjenklangen som er essensen i begrepet resonans, at subjektet og verden «snakker sammen.» Dette gir en følelse av tilhørighet i verden:

Resonance is the momentary appearance, the flash of a connection to a source of strong evaluations in a predominantly silent and often repulsive world. Hence moments of intense resonant experiences (a sunset, captivating music, being in love, etc.) are always also filled with moments of intense longing. They contain the promise of a different way of relating to the world – we might even say that in a certain sense, they offer a promise of salvation. They convey a sense of being deeply connected with something (Rosa 2019:185).

Subjekter ønsker å både generere og oppleve resonans. Sosialpsykologi fokuserer på menneskers evne og ønske om å generere resonans, gjennom selveffektivitet. Idéen er at menneskers evne til å handle og lære, å opprette og opprettholde sosiale relasjoner, og å være

⁶ Selveffektivitet (self-efficacy) er et begrep fra psykologen Albert Bandura, som refererer til en persons tro på egen mestringsevne (Svartdal udatert).

fornøyd med livet - altså kvaliteten på forholdet til verden, bestemmes av subjektets evne til å være selvsikker i seg selv, å mestre utfordringer, å påvirke miljøet, og dermed oppnå ting på en organisert måte. Generell selveffektivitet rettet mot ens forhold til verden, kan skilles fra spesifikk selveffektivitet, som er rettet mot ens evner til å ha kontroll i spesifikke områder (Rosa 2019:159). Personer med høy forventning til selveffektivitet har flere og sterkere interne interesser. Dette er også viktig for teorien om resonans. Resonans krever at subjektet bevisst retter seg mot verden og aktivt griper inn i, og deltar i den. Forventning om selveffektivitet kan på en måte forstås som forventning om resonans. Jo mer velformet denne forventningen er, jo større er ens interesse, energi, og ønske for ting i verden (Rosa 2019:160). Ens interne interesse øker ikke med belønningen en får for sitt engasjement, men med opplevelsen av å kunne oppnå noe - å oppnå verden (Rosa 2019:161). Livet er godt når vi har en instinktiv tilknytning til mennesker, steder, oppgaver, idéer og objekter. Tilknytningen formes av interne interesser, som for eksempel urban dyrking, og selveffektivitet. Når individet føler at de kan oppnå eller påvirke noe, kan det også selv bli påvirket (Rosa 2019:8-9).

Et eksempel på et forhold til verden, som er aktuelt i denne studien, er forholdet til mat. Å spise er et sentralt element i menneskers relasjon til verden. Mat er materialet som bygger oss mennesker, og vi regenererer oss ved å «innta verden». Det er den mest grunnleggende måten å relatere til verden. Gjennom å spise blir ikke bare verden innlemmet, men også transformert. Subjektet reproducerer seg selv men blir også forandret (Rosa 2019:56–58). Kroppen er noe vi skaper og former, men er også en ressurs. Arbeidet vi gjør skjer i økende grad gjennom skjermer, og kroppen som et instrument blir mer og mer marginalisert i det moderne liv. Kroppen blir likevel ikke mindre viktig for hvordan man relaterer til verden (Rosa 2019:97). Når man bruker kroppen som et verktøy relaterer man til verden gjennom den med en intensjon, slik at kroppen blir del av det intensjonelle forholdet til verden (Rosa 2019:104). I arbeidet med dyrking blir også kroppen brukt som et verktøy mot et mål.

Moderne, vestlige samfunn er definert av etisk pluralisme og individualisme. Dette betyr at det ikke er én definisjon av et riktig eller galt liv, og heller ikke én form for et «godt liv». Rosa kaller dette «privatiseringen av det gode», som forsterkes gjennom den daglige praksisen der man bekrefter at alle må selv vite hva de ønsker av livet, og hvordan de ønsker å være (Rosa 2019:18). Hva som karakteriserer «det gode liv» er ikke kollektivt definert, men

er individuelt i moderne kultur, der autonomi er sentralt (Rosa 2019:19). Individet tar valg i hverdagslivet i tråd med vurderinger av hva som skaper et godt liv. Dette kan for eksempel være urban dyrking. Likevel mener Rosa at et godt liv er et liv med resonans.

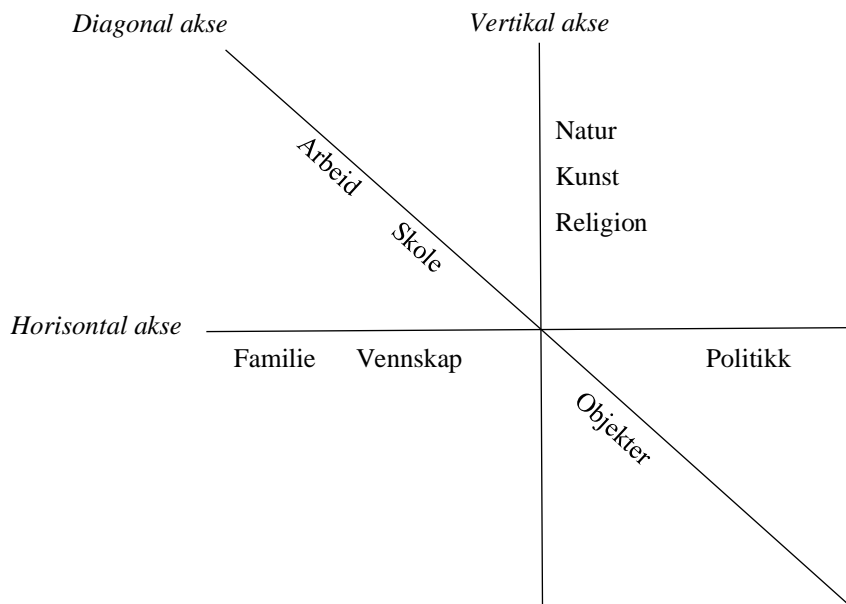
Aksene av resonans

Rosa presenterer tre dimensjoner av resonante relasjoner langs tre akser; horisontal, diagonal og vertikal akse. Horisontale relasjoner inkluderer sosiale relasjoner, som for eksempel vennskap og familie. Vertikale relasjoner er relasjoner til livet, eksistens, og verden som en helhet som eksisterer forut individet. Diagonale relasjoner er relasjoner til ting (Rosa 2019:195). Langs den diagonale akse finner vi også arbeid. Ifølge Rosa (2019:233) kan de sosiologiske teoriene om arbeid ha overvurdert det sosiale ved arbeid og undervurdert det materielle. I motsetning til vennskap og kjærlighet er relasjoner i arbeid alltid knyttet til det materielle. Å jobbe med materiale genererer en egen resonans med ting (Rosa 2019:234). Hver aktivitet har en standard for hva som regnes som fremragende. Å oppnå dette legger til rette for selveffektivitet (MacIntyre, referert i Rosa, 2019:234). Ønsket om å gjøre en god jobb for å gjøre en god jobb er en grunnleggende menneskelig impuls (Sennett, referert i Rosa, 2019:234). Selv om en slik standard er sosialt definert er det hovedsakelig det materielle som subjektet interagerer med, og som subjektet formes gjennom. Resonante relasjoner oppstår mellom blant annet mellom gartner og planter (Rosa 2019:234).

Just as a subject's *hand* and *head* – or *habitus* and thus *relationship to the world* – are changed by acquiring and practicing a skill, the material thereby handled or processed is transformed as well, and this twofold change is mutual and reciprocal, emerging from and in a *single* process in which cause and effect cannot be distinguished and which thus cannot be reduced in causal or instrumental terms (Rosa, 2019:234).

Mennesker blir påvirket av ting, men for å etablere et resonant forhold kreves det påvirkning fra den andre parten. Å ta på, bevege og forme ting gir selveffektivitet gjennom handling (Rosa 2019:233). Et slikt resonant forhold kan oppstå mellom dyrker og planter og avlinger. Dyrkeren transformerer fysisk materiale og blir selv transformert ved å utvikle seg selv og sine ferdigheter. I tillegg til arbeid er utdanning også et område man finner langs den diagonale akse. Utdanningsprosesser karakteriseres som suksessfulle når det får et spesifikk segment av verden til å «snakke» – altså å etablere en resonant relasjon mellom temaet og den som lærer (Rosa 2019:40). Dette er også aktuelt for dyrkeren som lærer om planter og jord,

som er en sentral del av det å dyrke. Dyrkeren får et resonant forhold til temaet om de naturlige elementene i dyrking. Ved å lære om dette utvikler også individet seg selv ved å oppnå kunnskap og innsikt.

Figur 2: Aksene av resonans

Som nevnt er vertikale relasjoner relatert til verden som en helhet. Langs den vertikale aksene finner vi også «naturens stemme». Fordi vi ikke lenger blir like påvirket av naturen i like stor grad, kan vi oppfatte naturen som en resonant motpart som vi bør høre på. «Naturens stemme» er en moderne oppfinnelse, som antar at naturen og mennesket er to separate enheter som snakker hvert sitt språk. Det er altså en motsetning mellom natur og mennesket. Det er også en antakelse om at mennesker kan prosessere og oppleve naturen instrumentelt gjennom en stum, konkret relasjon. Stumme relasjoner er for Rosa relasjoner uten resonans. Naturen er kanskje den mest sentrale sfæren i resonans i moderniteten. Mennesker kan bare oppleve resonans når de tror de blir påvirket av noe som er viktig for dem. Uten idéen om en resonant motpart er det vanskelig for individet å definere seg selv og utvikle en individuell identitet. Den moderne idéen om at man må høre på naturen (eller gå inn i naturen) for å finne seg selv har blitt så sterk på grunn av dette (Rosa 2019: 270). Lengselen etter kontakt med resonant natur er tilstede i hverdagslivet i senmoderniteten. For eksempel gjennom hagearbeid, å lære

om planter eller å ha planter innendørs. Dette er basert på ideen om at det er en ikke-instrumentell, ikke-manipulativ relasjon mellom subjektet og naturlige objekter. Naturen er utilgjengelig og egenrådig, men også mottakelig for våre handlinger (Rosa 2019: 271-272). Naturen fungerer som en potensiell kilde til resonans, både som en sfære av handling og en sfære av lengsel.

[Resonance with nature] grows out of the conviction that there is something “deep within us,” at the root of our existence and this prior to all socialization and civilization (our inner nature), that is connected with and thus reacts and responds to external nature or the elements – beyond our conscious thought and perhaps even our sensations and perceptions (Rosa 2019:272).

Den resonante relasjonen til naturen er ikke et resultat av rasjonell innsikt eller en kognitiv læreprosess, men av aktive eller praktiske og emosjonelle meningsfulle opplevelser (Rosa 2019:273). For urbane dyrkere kan slike opplevelser være erfaringer med å dyrke frem avlinger i samspill med naturen. Et annet aktuelt aspekt ved forholdet til naturen er ønske om å handle miljøbevisst. Modernitetens institusjonaliserte relasjon til naturen innebærer et skille mellom å være bevisst på miljø og å handle miljøbevisst (Rosa 2019: 273). Bevisstheten er et uttrykk for vår lengsel for en resonant relasjon med naturen og angsten for å miste den. Handlingen knyttet til miljø derimot, avslører en stum relasjon til verden. Den manglende koblingen mellom disse to elementene har grunnlag i en manglende kobling mellom to dimensjoner som finner i alle resonante relasjoner, nemlig å bli påvirket og å handle målrettet og effektivt. Forestillingen om naturen er romantisk, og oppsøkes utenom hverdagslivet. Naturen blir ikke aktivt transformert, og den resonante relasjonen forblir ensidig (Rosa, 2019:277). Grunnlaget for miljøkrisen er ikke den ukloke bruken av naturressurser, men at man mister naturen som en sfære av resonans når den behandles som en ressurs (Rosa 2019:42).

Langs den horisontale aksene finner man som nevnt sosiale relasjoner. Rosa (2019) viser til familie, vennskap og politikk som områder for resonante relasjoner. Familien er «havnen til resonans», og står i kontrast til verden som et sted for konkurranse og konflikt. Familieverdier er et anker for empati, dedikasjon, hengivenhet og mening – og resonans (Rosa 2019:203). Vennskap i moderniteten har generelt en refleksiv kvalitet, der man reproducerer seg selv gjennom artikuleringen av holdninger og posisjoner. Livsstiler og livspraksiser blir forhandlet

gjennom vennskap (Rosa 2019:213). Moderne demokrati er bygget på idéen om at politikk gir alle individer en stemme og en mulighet for at den stemmen blir hørt (Rosa 2019:217). Demokrati har muligheten til å mobilisere masser av mennesker over hele verden, og er et ambisiøst konsept. Ønsket om resonans har vært drivkraften bak bevegelser som for eksempel miljøbevegelsen på 60- og 70-tallet (Rosa 2019:221). Horisontale relasjoner er altså relasjoner av fellesskap.

Begrepet *conviviality* bidrar også til sosiologien om «det gode liv», og er en form for resonans. Bauman (2013) presenterer *conviviality* som et alternativ til individualisme. *Conviviality* er *togetherness*, eller samvær, som er frigjort fra kreftene til byråkrati og teknologi. Søken etter lykke innebærer ikke velstand og konsum, men opplevelser og andre kulturelle og naturlige forhold, som er allment og som skaper sosialt samhold. *Conviviality* kan knyttes til en resonant relasjon til verden, langs den horisontale linjen, gjennom vennskap, familie og samhold. Bauman stiller spørsmål ved om gledene som *conviviality* gir kan oppnås i dagens samfunn, uten å falle i fellen til utilitarisme. Bauman kommer med et eksempel på et slikt forsøk, nemlig Slow Food. Slow food er en bevegelse som oppstod som et alternativ til fast food, der målet er å videreføre tradisjonell mat og matproduksjon (Bauman 2013). Langs den diagonale aksene er det et resonant forhold til mat og tilberedning av mat. Ifølge Bauman (2013) er Slow food-bevegelsen et eksempel på hva som kan gjøres for å unngå en sosial katastrofe som kan skje som følge av det konsum-orienterte samfunnet. Sosiale relasjoner og fellesskap, og aktiviteter som gjøres i fellesskap er en del av «det gode liv» og har potensialet til å fremme positiv samfunnsutvikling gjennom livsstil og politisk aktivitet. Rosa og Bauman ser på meningsfulle forhold til verden som nødvendig for å løse samfunnsproblemer, som for eksempel miljøproblemer knyttet til konsumeringskultur.

Fremmedgjøring

På den motsatte siden av resonans finner man fremmedgjøring. Ifølge Marx fører den kapitalistiske produksjonsmåten til at arbeideren blir fremmedgjort fra arbeidet sitt, fra produktet, fra andre mennesker, fra menneskeheten (Southerton 2011) og fra det naturlige miljøet (McClintock 2010). Rosa (2010) argumenterer for at mennesket også kan bli fremmedgjort fra tid og sted. Globalisering legger til rette for fremmedgjøring fra sted, da det er økende separert fra sosial relevans (Rosa 2010:84). Fremmedgjøringen fra ting øker under

«bruk-og-kast»-kulturen, da vi ikke blir like knyttet til tingene våre (Rosa 2010:86). Fremmedgjøring fra handlingene våre kan også oppstå, som innebærer å gjøre ting som vi egentlig ikke vil gjøre. Fremmedgjøring fra tid skjer ved at man gjør aktiviteter som er isolert fra hverandre, uten at de er knyttet til hverandre på en meningsfull måte. På slutten av dagen husker vi så vidt hva vi har gjort. Tiden som man bruker på opplevelser blir ikke «vår» tid, og tiden forblir fremmed for oss (Rosa 2010:94-95). Fremmedgjøring fra seg selv og fremmedgjøring fra verden er to sider av samme sak ifølge Rosa (2010:97). Fremmedgjøring fra andre kan skje gjennom at det er for mange mennesker å forholde seg til, og man kan ikke relatere til alle (Rosa, 2010:96).

Rosa (2019) benytter Raphael Jaeggis definisjon av fremmedgjøring. Fremmedgjøring er da en «*relation of relationlessness*». Relasjonene våre resonerer ikke lengre med oss. På den andre siden av fremmedgjøring er en «*relation of relatedness*». Her kommer resonans inn. Fremmedgjøring er altså motparten til resonans (Rosa, 2019: 178). Rosa definerer fremmedgjøring som en måte å relatere til verden på, der subjektet møter det subjektive, objektive og/eller sosiale verden som enten likegyldig eller frastøtende. Fremmedgjøring betegner en situasjon der subjektet opplever at dets kropp eller følelser, materielle eller naturlige omgivelser, eller sosiale interaksjoner som eksterne, usammenhengende og ikke-mottakelig. Rosa kaller dette for en stum relasjon (Rosa, 2019: 178-179). Resonans og fremmedgjøring står ikke i motsetning til hverandre, men har et dialektisk forhold (Rosa, 2019: 184). I det neste avsnittet skal jeg redegjøre for konseptet metabolsk rift. Dette er former for fremmedgjøring knyttet til forholdet mellom menneske og natur. Å overkomme disse riftene tilrettelegger for resonans.

Metabolsk rift

McClintock (2010) presenterer tre former for metabolsk rift, som bygger på Marx' begrep. Marx kritiserte utviklingen i agrikultur under den industrielle revolusjonen. Det han kalte «det nye regimet» av industriell kapitalistisk matproduksjon innebar nye former for oppdrett av husdyr, rotasjon av avlinger, intensifisert bruk av gjødsel og økt bruk av maskiner. Industrialiseringen av agrikultur førte til en periode med fremgang, men også økologiske og økonomiske motsetninger som truet fremtiden til britisk agrikultur, ifølge Marx (referert i Foster 2016). Kapitalisme førte til at mennesker ble fremmedgjort fra det naturlige miljøet, og

at den sosiale metabolismen ble forstyrret. Dette skjedde blant annet i form av utarming av jorden. Sosial metabolisme er den materielle transformasjonen av det biofysiske miljøet for sosial reproduksjon (Foster 1999; McClintock 2010). Begrepet sosial metabolisme refererer til systemet og sammenhengen som mennesker og naturen er en del av. Den metabolske riften mellom mennesket og jorden gjør at det trengs en «systematisk gjenopprettelse» av naturlige elementer (Foster 1999:380), som at jorden skal få næring som en del av et kretsløp. McClintock (2010) har utvidet begrepet metabolsk rift ved å fokusere på sosiale aspekter i større grad, og differensiere mellom tre former.

De tre formene for metabolsk rift er økologisk, sosial og individuell. McClintock (2010) knytter dette til urbant landbruk, ved at urbant landbruk prøver å overkomme disse riftene, og at riftene driver fremveksten av urbant landbruk. *Den økologiske riften* innebærer en rift mellom mennesker og naturen, mellom by og land. Dette innebærer en forstyrrelse i forholdet til det biofysiske miljøet, som for eksempel at det ikke er en komplett næringssyklus. En komplett næringssyklus ville innebære at organisk avfall føres tilbake til jorden, der næringen går i et kretsløp. Dette er et resultat av rasjonaliseringen av agrikultur, som innebærer blant annet kunstgjødsel og separasjon mellom avling og husdyr. Teknologiske «løsninger» fører til nye kriser. Urbant landbruk kan dempe den økologiske riften ved å re-skalere næringssyklusen og redusere miljøfiendtlig matproduksjon. Næringssyklusen kan forbedres blant annet gjennom å resirkulere organisk avfall, som også inkluderer menneskelig avfall.

Den sosiale riften innebærer to historiske prosesser; at land og arbeid har blitt omdannet til varer. At arbeid har blitt en vare har gjort at matproduksjon har blitt spesialisert. Land og mat behandles som varer, som kan kjøpes og selges med en markedslogikk. Varegjøringen av mat innebærer blant annet matindustriens patenter på frø og fast-food. Mat og agrikultur har også en sosio-kulturell betydning, som innebærer sosiale relasjoner. Gjennom at mat har blitt en vare, har slike relasjoner blitt svekket og erstattet med andre produksjonsrelasjoner. Ved å behandle mat som en vare, visker man ut de komplekse relasjonene i produksjonen, distribusjonen, tilberedningen og konsumeringen. Urban agrikultur kan motarbeide den sosiale riften ved å de-kommodifisere land, arbeid og mat. Det kan gi et sted som fremmer interaksjon mellom ulike grupper av mennesker, og styrker fellesskap (McClintock 2010). Sosiale relasjoner i matproduksjon gjenoprettes.

Den individuelle riften er tilsvarende til Marx' fremmedgjøringsbegrep. To former for fremmedgjøring står sentralt; fremmedgjøring fra arbeid og fremmedgjøring fra naturen. Fremmedgjøring fra arbeid innebærer separasjonen mellom arbeidere og produksjonsmidler, og fremmedgjøringen fra naturen innebærer separasjonen fra land. Urban agrikultur kan «reparere» denne riften ved å engasjere individet til å fysisk arbeide med jorden, og dyrke mat. Individet kan da skape et produkt som kan konsumeres. Mens geriljahager⁷ og andre initiativer kan oppstå på bakgrunn av kritikk mot det kapitalistiske matsystemet, er fellehager knyttet til et forsøk på å bedre den individuelle riften. Praksiser knyttet til urban agrikultur kan reetablere et bevisst forhold mellom mennesker og det biofysiske miljøet ved å reintegrere intellektuelt og manuelt arbeid (McClintock 2010). Det manuelle arbeidet innebærer lusing og stell, mens det intellektuelle arbeidet innebærer ferdigheter, planlegging og problemløsning. Når det gjelder fremmedgjøring fra natur er skillet mellom by og natur sentralt. Urban dyrking har en symbolsk kvalitet for å overkomme skillet mellom by og natur. I byen der passiv konsum er normen, er urban dyrking meningsfull samproduksjon og meningsfull aktivitet (Dobernig og Stagl 2015). Den individuelle riften kan repareres ved å skape resonante forhold til det naturlige miljøet, som utvikles gjennom dyrkingspraksiser.

Både i teorien om resonans og metabolsk rift er arbeid viktig for relasjonen mellom menneske og natur. Sosial metabolisme er tilknyttet arbeid ved at menneskets forhold til naturen skapes gjennom arbeid. I det følgende sitatet fra Marx forklarer han dette:

Labour is, first of all, a process between man and nature, a process by which man, through his own actions, mediates, regulates and controls the metabolism between himself and nature. He confronts the material of nature as a force of nature. He sets in motion the natural forces which belong to his own body, his arms, legs, head and hands, in order to appropriate the materials of nature in a form adapted to his own needs. Through this movement he acts upon external nature and changes it, and in this way he simultaneously changes his own nature (Marx, sitert i Foster 1999).

Dette har paralleller til resonans langs den diagonale aksene, som inkluderer arbeid. Individet påvirker naturen ved å dekke sine behov i form av å dyrke mat, og blir samtidig påvirket. Dette er en resonant relasjon, der begge partene blir transformert. I dette tilfellet blir individet

⁷ Geriljahager er hager som finnes der man ikke har lovlig rett på å drive hagearbeid, som på offentlig sted eller forlatte steder.

transformert på den måten at det er del av metabolismen, av det naturlige systemet. Videre vil jeg redegjøre for livspolitik, som omhandler individers handlinger i kontekst av samfunnsutfordringer (som metabolsk rift).

Livspolitik

Urban dyrking kan være en form for livspolitik. Livspolitik er politikk for selvaktualisering, livsvalg og livsstil (Giddens 1991). Selvidentitet er en refleksiv oppnåelse, som skapes gjennom livspolitik. Livspolitik handler om å skape moralsk forsvarlige liv som fremmer selvaktualisering, og å utvikle etikk om hvordan man bør leve. Dette skjer i konteksten av global, gjensidig avhengighet (Giddens 1991:215). Livspolitik kan for eksempel skje i relasjon til miljøproblemer. Miljøproblemer er allmenn kjent, og i den økende bekymringen er det en anerkjennelse at det å reversere degradering av miljøet er avhengige av nye livsstilmønstre. Det er altså en sammenheng mellom personlig aktivitet og globale problem. Sosialisert reproduksjon knytter individuelle valg til selve kontinuiteten av menneskeheten på jorden. Økologiske problemer fremhever den akselererende gjensidige avhengigheten i globale systemer, og synliggjør sammenhenger mellom personlig aktivitet og globale problemer (Giddens 1991:221). For å løse slike problemer er det nødvendig med både globale reaksjoner, fjernt fra individuell handling, samt reaksjoner og tilpasning på individnivå. Omfattende livsstilsendringer, sammen med mindre fokus på økonomisk akkumulasjon, vil være nødvendig for å minimere miljømessige risikoer. En utbredt refleksiv bevissthet om de refleksive systemene som transformerer økologiske mønstre er både nødvendig og sannsynlig (Giddens 1991:222). Livspolitik får moralske og eksistensielle spørsmål frem i lyset igjen, som har vært undertrykket av de sentrale institusjonene i moderniteten (Giddens 1991:223).

Urban dyrking er en form for livspolitik, da det er en del av livsvalg og livsstil. Dette betyr at individer kan uttrykke bekymringer gjennom valg av livsstil. Dobernig og Stagl (2015) har knyttet urban dyrking til en mistro til det globale matsystemet og industriell agrikultur. Gjennom urban dyrking kan man uttrykke sine verdier og bekymringer. Denne praksisen er en del av individets grønne livsstil (Dobernig og Stagl 2015). Urban dyrking er en arena for selvuttrykk og autentisitet. Motivasjonen for urban dyrking kan være grunnet i en bekymring for konsekvenser av matkonsumering, men det kan også være grunnet i egeninteresse, ved at

det er knyttet til hva som skaper et godt liv og meningsfylt arbeid. Urban dyrking er en del av en refleksiv livsstil, der man kollektivt bidrar til sosioøkologiske transformasjoner tilknyttet mat, arbeid, helse og urbant liv. Det gir en mulighet til å skape sin egen personlige identitet rundt integritet og autentisitet, som en del av kollektiv individualisme (Dobernig og Stagl 2015). Urbane dyrkere engasjerer seg i globale sosioøkologiske spørsmål i hverdagen gjennom lokale livsstiler som innebærer konsumering og produksjonspraksis. Urban dyrking kan være en politisk konsumeringsstrategi som bryter med hegemoniet i matsystemet. Å gjøre politikk i denne sammenhengen kan være å unngå markedet gjennom selvforsyning, å mobilisere lokale fellesskap gjennom utdanning, og å føle seg myndiggjort som en del av noe kollektivt. Likevel trenger ikke dette å vurderes som en politisk handling fra individets side. Produksjonsprosessen har altså mer betydning enn bare det som produseres (Dobernig og Stagl 2015).

Urban dyrking er en form for livspolitik da det tar opp moralske og eksistensielle spørsmål, og er med på å skape forsvarlige liv og selvidentitet. Livspolitiske valg kan for eksempel være å dyrke i sin egen hage, lære andre om dyrking, erstatte kjøpt mat med egendyrket mat, engasjere seg i en fellehage, endre holdninger mot matsystemet, og bruke tid på dyrking i stedet for andre ting. Livspolitik kan også kalles en politikk for resonans, fordi det innebærer en konstruksjon av ønskelige livsstiler der man kan oppleve gjenklang med verden. I de neste avsnittene vil jeg redegjøre for konseptene stille bærekraft og stille aktivisme. Dette er lignende begreper som kan beskrives som livspolitiske praksiser.

Stille bærekraft og stille aktivisme

Urban dyrking kan forstås som en form for stille aktivisme eller stille bærekraft. Dette er noe lignende begreper. Stille bærekraft er praksiser som resulterer i positive miljømessige eller sosiale utfall, selv om det ikke er direkte relatert til bærekraftige mål. Stille bærekraft er hverdagslige praksiser som har en lav effekt på miljøet, men det er heller ikke derfor disse blir praktisert. Det å dyrke sin egen mat kan være en stille men meningsfull parallell til matens markedsøkonomi. Verdien av slike praksiser ligger i de overlappende forestillingene om familie, nettverk, kompetanse og relasjon til naturen. Det er ikke en erstatning eller alternativ til markedsøkonomien eller en reaksjon på miljøproblem. Det er heller ikke bare et eksempel på en alternativ matbevegelse, i den forstand at det er en reaksjon på moderne agriindustrielle

matsystemer. Det er bare en del av livet (Smith og Jehlička 2013:155). Også her er det snakk om «det gode liv», i likhet med Rosas teori om resonans. Smith og Jehlička (2013) utførte en studie i Polen og Tjekkia, der det er vanligere å dyrke egen mat enn i vestlige land. Studien viste at personer engasjerer seg i bærekraftige praksiser relaert til mat, uten et behov for å identifisere praksisen på den måten. Praksisen assosieres med glede, generøsitet, begeistring, omsorg og ferdigheter. Positive miljøkonsekvenser var ikke uttrykt som en viktig grunn for egen matproduksjon, men heller muligheten til å dele mat med andre, tilgang til fersk og sunn mat og å ha en hobby (Smith og Jehlička 2013). Stille bærekraft har en sammenheng med resonante forhold. Begge innebærer valg som tas på bakgrunn av selvinteresse – å oppnå det gode liv – men som har positive virkninger. Tilfellet fra denne studien er spesielt knyttet til *conviviality*, som er delte opplevelser med andre. Å kunne gi bort og bytte avlinger med andre var et viktig aspekt ved dyrkingen.

I likhet med resonans, *conviviality* og livspolitik, handler dette om hvordan man vil leve livene våre. Selv om livspolitik krever refleksivitet og er knyttet til moralske spørsmål, betyr det ikke at de andre konseptene ikke innebærer innsats for å leve et bærekraftig liv. For eksempel å leve miljøvennlig kan være et viktig trekk ved vurderingen av et godt liv.

Stille aktivisme er små, hverdagslige, kroppsliggjorte handlinger, som kan være enten eksplisitt eller implisitt politiske, eller livspolitiske. Slike praksiser er små, men målbevisste bidrag til sosiale og miljømessige mål (Pottinger 2017). Å stelle i en hage kan gjøre at individer kan innrette hverdagslige handlinger med miljømessige og sosiale idealer (Pottinger 2017). Stille aktivisme er en form for engasjement som fokuserer på kroppsliggjorte, praktiske, taktiske og kreative måter å handle, motstå og bearbeide. Handlinger har potensialet til å transformere, men er beskjedne og hverdagslige. Dyrkingspraksisen representerer en meningsfull uttrykk av stillhet, og ikke passivitet (Pottinger 2017). Ifølge Dobernig og Stagl (2015) er det blant urbane dyrkere et implisitt ønske om endring i matsystemet. Selv om urbane dyrkere ikke vurderer aktiviteten som en politisk protest, er det er kamp mot industrielle matsystemer i alternativ mat-bevegelser, som skjer kollektivt på et individuelt nivå (Dobernig og Stagl 2015:457). Dyrkere kan vegre seg fra å si at praksisen er politisk. Dette handler ikke bare om å nedtone egne handlinger, men også å fremme mulighetene i stille, produktive måter å engasjere seg i handling. Når man engasjerer seg i praksiser kan det kjennes mer betydningsfullt, fordi det er «faktisk handling», i motsetning til enkelte andre

handlinger som forstås som politiske, som protester. Man krever da ikke handling fra andre, men gjør det selv. Slik praksis har også kapasiteten til å kritisere og utfordre kapitalistiske miljømessige og sosiale relasjoner (Pottinger 2017). Til forskjell fra stille bærekraft, innebærer dette begrepet handling som sikter seg inn på samfunnsmessige mål.

Nettle (2014) argumenterer for at engasjementet i felleshager er en form for aktivisme. Dette viser hun gjennom en etnografisk studie av felleshager i Australia. Ifølge henne vokser parsellhager frem i krysningspunktet mellom matpolitikk, agristudier, urbane sosiale bevegelser, miljøvern og sosial handling (Nettle 2014:3). Ulik litteratur har beskrevet felleshager som en fritidsaktivitet, helsefremmende, fellesskapsutvikling, bærekraft, utvikling av sosial kapital, læring og ferdighetsutvikling, kulturell produksjon, interkulturell interaksjon og selvforsyning (Nettle 2014:8), men ifølge Nettle er felleshager et sted for sosial endring. Hagearbeidet er en måte å handle sammen med andre for å gjøre noe positivt for miljømessige og sosiale mål (Nettle 2014:17). Gjennom hagene som individene skaper, utvikler de forståelser, konstruerer kunnskap, rammer inn problemer, kommuniserer med andre, utfordrer forståelser og gjør politiske påstander (Nettle 2014:199). Individene får en gradvis utvikling av en «grønn bevissthet», som knytter sammen tidligere opplevelser med engasjementet i felleshagen (Nettle 2014:73). Den kollektive sosial handlingen er en pågående og kroppslig intervensjon i dagliglivet. Målet er å skape et handfast eksempel på aspekter ved samfunnet som de ville realisere. Dette kan forstås både som kritikker av systemer, og potensiale for alternative muligheter. Nettle kaller dette en politisk logikk der handling har indre verdi samtidig som det gir et grunnlag for endring (Nettle 2014:201). Engasjementet i fellesager kan sees på som aktivisme, altså et bevisst og strategisk middel mot sosial endring. På bakgrunn av dette kan det vurderes om arbeidet med felleshager kan være en del av en sosial bevegelse (Nettle 2014:84). Nettle beskriver en form for aktivisme som også kan være mer eksplisitt politisk enn stille aktivisme.

Stille bærekraft og stille aktivisme er hverdagslige, kroppsliggjorte praksiser. Turner (2011) argumenterer for at felleshager når sitt fulle potensiale av bærekraft gjennom anerkjennelse av kroppslige praksiser. Tanken om kroppsliggjort arbeid er knyttet til ideen om at vi forstår og opplever verden gjennom kroppen. Engasjement i kroppslige praksiser bidrar til utviklingen av en kroppslig form for bærekraft, der deltakerne kan gjenopprette en kontakt med matsystemet og det urbane landskapet på en ny, produktiv måte. Dette skjer gjennom

individuell engasjement og tilknytning til sted. Turner (2011) foreslår at slike lokale initiativer har større potensiale for å fremme langsiktige forpliktelser og engasjement enn bredere initiativer som ofte posisjonerer personer som konsumenter av matprodukter. Det er en manglende kobling mellom matsystemet og det urbane, som kan sies å være et resultat av det internasjonale industrielle matproduksjonen. Mat har i økende grad blitt en vare og urbane innbyggere passive konsumenter som blir fremmedgjort fra produksjonen (McClintock 2010; Turner 2011). Denne manglende koblingen bidrar til skillet mellom natur og samfunn i urbane områder (Turner 2011). Ifølge DeLind (referert i Turner 2011) må lokal mat innebære et emosjonelt, spirituelt og fysisk forhold til kroppslige relasjoner, og ikke til produktet, for å stå imot markedskrefter. Et kroppsliggjort engasjement med matsystemet krever en anerkjennelse av det sosiokulturelle aspektet ved mat; produksjon, tilberedning og konsumering (McClintock 2010:512). Ønsker om å dyrke produsere sin egen mat uttrykkes som en individuell motivasjon, ikke kollektiv (Turner 2011:515).

Tanken om kroppsliggjort bærekraftig utvikling baseres på idéen om at den hverdagslige interaksjonen med verden er en kroppslig opplevelse. Forskning på bærekraftig livsstil fokuserer ofte på verdier og holdninger, som setter det mentale over det kroppslige, og som forsterker skillet mellom natur og samfunn. Skapelse av stedstilhørighet er også praksiser som skjer gjennom kroppen. Parsellhager gir en mulighet til å forene aspektene mat, stedsskaping og tilhørighet. De kroppslige praksisene kan konseptualiseres på to måter. Den første gjennom kroppslig arbeid, investeringen av tid og energi i matproduksjonen knyttet til sted. Arbeid med jorden gir en tilknytning til sted, der dyrkere har investert tid og energi for å produsere mat. Den andre gjennom kroppslig næring, altså å mate kroppen med det som produseres gjennom arbeidet. Begge disse aspektene er tett knyttet til sted. Kroppene blir da forankret i sted (Turner 2011:515–16). Gjennom kroppsliggjort engasjementet med natur og sted, får individet en dypere tilknytning til matsystemet (Turner 2011:517).

Sosial bevegelse

De ulike teoriene ovenfor kan bidra til tolkningen av urban dyrking som en sosial bevegelse. I det forrige kapitlet om tidligere forskning, ble alternative matbevegelser presentert. Dette er ulike perspektiver på sosiale bevegelser knyttet til fritid og agrikultur. Teoriene fra dette kapitlet gir flere dimensjoner til forståelsen av urban dyrking som en bevegelse.

Livspolitik, som finner sted i individers valg, kan summeres til en sosial bevegelse. Dette kan knyttes til idéen om at det private er politisk. For eksempel innebærer feminisme individuelle livsvalg, som å ta del i arbeidsliv, som fører til nye identiteter og frigjøring. Feminisme var bevegelsen som åpnet opp for livspolitik (Giddens 1991:216). Nye sosiale bevegelser er et forsøk på å ta tilbake undertrykte områder i livet (Giddens 1991:207). Giddens nevner det han kaller den økologiske bevegelsen som et eksempel på en slik bevegelse som utfordrer noen av forutsetningene i moderniteten. De livspolitiske valgene knyttet til urban dyrking har også potensialet til å være del av en sosial bevegelse.

Nettle (2014) foreslår at urban dyrking er en praksis av en sosial bevegelse, i form av fellehager. Engasjementet i sosiale bevegelser kan være tilfredsstillende og givende, ved at det tilfredsstiller individers behov for læring, personlig utvikling, vennskap, og moralske og politiske forpliktelser til å jobbe for positiv endring (Nettle 2014:79). En kollektiv identitet kan formes basert på dyrking. Det kan likevel være vanskelig for individene å formulere avgrensingen og rammene i bevegelsen. Identiteten er altså definert på en løs måte, men har et tilknyttet nettverk av kollektiv individuell handling (Dobernig og Stagl 2015). Ifølge McClintock (2010) kan konseptet om metabolsk rift forklare hvorfor og hvordan urban dyrking oppstår, samt muligheter for at det kan være en del av et nettverk av lokale matsystemer. Det oppstår på lokalt nivå som en motbevegelse mot kriser på globalt nivå. Slike småskala-bevegelser som finner sted på ulike steder, kan utvikles til en delvis koordinert kraft – en sosial bevegelse.

Summen av hverdagslige aktiviteter, som gjerne skjer med andre, skaper en bevegelse med et ideal. Idealet er gjerne å leve et godt liv i tråd med egne verdier. Livspolitik, stille bærekraft og stille aktivisme tar opp spørsmål om hvordan man vil leve livene sine. Det er dette spørsmålet som er sentralt i en slik livspolitisk bevegelse som urban dyrking.

4. Metode

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for metoden som er benyttet i studien, og forholdet mellom teori, data og analyse. Kapitlet inneholder en redegjørelse av forskningsstrategi, intervju som metode, etikk, utvalg og rekruttering, generalisering, gjennomføringen av intervju, transkribering og analyse. Intervju ble valgt som metode fordi det er individers opplevelser, vurderinger og meninger som står i sentrum. Selv om empirien er individuelle intervjuer, kan man studere samfunnsmessige forhold og samfunnsstrukturer.

Forskningsstrategi

Studien har hatt en utforskende tilnærming. Dette innebærer en teoriåpenhet og empirinærhet. Teoriåpenhet handler om at man ikke på forhånd har faste teorier om hva som skal studeres, og ikke starter med en klar problemstilling. En problemstilling tidlig i forskningsprosessen vil kunne begrense sensitiviteten eller åpenheten for observasjoner. Likevel kan studien være teoriladet, som innebærer at man har teoretiske antakelser. Empirinærhet innebærer at alle fasene i forskningsprosjektet søker å la det analytiske arbeidet drives frem av en dialog med empirien (Christensen 1998). Det er altså en tilnærming der empirien påvirker teorien og avgrensingen i studien, i motsetning til at dette skulle vært fastbestemt på forhånd av datainnsamlingen. Ifølge Ragin og Amoroso (2011) er det denne dialogen mellom empiri og teori som fører til representasjoner av sosialt liv. I denne studien hadde jeg ikke en klar problemstilling, men heller en hensikt om å utforske fenomenet nærmere. Dette innebar idéer om mulige aspekter som ble utforsket i intervjuene.

Analyse er alltid en pågående prosess som starter før det første intervjuet. Etter man har valgt et tema begynner man å lese om temaet, som gir idéer til intervju spørsmål og analytiske temaer. De analytiske temaene utforskes med informantene i intervjuene. I intervjusituasjonen søker man å teste analysene av temaene, ved å be informantene snakke om dem (Rapley 2011:38). Det analytiske arbeidet er altså ikke en adskilt fase etter datainnsamlingen, men arbeid som begynner i studiens start og som fortsetter gjennom hele studien (Christensen 1998). Den empiriske og analytiske prosessen var heller ikke adskilt i denne studien. Prosessene med å samle inn data og finne teori ble utført om hverandre. Før jeg begynte datainnsamlingen hadde jeg lest om temaet og trukket ut enkelte teoretiske standpunkt, selv om dette ikke var fastsatt. Dette ga idéer til temaer som kunne tas opp under intervjuene, og

påvirket dermed intervjuguiden. Informasjonen som kom frem under datainnsamlingen påvirket også det teoretiske rammeverket for studiet. Etter datainnsamlingen fortsatte prosessen med å finne teori til analysen av funnene. Prosessen med å finne relevant teori og tidligere forskning pågikk gjennom hele forskningsprosessen.

Intervju

Metoden som er benyttet i studien er semi-strukturert intervju. Dette innebærer at forskeren har en intervjuguide med emner og forslag til spørsmål. Man bruker denne metoden når man vil studere meninger, holdninger og erfaringer (Tjora 2017:114). Målet med slike intervjuer er å legge til rette for en relativt fri samtale om spesifikke temaer, der informanten reflekterer over egne erfaringer og meninger knyttet til temaene. Man benytter da åpne spørsmål, som gir informanten mulighet til å gå i dybden (Tjora 2017:113–14). Hva informantene forteller under intervjuene er en kilde til avgrensning til studien. Det åpnes da for at informantene kan ta opp temaer som ikke har vært med i intervjuguiden (Tjora 2017:129). Det vil variere hvordan intervjuguidens spørsmål og deres rekkefølge benyttes, avhengig av det aktuelle intervjuet. Intervjuet gir rom for ulike typer spørsmål, som fortolkende spørsmål, indirekte spørsmål og oppfølgingsspørsmål. Spørsmål kan modifieres etter de ulike informantene, da det samme spørsmålet betyr ulike ting for ulike personer (Kvale og Brinkmann 2017:166–67). De sentrale praksisene under intervjuet er å stille informanten noen spørsmål, følge opp spesifikke temaer, og gi informanten tid til å snakke (Rapley 2011:28). Taushet kan være et virkemiddel, som gir informanten tid til å reflektere og selv bryte tausheten med viktig informasjon (Kvale og Brinkmann 2017:167). Dette har jeg opplevd som et nyttig virkemiddel hos enkelte informanter.

Gubrium og Holstein (2003) argumenterer for en tilnærming til intervju som de kaller aktiv intervjuing. Man behandler da intervjuing som et sosial møte der kunnskap blir konstruert. Intervjueren er en del av kunnskapsproduksjonen under intervjuet. Det er altså ikke slik at informanten er en beholder med informasjon som intervjueren skal få tilgang til. Begge partene er aktive, som er både nødvendig og uunngåelig. Både informant og intervjuer tar del i den sosiale konstruksjonen av kunnskap. Når informanten gir fra seg informasjon i intervjuet, transformerer det også faktaene og detaljene, og legger til og tar bort detaljer. Det aktiverte subjektet setter sammen opplevelser før, under og etter det tar til seg rollen som

informant. Som en deltager i samfunnet, tilpasser subjektet kunnskapen som formidles til intervjueren, og er alltid en aktiv skaper av mening. Informantens svar blir satt sammen og modifisert under fortolkende omstendigheter i intervjusituasjonen. En kan ikke forvente at svar ved én anledning skal kunne gjenskapes ved en annen anledning, fordi de oppstår under ulike omstendigheter. Det aktive intervjuet transformerer subjektet i informanten fra en beholder til en produktiv kilde til kunnskap. Den aktive intervjuerens rolle er å legge til rette for informantens svar, og aktivere narrativ produksjon. Å behandle intervjuet som aktivt gjør at intervjueren kan oppmuntre informanten til å skifte posisjon under intervjuet for å utforske ulike perspektiver. Den aktive intervjueren setter grensene for intervjuet, og begrenser, samt fremmer svar som er relevant for forskeren (Gubrium og Holstein 2003). Det er umulig for intervjueren å være «nøytral», i tillegg til at det uansett ville ødelagt for det aktive samarbeidet under intervjuet (Rapley 2011:28).

Kvale og Brinkmann (2017) påstår at vi lever i et intervjusamfunn, der intervjuet er en del av kulturen. Intervjusituasjonen kan derfor oppleves som en naturlig situasjon for informanten, og intervjuet kan føles som en vanlig samtale. Likevel er det ikke det, blant annet fordi forskeren har en viss kontroll over situasjonen. Forskeren bestemmer når temaet oppstår og avsluttes, og hva som følges opp (Rapley 2011:37). Forskningsintervjuet er ikke en åpen samtale mellom to likestilte individer, men en samtale med et asymmetrisk maktforhold. Det er en enveisdialog der intervjueren spør, og informanten svarer. Intervjueren fortolker det informanten sier, og kan skrive om hva informanten «egentlig mente», noe informanten ikke har kontroll over (Kvale og Brinkmann 2017:52).

Etikk

Når man intervjuer i forskningsstudier oppstår det en rekke etiske spørsmål. Dette baserer seg på kravet om at informanten ikke skal komme til skade som følge av studien (Tjora 2017:175). Siden temaet i denne studien er lite sensitivt er det færre etiske hensyn å ta. Informert samtykke og anonymisering er viktige aspekter ved studiens etiske behandling av informantene. Informert samtykke innebærer at informantene informeres om studiens formål og hovedtrekk. Det betyr også at deltagerne deltar frivillig i studien, og at de er informert om at de har retten til å trekke seg (Kvale og Brinkmann, 2017:104). Informantene i denne studien har skrevet under på et samtykkeskjema for å dokumentere informert samtykke.

Gjennom samtykkeskjemaet fikk deltagerne informasjon om hvem som hadde tilgang til datamaterialet. Her fikk de også beskjed om at intervjuene ble tatt opp, og at disse opptakene skulle slettes ved prosjektets slutt. Informantene fikk også informasjon om at de blir anonymisert i studien, og at opptaket og identiteten deres holdes adskilt. Dette beskytter konfidensialiteten i studien (Kvale og Brinkmann 2017:106, 213). Anonymiseringen skjer ved at man refererer til informantene med falskt navn, og at det ikke oppgis nok informasjon om dem til at en leser skal kunne identifisere vedkommende.

Utvalg og rekruttering

Utvalget av informanter i studien er et strategisk utvalg, som er basert på at informantene har egenskaper eller kvalifikasjoner som er strategiske i problemstillingen (Thagaard 2018:54). I dette tilfellet er det praksisen med urban dyrking, og kriteriet for informantene var at de måtte drive med urban dyrking i en eller annen form. Dette kan skje på ulike måter; i parsellhager, i private hager, på fellesområder eller offentlige plasser. Dyrkingen måtte også skje i en urban setting. Jeg definerte ikke det urbane på forhånd, altså hvor dyrkingen måtte skje for at det skulle kvalifiseres som «urban dyrking.» Alle informantene bodde i sentrale deler av byen, så dette ble heller ikke en aktuell problemstilling. Studien fokuserer på hobbydyrkere, altså dem som dyrker på fritiden sin. Det var ikke aktuelt å ha informanter som dyrket mat som arbeid, da det hadde vært en større utfordring å finne informanter. Dette er nemlig ikke særlig utbredt.

Jeg kontaktet flere parsellhager i Bergen og Oslo, og ba om at prosjektet mitt ble videreformidlet til medlemmene. Da kunne frivillige melde sin interesse for å være informant. Dette var den enkleste måten å skaffe informanter på i begynnelsen, da jeg bare hadde kjennskap til dyrking i parseller. Jeg fikk fem svar fra tre ulike parseller. Jeg hadde et ønske om at informantene skulle ha ulike former for dyrking, slik at det var urban dyrking, og ikke parsellhager som ble studert. Det var likevel vanskelig å komme i kontakt med personer som dyrket for seg selv. Én av informantene var en bekjent som tilbød seg å bli intervjuet. Jeg kom i kontakt med én av informantene gjennom en informant jeg allerede hadde intervjuet. Én informant tok jeg kontakt med direkte, da jeg hadde sett at han drev med dyrking på balkongen sin gjennom media. Av de åtte informantene var det seks som frivillig tok kontakt med meg, mens to av dem ble kontaktet av meg direkte.

Basert på at de fleste informantene meldte seg selv som informant, kan utvalget sies å være et tilgjengelighetsutvalg. Tilgjengelighetsutvalg innebærer at deltakerne er basert på selvseleksjon. Utvalget er strategisk ved at deltakerne representerer egenskaper som er relevante for problemstillingen, og fremgangsmåten for å velge ut deltakere er basert på at de er tilgjengelige for forskeren (Thagaard 2018:56). Et slikt utvalg vil kunne påvirke datamaterialet man får. For eksempel vil personer med høyere utdanning være mer villig til å delta i kvalitativ forskning (Thagaard 2018:57). Alle informantene hadde høyere utdanning. De som har vært studenter og selv har hatt forskningsprosjekter kan ha større forståelse og interesse for dette prosjektet. Flere av informantene har nevnt deres erfaringer med datainnsamling før eller etter intervjuet. En annen følge av at flesteparten av informantene meldte seg frivillig var at det ikke ble en kjønnsbalanse. Bare to av de åtte informantene var menn. Man kan stille spørsmål ved årsaken til dette, om dette er fordi det er flere kvinner enn menn som dyrker, om kvinner har lettere for å melde seg til et slikt prosjekt, eller om det var tilfeldig. Det kan også stilles spørsmål ved om kjønnsfordelingen blant informantene har betydning for funnene i datamaterialet. Det er ikke min erfaring at det var en merkbar forskjell i svarene til menn og kvinner. Utfordringen med slike seleksjonsproblemer er å vurdere hvilken betydning en slik skjevhet vil ha (Thagaard 2018:57). Jeg ønsket å ha informanter som hadde et noenlunde reflektert forhold til dyrkingspraksisen sin, og som kunne formulere tanker rundt dette. Det kan tenkes at de som frivillig melder seg til å være informant i et slikt prosjekt har relativt mye tanker om temaet, som vil kunne påvirke funnene i datamaterialet. Det kan også være knyttet til andre faktorer. For eksempel hadde informantene som nettopp hadde fått parsell mindre formulerte refleksjoner enn andre.

Når man avslutter utvalget kan bestemmes av kategoriens teoretiske metning. Metning skjer når nye intervjuer ikke gir noe nytt (Glaser og Strauss 1999:61). Likevel bør ikke antall deltakere være større enn at det er mulig å gjennomføre omfattende analyser, da dette er tid- og ressurskrevende (Thagaard 2018:59). Det er alltid en mulighet for at det neste intervjuet gir noe nytt. Metningsbegrepet kan også være problematisk da det antyder at analysen er kommet langt på tidspunktet da man når metningspunktet (Christensen 1998). Det innebærer at man må ha arbeidet med analysen for å kunne avgjøre om man har nok empiri underveis i datainnsamlingen. I utvalget på åtte informanter var det tydelige tendenser i intervjuene. Det kom frem lignende aspekter og utsagn, som kan antyde at det var en form for metning. Likevel er det mulig at andre informanter kunne ha bidratt med ny informasjon.

Tre av informantene bodde i Oslo, og intervjuene ble gjennomført der. Resten av intervjuene ble gjennomført i Bergen. Én av informantene begynte å dyrke da han bodde i Oslo, og hadde nylig flyttet til Bergen. Ved å ha halvparten av informantene hver fra Bergen og Oslo kunne det oppstå et komparativt perspektiv, hvis det ble aktuelt. Det var vanskeligere å rekruttere informanter i Oslo enn i Bergen. Dette var fordi jeg ikke hadde så mye kjennskap til byen, jeg fikk ikke så mange svar fra parseller, og at det var vanskelig å planlegge intervjuer da jeg måtte reise til Oslo for å gjennomføre intervjuer.

Om informantene

Alderen på informantene varierte fra 28 til 58 år, mens medianen var på 32 år. Mange av informantene var altså rundt 30 år. To av informantene var menn, og seks var kvinner. De fleste informantene bodde i leilighet, men også rekkehus og oppdelt enebolig. Tre av informantene hadde mulighet til å dyrke på et privat uteområde utenfor boligen sin. Resten hadde bare mulighet til å dyrke på en balkong eller inne i boligen sin, eller på områder som ikke var private. Fem av informantene dyrket i parsell, og alle disse dyrket også på andre steder hjemme hos seg selv. Det var to informanter som bare dyrket på sin private eiendom. Ingen av informantene var fra byene de bodde i. De var som regel fra mindre steder i området rundt byen. Tre av informantene hadde barn som de bodde med. Alle hadde høyere utdanning. Den økonomiske posisjonen var ikke nødvendigvis høy av den grunn. De hadde ulike yrker, mens én var arbeidsledig og én var student.

Generalisering

Tilknyttet utvalg er generalisering, eller overførbarhet, som handler om at tolkninger basert på én studie kan gjelde i andre sammenhenger (Thagaard 2018:19). Konseptuell generalisering har et mål om å fremstille funn i form av konsepter, som ikke kun er direkte knyttet til empirien. Tidligere forskning og teorier benyttes for å støtte opp under en større generaliserbarhet (Tjora 2017:245–46). Konseptet i dette tilfellet kan for eksempel være hvordan individer konstruerer livsstiler i relasjon til samfunnsforhold. Generaliserbarhet er et praktisk utfall knyttet til variansen i forskningstemaet, og er en funksjon av regulariteten i fenomenet (Gobo 2007). I denne studien er metning brukt som kriterium for generalisering,

som har vært et prinsipp i utvalget. Når intervjuene ikke har gitt noe nytt, har det tydet på at datamaterialet har hatt nok informasjon til at funnene kunne overføres til andre tilfeller.

Generalisering handler om generelle strukturer i stedet for enkelte sosiale praksiser, som er et eksempel på disse strukturene (Gobo 2007). Informantenes enkelte praksis med urban dyrking kan altså bidra til forståelse for strukturer som dette er en del av. Dette kan gjelde urban dyrking generelt, men også samfunnsforhold som dyrkingen skjer i kontekst av. Intervjuene handler ikke bare om informantene, men kan også brukes for å forstå sammenhenger utover informantene som individer (Tjora 2017:115). Informantene representerer også andre dyrkere, og intervjuene gir innsikter i hvordan en urban dyrker er.

Funnene i denne studien kan gi innsikter til en større sosial bevegelse knyttet til urban dyrking. De kan også gi innsikter i mer generelle tendenser i forholdet mellom individuelle valg og samfunnsforhold og samfunnsproblem. I det minste kan funnene i denne studien generaliseres til andre tilfeller av urban dyrking i lignende kontekster. Det kan også overføres til andre situasjoner som ikke omhandler urban dyrking direkte. Dette kan være at individer søker resonante forhold gjennom hverdagslige praksiser, eller tar del i livspolitiske praksiser. Selv uten formell generalisering kan studier bidra med verdifull innsikt. Uavhengig av generalisering kan funnene være en del av en prosess av kunnskapsakkumulasjon (Flyvbjerg 2007).

Gjennomføring av intervju

Konteksten til intervjuet er relevant for kunnskapsproduksjonen. Ifølge Kvale og Brinkmann (2017:114–15) er det fire betydningsfulle aspekter ved intervjuets kontekst; intervjueren, intervjupersonen, kroppen og ikke-menneskers rolle. Intervjueren kan utføre rollen på ulike måter, som vil skape ulike kontekster med ulike muligheter for å skape mening og produsere kunnskap (Kvale og Brinkmann 2017:122). Intervjupersonen konstrueres av intervjukonteksten, mens den også er med på å konstruere konteksten (Kvale og Brinkmann 2017:124). Kroppsspråk og andre fysiske tegn bidrar til å definere intervjuet (Kvale og Brinkmann 2017:126). Det fysiske miljøet kan også påvirke intervjuet, for eksempel bruken av båndopptaker (Kvale og Brinkmann 2017:129). Tre av intervjuene ble gjennomført på et grupperom på Universitetet i Bergen. Dette sikret at intervjuene ikke ble forstyrret. Da jeg

ikke hadde tilgang til slike lokaler under intervjuene i Oslo, skjedde disse på ulike steder som var beleilig for informantene. Ett fant sted på en kafé, ett utendørs i en parsellhage, og ett hjemme hos informanten. Intervjuet som fant sted på en kafé bød på utfordringer med tanke på bakgrunnsstøy. Det var ikke forstyrrende for selve intervjuet, men det ble forstyrrende for transkriberingen av båndopptaket av intervjuet.

Informanten har noen forventninger om forskeren, som bidrar til å skape rammer for kommunikasjonen under intervjuet (Tjora 2017:119). Dette merket jeg for eksempel ved at informanter sa ting som «du vet sikkert dette» og «du vet jo mer om dette enn meg». Det var altså en antakelse at jeg drev med dyrking selv, og at jeg hadde mye praktisk kunnskap om dette. Informanten kan også ha en forventning om at intervjusituasjonen skal være preget av strukturerte spørsmål og svar, og ikke en fri samtale (Tjora 2017:158). For noen informanter var det naturlig å snakke lenge, mens andre svarte kort på spørsmålene. Lengdene på intervjuene varierte mellom 22 minutter og 1 time og 43 minutter, og medianen var på ca. 50 minutter. Det var noe varierende hvor mye informantene hadde reflektert rundt temaene. Informanten har ikke nødvendigvis formulert sine innerste tanker og meninger før intervjuet finner sted, som gjør intervjuet til en mulighet til å tenke høyt (Tjora 2017:151). Et eksempel på dette var da en informant snakket om at hun hadde begynt å skjønne hvor mye det krever å dyrke. Jeg stilte da et oppklarende spørsmål, om synet hennes på bønder hadde blitt påvirket. Da svarte informanten med å si ja, men at «jeg har ikke tenkt så mye på det. Men når du spør det nå, så ja, absolutt.»

Erfaringene fra intervjuene førte til at jeg endret intervjuguiden noe etter hvert. Jeg utførte seks intervjuer på kort tid, og begynte å transkribere dem etter alle seks var gjennomført. Dette gjorde at jeg ikke fikk samme mulighet til å høre på opptakene og vurdere om intervjuguiden burde modifieres. Likevel gjorde erfaringene mine i intervjuene at jeg modifiererte spørsmålene noe.

Transkribering

Intervjuene ble tatt opp, og transkribert i etterkant. Transkripsjonene hjelper analyseringen av datamaterialet, men byr også på utfordringer. Dette handler om at det kan være vanskelig å gjengi intervjuet i skriftlig form uten å miste noe av meningsinnholdet. Oversettelsen fra

muntlig til skriftlig språk krever vurderinger og beslutninger i transkripsjonen, da dette er to ulike språk. I et lydopptak mister man kroppsspråk og gester, mens det i transkripsjonen mistes stemmeleie, intonasjon og åndedrett (Kvale og Brinkmann 2017:204-205).

Transkripsjon innebærer en utvelgelse av hva som skal med i transkripsjonen fra samtalen. Dette gjelder for eksempel pauser, sukk og nøling (Kvale og Brinkmann 2017:208). Nyansene i en samtale mistes altså i transkripsjonen. Det kan stilles spørsmål ved transkripsjonen relabilitet - om transkripsjonen stemmer overens med det som ble sagt i intervjuet (Kvale og Brinkmann 2017:211). Til en viss grad har det vært aktuelt å normalisere transkripsjonene. Dette innebærer å skrive på bokmål uavhengig av dialekt, og modifisere språket for å sikre anonymitet og lesbarhet (Tjora 2017:262). Dette gjaldt spesielt en informant som ikke hadde norsk som morsmål, som gjorde at enkelte utsagn ble vanskelig å lese i transkripsjonen. Å normalisere disse utsagnene bidrar til å ivareta konfidensialiteten.

Blant utfordringene i transkripsjonsarbeidet er det en fordel at jeg selv har gjennomført intervjuene, og at det er relativt få intervjuer. Under analysearbeidet hadde jeg tydelige minner fra intervjuene, om hvordan informantene hadde uttrykt seg. Dette bidro til en økt forståelse i analysearbeidet, og lavere krav til transkripsjonene enn hvis noen andre skulle analysert dataene. En annen forsker vil kunne tolket transkripsjonene annerledes enn hva jeg har gjort.

Analyse

Arbeidet med å analysere datamaterialet begynner under det første intervjuet og ferdigstilles etter alle intervjuene er gjennomført og transkribert. Analyse og tolkning av data er en kontinuerlig prosess gjennom hele forskningsprosjektet (Thagaard 2018:151). Etter datainnsamling og transkribering leses transkripsjonene nøye. Koding og kategorisering er en vanlig fremgangsmåte i analyse. Koder er betegnelser som symboliserer meningsinnhold. Koding innebærer at man deler opp teksten og betegner utsnitt av teksten med kodeord. Dette gir et grunnlag for å sammenligne de ulike intervjuene, når de samme kodene brukes (Thagaard 2018:153). Under gjennomgangen av transkripsjonene skrev jeg koder basert på innholdet. Disse kodene var ofte ord og uttrykk informantene brukte i intervjuet. Jeg var for eksempel interessert i ord som informantene brukte for å beskrive aspekter ved dyrkingen,

som «mestring» og «gøy.» Kodene kunne også være temaer som ble tatt opp, for eksempel «natur» og «barndom.»

Kategorier skapes ved å gruppere koder. Disse kategoriene blir et analytiske hjelpemiddel, men kan også være en begrensning som utelukker andre perspektiver (Thagaard 2018:154). Kategoriene ble skapt på bakgrunn av koder og helhetsinntrykket jeg satt igjen med av intervjuene. For eksempel ble kategorien «fellesskap» skapt på bakgrunn av koder som blant annet «barn», «Instagram» og «naboer.» En annen kategori, «tilfredsstillende aktivitet» baserte seg på koder som «gøy», «spennende», «interessant» og «terapi.» Den sistnevnte kategorien ble basisen for det siste analysekapitlet. Disse kodene og kategoriene er altså skapt med utgangspunkt i empirien, og ikke med tanke på teoretiske rammer. Basert på kategoriene har jeg delt analysen i fire kapitler.

Ifølge Ragin og Amoroso (2011) er syntetisering og analysering viktige deler i dialogen mellom empiri og teori som skaper representasjoner av sosialt liv. Arbeidet med å kode og kategorisere funnene i datamaterialet er en form for syntetisering. Empirien syntetiseres ved at ulike deler av datamaterialet settes sammen og gjøres meningsfulle. Man gjør koblinger mellom ulike elementer og former en helhet. Disse koblingene kan føre til innsikter i fenomenet som studeres. Syntetiseringen er altså en prosess som skaper empiri-baserte fremstillinger av fenomenet (Ragin og Amoroso 2011:58). Et eksempel på dette er hvordan informantenes ulike beskrivelser av dyrkingen sin har ført til en forestilling om dyrking som en tilfredsstillende aktivitet, som det siste analysekapitlet er viet til.

Analysering betyr å bryte ned et fenomen til ulike deler og se på delene i forhold til helheten de består av (Ragin og Amoroso 2011:57). Ved å bruke ulike teorier og konsepter kan fenomenet brytes ned og sees på med ulike briller, gjennom analytiske rammer. For eksempel bidrar konseptet metabolsk rift til forståelsen av urban dyrking som et fenomen som har potensiale til å overkomme strukturelle problem, mens teorien om resonans bidrar til forståelsen av urban dyrking som en individuell meningsfull praksis. De to prosessene syntese og analyse er med på å skape representasjoner av sosialt liv, som oppstår i samspillet mellom empiri-baserte fremstillinger og analytiske rammer som består av teori. Gjennom den analytiske rammen tolkes empiri. Analysearbeidet innebærer både å bearbeide datamaterialet

og knytte det til teoretiske konsepter. Som tidligere nevnt skjedde prosessen med å finne teori under hele forskningsprosessen.

Videre presenteres funnene fra studien i fire analysekapitler. Kapitlene er (5) Matproduksjon, (6) Å være en del av løsningen, (7) Opplevelse av natur i byen og (8) En tilfredsstillende aktivitet.

5. Matproduksjon

Urban dyrking er i seg selv matproduksjon. Hobbydyrkerne kan erstatte noe av maten som de kjøper med sine egne avlinger. Likevel handler dette mer om prosessen med dyrking enn produktet som blir avlet frem. Dyrking har flere meninger for individet enn maten som blir produsert. I dette kapitlet vil jeg vise hvordan informantene verdsetter egne avlinger høyere enn andre avlinger, som følge av at de tar del i prosessen av matproduksjon. Det å drive med dyrking kan også påvirke individets syn på matproduksjon, ved en bevisstgjøring rundt matproduksjon. Informantene har alle en oppfatning av hva som er problemet med matsystemet, som hovedsakelig knyttes til miljøproblemer. Dette er også relatert til deres egne forestillinger om dyrking.

Matens verdi

Informantene ble spurt om forskjellen på maten de dyrker selv og maten som de kjøper på butikken. Det ble klart at den viktigste forskjellen er at maten de dyrker selv har høyere verdi for dem.

Sara: Altså jeg pleier alltid å være sånn... Jeg kaster ikke mat. Men det kan hende at en tomat blir dårlig, så du bare kaster den. Men hvis du har dyrket de tomatene, så kan jeg love deg at du kaster dem ikke. Altså, du spiser dem dårlige. Fordi det har vært så mye arbeid. *Ler* [...] Du har plukket dem selv, du kjenner dem. Altså, du vet hvilke planter de har kommet fra, og du så hvordan de har vokst. Så du kjenner hele historien til den tomaten. Så det blir så veldig spesielt å spise ting som du har dyrket. Mens når du spiser ting fra butikken, så er det bare sånn mat. Du vet ikke historien bak det, ja, da er det bare mat.

Flere informanter nevner denne tomaten som de ikke vil kaste, når de selv har dyrket den. Randi sa at hun aldri ville kastet en tomat som hun selv har «elsket fram». Hun sa også at hun blir eiersyk over avlingene sine. Hun har selv dyrket det frem, fra såing til høsting. Den tomaten eier hun helt og holdent selv. Det at maten fra butikken har en lavere verdi kan også gjøre at maten lettere blir kastet, slik som Beate beskriver:

Beate: Den maten jeg går og kjøper i butikken, den kjenner jeg har ikke like stor verdi for meg, sånn... ja, den er lettere å på en måte forkaste, at den er lettere å... ja, la ligge i kjøleskapet til det ikke kan spises lenger eller å kanskje kaste før det er dårlig, sant. Ehm... så den har... ja, det... når jeg tenker på det nå så har den litt lavere verdi for meg.

Mangelen på affeksjonsverdi til maten man kjøper i butikken kan være en del av grunnen til at matsvinnet er høyt. I tillegg kan det være en manglende forståelse for matproduksjon og hvor ressurskrevende det kan være. Det blir mer smertefullt å kaste mat når du ser hvor mye arbeid som ligger bak. Avstanden mellom menneske og natur resulterer i at personer som bor i byer ikke har bånd til matproduksjon, og har derfor heller ikke kunnskap om hva matproduksjon innebærer. Praksisen med dyrking kan føre til man setter mer pris på matvarer generelt. I tillegg til at maten fra butikken har lavere verdi for henne, sa Beate at hun har fått mer respekt for butikkjøpt mat, og det er vanskeligere for henne å kaste denne maten nå enn tidligere. Man blir mer bevisst på hvilken prosess maten man kjøper har vært igjennom, mente Randi. Når man begynner å dyrke mat, blir man konfrontert med sitt eget matsvinn. Dette gjør at man kan redusere matsvinnet sitt, eller i det minste bli bevisst på det. Sara nevnte matvarer som blir kastet før det når matbutikken, og hun synes det er synd at mat blir kastet fordi det ikke ser perfekt ut. Hun mente at hvis man selv hadde dyrket grønnsaker som så rare ut, så hadde man ikke kastet det. Flere informanter nevnte matbutikkens krav til utseende eller kvalitet, og mente at dette var et problem i matsystemet. Flere informanter uttrykte at dyrkingspraksisen kan bidra til at man kaster mindre mat.

Flere informanter sa også at avlingene de selv hadde dyrket smakte bedre enn avlingene som de kjøper. Noen av disse la også til at de ikke vet om deres egen mat faktisk smaker bedre, men at de synes det. Dette kan være fordi de høster ferske, modne avlinger som de har gjødslet og vannet nøye slik at smaken blir bedre, men det kan også være fordi de setter så stor pris på maten at de også setter mer pris på smaken.

Ingrid sa at det føles litt mer ekte når du spiser egendyrket mat, enn kjøpt mat. Dette bidrar også til det spesielle forholdet til selvdyrkede avlinger. Randi nevnte at flere begynner å dyrke fordi de oppdager at det er viktig å være i kontakt med maten. Det at man skal komme i kontakt med maten, innebærer også at det har vært en avstand i dette forholdet, eller rift som McClintock (2010) kaller det. Behovet for å reetablere kontakt med mat kan være et resultat av den individuelle riften, som innebærer en separasjon mellom individet og naturen. Praksiser i urban dyrking kan reparere denne individuelle riften ved å reetablere et bevisst forhold mellom personer og deres biofysiske miljø. Dette skjer ved at individet er i direkte kontakt med det biofysiske miljøet, og arbeider med jord, sår frø, kultiverer og høster. Individet har transformert dette biofysiske miljøet til et produkt som kan konsumeres

(McClintock 2010). Dette bidrar til den økte verdien til selvproduserte avlinger. Gjennom produksjonen av avlingene minsker skillet mellom individet og naturen, og dyrkeren får et sterkt bånd til avlingene sine.

Dette forholdet mellom dyrkere og avlinger kan forstås gjennom Rosas teori om resonans som et resonant forhold til ting. Rosa (2019) mener at arbeid er sterkt knyttet til ting, altså det materielle som det arbeides med. I dette tilfellet er det avlinger som er produktet av arbeidet. Rosa mener også at det finnes en standard innenfor hver aktivitet, og at oppnåelse av denne standarden gir selveffektivitet. Standarden innenfor dyrkingsaktiviteten er gjerne planter som gir gode avlinger. Avlingene er et resultat av individets arbeidsinnsats og ferdigheter. På denne måten kan avlingene bli et symbol på arbeidet, som gjør at båndet til dem blir så sterkt. Individet har rekonstruert materiale av verden, og har dermed skapt en plass i verden. Ifølge Rosa (2019) er det å spise mat å innta verden. Når dyrkerne inntar maten som de selv har dyrket, blir tilknytningen til verden forsterket. Maten er nemlig et resultat av et aktivt forhold til verden. Dyrkeren transformerer det biofysiske miljøet gjennom såing og stell av planter. Samtidig blir dyrkeren transformert, ved at den utvikler ferdigheter og opplevelser. Det skapes et resonant forhold mellom dyrker og planter ved at begge partene påvirker hverandre, og «snakker sammen».

Forståelse for matproduksjon

Å selv forsøke å dyrke frem mat gir innsikt i hvor vanskelig det kan være. Informantene meldte om at de hadde fått mer forståelse for hvor krevende det er å dyrke mat. De har hatt opplevelser der det ikke har gått bra med avlingene – en situasjon som kan overføres til bønder i større skala. Ordet sårbart dukker flere ganger opp i intervjuene. Vekster er utsatt for skadedyr, sykdommer og vær som kan ødelegge en avling. En forståelse for denne sårbarheten øker også respekten for bønder og risikoen som følger med matproduksjon. Tor sa at han har fått større respekt for norske bønder og de som driver med landbruksforskning. Han nevnte også vekstskifte, som er et prinsipp i landbruket som forhindrer sykdommer i jorden. Dette må være veldig vanskelig å praktisere for bønder, ifølge Tor. Gjennom eget vekstskifte har han funnet ut at han burde kjøpe ulike typer norske grønnsaker, slik at bonden kan ha vekstskifte med ulike typer vekster. Hvis man bare kjøper norske kålvekster for eksempel, har ikke bonden mulighet til å drive med vekstskifte. Dette er ett eksempel på hvordan erfaringer

med urban dyrking kan føre til at ens forbruksmønster blir påvirket. Tor sa også at han kjøper økologisk kål uansett hva det koster fordi du må være et geni for å få det til.

Både Beate og Andreas nevnte prisen på brokkoli, og hvordan det er «absurd» eller «vanvittig» at en brokkoli er så billig, når man vet hvor mye det kreves å dyrke en selv. Som Beate sa: «For når man holder på med sånn dyrking, så gir det noen perspektiver, da, når man har liksom holdt på i tre måneder og degget for en brokkoli, så blir det helt absurd å gå i butikken og kjøpe en brokkoli til ni kroner.» Andreas var opptatt av at mat er for billig, og at man burde betale mer for det. Hvis han skulle selge sine egne avlinger hadde han tatt 50 kroner per tomat.

Andreas: Det å kjenne på kroppen hvor mye penger man bruker og hvor mye tid man bruker, og hvor mye innsats og bekymring og ja... Alt som ligger i det å dyrke det, så gjør det at man får en helt annen respekt for matvaren og forståelsen av hva den representerer, så gjør det at man er villig til å betale mer, tror jeg. Og hadde jeg hatt en gris i tillegg, så hadde jeg hvert fall blitt provosert av ribbe til 19,90 kroner kiloen.

Andreas tror altså at dyrkingspraksisen kan føre til at man blir villig til å betale mer for mat, fordi ens vurdering av verdien øker. Dette er en måte for urban dyrking å ha utilsiktede konsekvenser for individene. Gjennom erfaringene med egen dyrking kan holdningene mot matproduksjon påvirkes, som fører til at konsumet endres, og man er villig til å betale mer for avlinger. Dette kan sies å falle innenfor konseptet stille bærekraft. Stille bærekraft er hverdagslige praksiser som har positive miljømessige konsekvenser. En slik praksis er dyrking, som får utilsiktede, positive konsekvenser gjennom endret forbruk. Som følge av erfaringer med denne praksisen, kan individets holdninger og kunnskaper endres, slik at for eksempel matsvinn reduseres eller at fokus på å kjøpe bærekraftige matvarer øker. Alle informantene bortsett fra én fortalte at deres syn på matproduksjon hadde endret seg som følge av at de begynte å dyrke. Unntaket var Andreas, som sa at han allerede var opptatt av mat og matlaging, og at han derfor var opptatt av å ikke kaste mat. Likevel sa han at han blir mer konfrontert med det når han selv dyrker.

Problemet med matproduksjon og miljø

Alle informantene er opptatt av klima og miljø på en eller annen måte. Sara sa at det er en gjensidig påvirkning mellom dyrkingen og miljøengasjementet. Torill sa at hennes miljøengasjement har forsterket interessen hennes for å drive med dyrking. Det at Tor er

opptatt av miljø og klima tror han har vært avgjørende og grunnleggende for at han begynte med dyrking. Dyrkingspraksisen kan fremme enkelte refleksjoner og holdninger om miljø i denne sammenhengen, samtidig som dyrkerne allerede er miljøengasjerte personer. Da informantene ble spurt om tanker de hadde om matproduksjon generelt, svarte alle med en underliggende selvfølge om at matproduksjonssystemet var problemfylt. De svarte med hva som var problemet med matproduksjon. Det var hovedsakelig to aspekter ved matproduksjonssystemet som ble trukket frem som problematisk; klimautslipp ved transport, og forurensing i landbruket fra sprøytemidler og kunstgjødsel.

De fleste informantene mente at økologisk dyrking var best for miljøet. Ingrid var den eneste informanten som brukte kunstgjødsel, og sa at dette var fordi man burde dyrke mest mulig på minst mulig plass. Da sparer man natur og utmark fra utbygging. For henne burde målet være å finne en form for miljøvennlig gjødsel, fremfor at det dyrkes økologisk. Generelt ble dyrkingen forsøkt gjort på en miljøvennlig måte. Dette innebar for eksempel kjøp av økologisk jord, unngåelse av sprøytemidler, og kompostering. Selv om de fleste informantene oppga at de var opptatt av at maten skulle være økologisk, var det flere aspekter å ta stilling til da de skulle kjøpe mat i butikken. For eksempel veier Tor ulike hensyn opp mot hverandre når han kjøper mat i butikken. Han prøver å kjøpe økologisk mat for å støtte den økologiske bonden, selv om det er dyrere. Han kjøper heller lokal, konvensjonell frukt enn økologisk frukt fra utlandet, fordi det krever mye å transportere frukt. Andreas var i tillegg opptatt av arbeidsforhold, og kjøpte derfor bare økologiske bananer. Dette var fordi det brukes så mye sprøytemidler i bananproduksjon at det var skadelig for de som jobber på bananplantasjer. I tillegg kjøpte han bare økologisk kylling på grunn av dyrevelferd. Pris er også en faktor som kan påvirke valget mellom konvensjonelle og økologiske produkter. De kjøper også mat som de mener de egentlig ikke bør kjøpe. For eksempel fortalte Randi sa at man bør spise bær når de er i sesong, og ikke hele året, «men for all del jeg kjøpte meg blåbær i går fra sikkert Chile eller noe sånt i går. Så jeg skammer meg.»

Selv om økologisk dyrking har høy prioritet i deres egne hager, plantekasser eller parseller, har det ikke like høy prioritet når de skal kjøpe mat. De kjøper altså ikke bare økologisk mat. Prinsippene i økologisk dyrking er likevel viktige for dem.

Randi: Også har jeg en idé om at økologisk landbruk, det går roligere for seg. Man har tenkt seg litt mer om, hvordan en gjør det, som jeg setter pris

på. Og det at man bruker kjemikalier, det at man har et bevisst forhold til det en bruker av plantevernmidler og den type ting. Og at kanskje menneskeheten har godt av å ta det litt med ro, og ikke – gang på gang så finner vi noe som virker kjempelurt innenfor matproduksjon eller insektsbekjempelse, også i ettertid så var det ikke så lurt likevel. [...] Så alt som hjelper å tenke oss litt mer om, og ikke bare utnytte alt vi kan lage og alt vi kan gjøre, men at vi nærmer oss naturen litt mer enn at vi skal øse inn våre ideer og kjemikalier.

Tor: Hvis man bare sprøyter vekk problemene så får man en steril jord som lett kan angripes av skadedyr men hvis man spiller på lag med naturen og lar det leve ulike ting der, så vil på en måte de ulike sykdommene og skadedyrene holde hverandre i sjakk. At man bygger opp et økosystem, da.

Idéen om at man skal jobbe med naturen i stedet for mot naturen er en viktig del av idéen om økologisk dyrking. Blant annet sa Beate at det må være et mangfold av organismer, insekter og mikroliv i jorden, og at dette gjør at vi ikke blir så sårbare. Vi kan ikke kontrollere alt, og må derfor leve i et samspill med andre arter i økosystemet. Tanken om økologisk dyrking handler altså om informantenes verdier knyttet til bruk og vern av naturen. Selv om informantene ikke nødvendigvis kjøper mat som oppfyller disse kravene, prøver de å utrette dette i sin egen dyrking. Den lille plassen som de dyrker på blir en ideell form dyrking i tråd med sitt eget syn, og et eksempel på mulighetene for bærekraftig matproduksjon. Et viktig aspekt ved konseptet kritisk refleksiv fritid er at det artikulere alternative visjoner (Mair, Sumner og Rotteau 2008). Ved å dyrke sin egen mat på en moralsk forsvarlig måte, lever en ut sin forestilling om en bedre verden. Denne formen for dyrking baserer seg på naturlige metoder, og støtter ikke det industrielle aspektet ved matproduksjon.

Rosa (2019) påpeker forskjellen mellom miljøbevissthet og handling. Miljøbevisstheten er et uttrykk for lengsel etter en resonant relasjon med naturen, og angsten for å miste den. Handling knyttet til miljø avslører derimot en stum relasjon til verden. Denne manglende koblingen en har grunnlag i den manglende koblingen mellom to dimensjoner i resonante relasjoner, nemlig å bli påvirket og å handle målrettet og effektivt. Dette er noe man kan gjenkjenne i uoverensstemmelsen mellom individets økologiske dyrking og kjøpevaner. Bevisstheten rundt økologisk dyrking befinner seg hovedsakelig i deres egen dyrking, selv om den også kan overføres til annen matproduksjon. I sin egen dyrking motstår de agroindustrielle prinsipper, mens de i butikken kan støtte dem.

Det at informantene har et så lite område å dyrke på, og at dette er en hobby, gjør også at valget å drive (tilnærmet) økologisk ikke er et stort valg. Det er da lettere å holde dyrkingen økologisk. Andreas mener at man gjennom dyrkingen kan lære hvor krevende det kan være, men at «det som man ikke får noe forhold til her, det er jo miljøkonsekvensene som dyrking av mat faktisk har». Når man selv ikke er avhengig av sprøytemidler får man ikke et forhold til konsekvensene som kan oppstå fra landbruk. «Her kan man jo leve i tro om at alt er i sin skjønneste orden.» Tor mener at «bonden er fanget i et system» og at «mange hiver silosaften sin i elven med dårlig samvittighet.» Det at bønder bidrar til miljøforurensing gjennom landbruk er ikke nødvendigvis et aktivt valg, men noe en må gjøre for at ting skal gå rundt. Han mener at urbane dyrkere er «fremmedgjort fra mange ting» og skjønner ikke nødvendigvis hvordan det er å være bonde. Det er altså begrenset hvor mye man kan lære om matproduksjon generelt gjennom dyrking på liten skala. Man kjenner på utfordringer om å dyrke planter, men ikke for eksempel om hvordan det må gjøres på en lønnsom måte, som man er avhengig av som bonde. Bønder må forholde seg til andre systemer som hobbydyrkere ikke trenger å gjøre. Innsiktene individet kan få gjennom egen dyrking er altså begrenset.

Et problem som blir trukket frem som også er tilknyttet økologiske prinsipper, er mangelen på kretsløp i matsystemet. Blant annet Tor er opptatt av kretsløp, og mener at vi må ta vare på næringsstoffene bedre. Det at vi brenner matavfall og at kloakk renner ut i havet er en uting. Kloakken kan heller beholdes på land, og brukes til å bygge opp jorden. Man må ha bedre systemer for å ta vare på jorden og næringsstoffene, og bruke jorden til karbonlagring. Han mener at det er en ubalanse når vi importerer fôr fra utlandet, og flytter næringsstoffer fra utlandet til Norge. Det er også en ubalanse mellom hav og land, der næring fra jorden går ut i havet, men ikke omvendt. Tor mener at vi må tenke på kretsløpet i jordbruk og oppdrett. I sin egen dyrking mener han at kretsløpet er nært, selv om han kjøper mesteparten av maten sin på butikken. Han komposterer matavfall og bruker urin som gjødsel. Mangelen på et komplett kretsløp er en del av det McClintock (2010) kaller økologisk rift. Urban dyrking kan reparere denne riften, nettopp fordi det kan re-skalere næringscyklusen, slik at kretsløpet blir lokalt og komplett. Praksis med å blant annet kompostere avfall og føre det tilbake jorden bidrar til dette kretsløpet, men ingen av informantene kan sies å ha et komplett kretsløp. Dette er blant annet fordi de spiser mat som er importert og produsert langt borte.

Ifølge Sara er det største problemet med matproduksjonen at man er vant til å få akkurat det vi vil ha, når vi vil ha det. Man kjøper varer uten å tenke over hvor det kommer fra. Kanskje burde vi prøve å være mer tålmodige, sa hun. Randi mente også at man burde spise mer av det som er i sesong, slik at man spiser mer kortreist mat. Problemet med matproduksjon er altså ikke bare på systemnivå, men også individers forbruksmønster. Distribusjonen i matsystemet har gjort det slik at forbrukere har tilgang til de samme varene hele året. Flere informanter tok også opp det internasjonale aspektet ved matproduksjon. Randi mente at hvis ikke ett område hadde ansvar for å gi hele verden det ene produktet, så kunne de kanskje ha dyrket forskjellige ting som var motstandsdyktige mot sykdommer. Det er også det internasjonale importen av mat som gjør at det er store klimautslipp i transporten av matvarer.

Selv mener informantene at dyrkingen deres er miljøvennlig. Deres egen dyrking oppfattes som bærekraftig i kontrast til konvensjonell dyrking og det internasjonale matsystemet. Noen av dem nevnte også at det kan gjøres på en måte som ikke er bærekraftig, for eksempel ved at det brukes importert jord eller torv. Selv om de så på urban dyrking generelt som bærekraftig, hadde de også noe tvil rundt dette. På spørsmål om hun trodde at dyrkingspraksisen er miljøvennlig, svarte Randi følgende:

Randi: Det er et stort spørsmål. Alle kan ikke holde på på denne måten her, å dyrke grønnsaker. [...] Og hvis en skal mette verden så må det være storskalaproduksjon av matvarer. Men jeg tenker på det som et fint alternativ for å vise hva som er mulig, på en måte. Og at folk er også, ja, mer bevisste på hva matproduksjon er. Og kanskje tar andre mer reflekterte valg, når de kjøper mat fra storproduksjon, på en måte. Er mer bevisst. Og... Men hvis man skulle være supermiljøvennlig bør en gjøre om det store jordbruket til mer økologisk landbruk, men fortsatt ha det storskala. Man kan ikke putle på med disse små eiene tomatbusken til alle sammen. Så både og, tenker jeg. Det er ikke en løsning at alle skal produsere sin egen personlige mat, men som en bevisstgjøring om hvordan matproduksjon er.

Informantenes dyrking er ikke en løsning på problemene i matsystemet. Det fremstår heller som et symbolsk alternativ.

Oppsummering – Tilknytning til matproduksjon

Matsystemet som man er en del av som forbruker har negative konsekvenser for klima og miljø, noe som informantene er opptatte av. Oppfatningene rundt hva som er problemet i matproduksjon kan påvirke individets konsum og dyrking. Samtidig kan dyrkingen påvirke

synet på matproduksjonssystemet. For eksempel kan fokuset på økologisk produksjon eller avfallshåndtering øke. Dyrkingspraksisen kan føre til redusert matsvinn og endret konsumeringsmønstre, gjennom at individet blir mer bevisst på hvor ressurskrevende dyrking er, i tillegg til at oppfattelsen av hvordan matproduksjon bør skje utvikles. Matproduksjonen i informantenes hobbydyrking er altså tilknyttet matsystemet. Å dyrke selv fører også til et sterkere bånd til avlingene. Dette forsterker motivasjonen for å drive med aktiviteten og følelsen av tilknytningen til matproduksjon.

6. Å være en del av løsningen – Fra spire til sosial endring

Dette kapitlet utforsker hvordan individers praksis med urban dyrking er knyttet til samfunnsproblemer som miljøproblemer. Informantene er opptatt av problemer ved matproduksjon, og ser på sin egen dyrking som en måte å være en del av løsningen på. Informantene er enige i at dyrkingspraksisen ikke har en stor betydning for miljø eller klima, men det er heller ikke derfor de har begynt å dyrke. Kapitlet belyser ulike aspekter ved urban dyrking som «en del av løsningen»; urban dyrking bidrar til utviklingen av en grønn bevissthet som kan føre til positive konsekvenser – noe som kan forstås som stille bærekraft. Det utforskes også om urban dyrking er en form for aktivisme. Denne praksisen er også en del av livspolitik, der individet skaper en livsstil i konteksten av samfunnsutfordringer. Hovedpoenget er å vise til en livspolitisk sosial bevegelse som bygges fra grunnen av. Dette er billedlig gjennom at det skapes fra individers hverdagslige liv, men også mer bokstavelig gjennom at det skapes gjennom arbeid med jorden.

Grønn bevissthet

Urban dyrking er en del av en slags grønn bevissthet – en bevissthet om forholdet til mat, miljø og verden rundt seg. Den grønne bevisstheten innebærer å forstå hvor ressurskrevende forbruket vårt er. Beate sier at det ikke er så mye hun kan gjøre for miljøet og klimaet, men at hun ikke gir etter for denne tanken. Alle de små tingene som hun kan gjøre er bra. Når det kommer til dyrkingen hennes føler hun at hun er «en del av laget» – en del av løsningen. Dette innebærer å opparbeide seg kunnskap og bevissthet. Det viktigste for henne er å endre mentalitet og holdning, og få en større bevissthet.

Beate: Jeg tror det er så bra for oss mennesker på så mange måter. Mentalt og fysisk og... Ja, men det som jeg har sagt, sant, å være et sted, i kontakt med noe som vi faktisk er ... ment å være i kontakt med. Ehm... men jeg merker også det er en veldig fin måte å øke bevissthet om sitt eget forbruk og sitt eget... ehm ... den belastningen vi utgjør, da for miljøet. Så tror jeg det er en veldig sånn, det skaper mange refleksjoner og mange tanker på en hyggelig måte. På en sånn positiv måte.

Beate nevner at dyrkingen kan skape refleksjoner om vår belastning på miljøet på en positiv måte. Man blir som regel gjort klar over vår belastning på miljøet på en «negativ» måte, der det fokuseres på restriksjoner. Gjennom dyrking kan man selv forstå hvilken praksis man bør

ha når det gjelder matkonsum. Dette oppnås gjennom egne erfaringer, i motsetning til at man blir fortalt hva man bør gjøre eller la være å gjøre.

Andreas kaller urban dyrking for et «pedagogisk prosjekt». Selv om dyrkingen ikke har en konkret effekt på klima og miljø, kan det føre til mindre matsvinn, som igjen kan ha en positiv klimaeffekt. Det handler mer om holdningsendring enn selvforsyning. Dette gjelder holdninger til matsvinn, matsystemet og konsum. Andreas sitt dyrkingsprosjekt har blitt en del av en grønn bevissthet. Han sa at det ikke handler så mye om å kultivere jorden som det handler om å kultivere seg selv. Han brukte tidligere kunstgjødsel på balkongen sin, men fikk nye perspektiver etter hvert som han dyrket. Han ble mer opptatt av kretsløpet i dyrkingen, for eksempel ved at planteavfall skal føres tilbake til jorden. Etter dette begynte han å dyrke på økologisk vis. Dyrkingspraksisen er altså et middel for selvutvikling. Det å utvikle sin grønne bevissthet er en viktig del av den livspolitiske konstruksjonen i en samtid som er preget av miljøspørsmål. Livspolitikken innebærer refleksive valg som tas på bakgrunn av opplevelser og informasjon. Den grønne bevisstheten, som innebærer perspektiver og refleksjoner, står derfor sentralt i utviklingen av forsvarlige livsstiler. For å konstruere slike livsstiler er det nødvendig med refleksive vurderinger i bunn. Den grønne bevisstheten er spesielt viktig i et samfunn der spørsmål om miljø står sentralt, og der vurderinger av forsvarlige livsvalg i stor grad er knyttet til hva som er miljøvennlig.

Flere av informantene nevnte at det er en økende bevissthet i befolkningen. Blant annet Torill, som også sa at: «det er klart at sånn hobbydyrking bidrar jo lite, men litt kan det nok hjelpe. Og den bevisstheten som en får rundt, og kunnskapen en også får ved å dyrke, for å se hvordan dette skjer, det tror jeg er veldig nyttig for oss.» Dette mener også Randi:

Randi: [...] folk blir mer og mer miljøbevisste. Etter hvert som klimasituasjonen setter seg mer inn og – så blir folk mer, ja, kanskje bevisste på livet de lever – og igjen, selv om man ikke skal klare å lage nok mat til seg selv, så er det noe med det at man har lyst til å være i kontakt med verden rundt, mer i kontakt med naturen, på en måte. Det er en slags bevissthet som har økt blant folk, egentlig.

At det er snakk om en økende bevissthet gjør det tydelig at dette har vært manglende. Behovet for å bli mer miljøbevisst og å komme i kontakt med naturen tyder på at det har vært en avstand i forholdet mellom mennesker og natur, slik som teoriene om metabolsk rift og akselerasjon belyser. Metabolsk rift er avstanden mellom menneske og natur som følge av

kommodifisering av land og mat (McClintock 2010). Akselerasjon er knyttet til miljøkrisen, som indikerer en forstyrrelse mellom menneske og natur (Rosa 2019:2). Grunnen til denne krisen er at naturen som en sfære av resonans forsvinner når den behandles som en ressurs (Rosa 2019:42). Konseptet om å utvikle sin grønne bevissthet kan sies å være et trekk av samtiden, fordi spørsmål om miljø er mer til stede i hverdagslivet enn tidligere.

Som beskrevet i det forrige kapitlet, kan dyrking være en form for læring om matproduksjon og hvor mye ressurser det krever. Dette kan være en del av en transformativ læring, som refererer til prosessen der man transformerer perspektiver som er tatt for gitt. Perspektivene blir da mer reflekterende, slik at tro og meninger kan veilede handlinger på en måte som individene kan rettferdiggjøre (Mezirow 2000). Transformasjonen innebærer en reformulering av meningsstrukturer ved å rekonstruere dominante forestillinger. Dette skjer ved at man blir kritisk reflekterende og klar over meningene som blir tatt for gitt. Transformativ læring er også en form for problemløsning ved at det definerer et problem eller redefinerer problemet (Mezirow 2000). De dominante forestillingene i matsystemet innebærer elementer som internasjonal handel og kommodifisering av mat. Disse kan rekonstrueres og utfordres gjennom kritisk refleksivitet, som gjør at perspektivene som tidligere ble tatt for gitt ikke lenger er en selvfølge. De kan dermed forestille seg et alternativt matsystem til det eksisterende. Ved at personer lærer om det fysiske arbeidet med dyrking, kan de også reflektere rundt aspekter ved matsystemet. Forestillingen om urbane innbyggere som passive konsumenter er blant dem som kan bli utfordret, samt skillet mellom by og land. Denne transformativ læringen er en del av utviklingen av den grønne bevissheten. Fordi matsystemet har grunnleggende utfordringer for miljø og klima, vil en kritisk refleksivitet rundt dette være en del av en grønn bevissthet. Denne transformativ læring skjer gjennom engasjementet i praksisen med dyrking samt læring av andre.

Det bør også nevnes at det er en varierende grad av refleksjon blant informantene rundt urban dyrking og dens mening. En del av informantene hadde tydeligvis tenkt gjennom sitt eget forhold til dyrking, og hvordan dette har påvirket dem. Disse tilknyttet stor betydning til dyrkingen deres, og så på dette som viktig. Andre informanter hadde et noe mindre uttrykt reflektert forhold til dette. Spesielt Ingrid skilte seg ut, ved at hun hadde mindre formulerte betydninger knyttet til dyrkingen hennes, som gjorde intervjuet til det korteste. Likevel var det lignende tendenser i dette intervjuet som de andre. Det kan være relevant at hun hadde fått en

parsell få måneder før intervjuet tok sted. De fleste av informantene hadde drevet med dyrking i flere år. Det kan antas at denne «grønne bevisstheten» er noe som utvikles over tid.

Ved å vise til informantenes utvikling av en grønn bevissthet belyses forholdet mellom dyrking og miljøbevissthet. Dyrkingspraksisen kan altså være relatert til klima- og miljøproblemer, og skillet mellom menneske og natur. Miljøbevissthet er et uttrykk for lengsel for en resonant relasjon til naturen og angst for å miste den (Rosa 2019:277). Urban dyrking kan bygge opp under en slik bevissthet og fokusere bevisstheten rundt matsystemet. Det kan også skape en arena for utviklingen av bevissthet. Dette kan for eksempel skje i kontakt med andre i en fellestage.

Livspolitik

Den grønne bevisstheten er grunnlaget for livspolitiske valg. Den inneholder refleksivitet, kunnskap, erfaringer og perspektiver som livspolitiske valg tas på grunnlag av. Den transformativt lærer som skjer gjennom dyrking har en kritisk refleksiv kvalitet som veileder livsvalg og konstruksjon av livsstiler.

Det å ønske å være en del av løsningen kan også være en form for livspolitik. Dette innebærer å skape et liv som man mener er rett å leve. Man ønsker å være en del av løsningen og gi positive bidrag til miljøproblemer, fordi det er en del av et moralsk riktig liv.

Livspolitik er politikk av livsvalg og livsstil, der selvidentitet oppnås gjennom refleksive valg (Giddens 1991). Det at Beate ønsker å være en del av løsningen er en av grunnene til at hun driver med dyrking.

Beate: Nei, jeg tenker at dette her er et produkt av at jeg er... ønsker å ikke gå blindt gjennom livet og gå ubevisst og sløve gjennom livet, men ønsker å være en aktiv del i mitt eget liv og mitt eget samfunn og... og gå liksom med åpne øyner gjennom verden, da. Både i forhold til hvem jeg er men også hvordan verden fungerer. Og jeg ønsker å lære og finne ut av og... og at denne hobbyen her, den er linket til en større del og en del av hvem jeg ønsker å være i et samfunn, da. Å være en positiv kraft, og en som skaper noe, og gjør hva en kan for å være en del av løsningen og ikke av problemet.

Beate ønsker å være en person som er bevisst, og en «positiv kraft». Refleksivitet er et mål i seg selv for Beate. Hun vil være en aktiv del i samfunnet og konstruerer hvordan hun vil være

som en del av et samfunn. Refleksivitet er viktig i livspolitik, fordi man tar valg i livet basert på erfaringer og kunnskaper om samfunnet. Blant informasjonskilder navigerer man seg frem til livsvalg og livsstil, som er livspolitik. Gjennom dyrking, som er en del av hennes livspolitik, formet hun sin selvidentitet som en person som skaper noe, og som er en del av løsningen. Livsvalg påvirkes av forestillingen om hva som er riktig å gjøre, hvordan man bør leve livet sitt, og hvordan man bør være. Også Randi hadde en forestilling om hvordan hun ville være som person:

Randi: Altså, et positivt bidrag til en livsstil der en er litt tettere på naturen og på mat og hvor ting kommer fra og en... en type livsstil som setter pris på den type ting heller enn å kjøpe masse greier. [...] Ja, det er jo en del av et slags bilde jeg har om meg selv, og som jeg vil opprettholde.

Randi fremmer sin livsstil i kontrast til en annen form for livsstil – «å kjøpe masse greier.» Aktivitetene i hennes livsstil fremmer en «bærekraftig» livsstil, mens den kontrasterende formen er en konsumeringslivsstil som implisitt knyttes til klima- og miljøproblem. Hennes livsstil innebærer kontakt med naturen og hvor mat kommer fra, som er en verdi i seg selv for Randi.

Ifølge Dogbernig og Stagl (2015) kan man uttrykke sine verdier og bekymringer gjennom urban dyrking, som en del av en grønn livsstil. Verdiene som kommer til uttrykk i intervjuene i denne studien kan blant annet være miljøengasjement, å sette pris på naturen, refleksivitet, og å ikke sløse med ressurser. Dobernig og Stagl (2015) peker også på at motivasjonen for urban dyrking kan være bekymring for konsekvenser av matkonsum, men også at det er en del av et godt liv og meningsfylt arbeid. Motivasjonen for å starte med dyrking trenger ikke å være et klart, uttrykt ønske om å adressere denne bekymring, og det er heller ikke uttrykt direkte i datamaterialet i denne studien. Likevel kommer disse bekymringene frem i dyrkingen, for eksempel gjennom unngåelsen av agroindustrielle metoder, som bruk av sprøytemidler. Informantene uttrykte alle bekymringer tilknyttet matsystemet, men dette var ikke beskrevet som en grunn til at de begynte å dyrke. Motivasjonene for å starte med dyrking er drevet av egeninteresse. Individet engasjerer seg i en praksis som de selv kan dra nytte av. Deriblant kan praksisen være en del av en livsstil som individet har skapt, og som bidrar til ens selvbilde. Dyrking er ikke bare noe som de liker å drive med, men vurderes også som noe som er en del av en riktig måte å leve på.

Flere informanter brukte ordet «viktig» da de snakket om urban dyrking. For eksempel at det er viktig å lære barn om dyrking, å kompostere, å være bevisst på forbruk, å være i naturen, at det er mangfold i arter og å spise lokal mat. Disse utsagnene er vurderinger i lys av moralske spørsmål innenfor livspolitik. Livspolitik kaster lys over moralske og eksistensielle spørsmål om hvordan man bør leve livene sine. I dette tilfellet handler spørsmålene om ens forbruk og miljømessige konsekvenser av dette forbruket, hvilke aktiviteter man bør ha, individets rolle i et større system og ens forhold til natur. Urban dyrking kan forstås som en livspolitisk sosial bevegelse. Denne bevegelsen har røtter i hverdagslivet, der individer tar refleksive valg basert på sin grønne bevissthet.

Stille bærekraft

Stille bærekraft er praksiser som resulterer i positive miljømessige og sosiale utfall, selv om dette ikke er målet med praksisen (Smith og Jehlička 2013). Dette kan knyttes til informantenes dyrking, som kan få andre positive utfall, utover dyrkingen. Som tidligere nevnt, kan dyrkingspraksisen påvirke individets matsvinn. I tillegg kan det endre valgene man tar som konsumer. Ifølge Randi kan det at man driver med dyrking føre til at man tar mer reflekterte valg når man kjøper mat fra storproduksjon. Det fungerer da som en bevisstgjøring om hvordan matproduksjon er, og hvordan det kan være.

Erfaringer og kunnskaper man opparbeider seg kan påvirke livsstilsvalg i en positiv retning. Ifølge Kim (2017) lærer individet både gjennom sosial læring ved å lære av andre, og erfaringslæring gjennom dyrkingsaktiviteter. Kim (2017) fokuserer på hvordan dyrkingspraksiser kan føre til reduserte CO₂-utslipp knyttet til matkonsum. Dette skjer i fire områder; økt nivå av selvberging, kjøpevaner (f.eks. hvor de kjøper mat), diett-valg (f.eks. å ikke spise ferdigmat) og redusert matavfall. Nivået av selvberging varierer mellom dem, men ingen av dem kan sies å være selvberget i stor grad. Informantene snakket om hvordan erfaringer med dyrking kan påvirke deres matavfall og kjøpevaner, for eksempel ved at de er villig til å betale mer for økologiske avlinger. Det er et gjensidig forhold mellom individers miljøbevissthet, dyrkingspraksis og endret adferd, der de ulike elementene påvirker hverandre, og kan føre til reduserte utslipp (Kim 2007). Dette kan være en utilsiktet konsekvens, da det er andre grunner til å starte med dyrking enn å redusere utslipp. På den andre siden er miljøengasjement en viktig forutsetning for noens dyrking, som også innebærer

et ønske om reduserte utslipp. Miljøengasjement og erfaringer med dyrking påvirker livsstilsvalg i en miljøvennlig retning. Samtidig påvirker erfaringer med dyrking miljøengasjement, og miljøengasjement påvirker dyrkingen.

Flere informanter har nevnt at de har påvirket andre til å bli engasjert i dyrking. Informantene med barn har prøvd å få barna til å bli interessert. Naboer kan også bli inspirert til å prøve å dyrke, som blant annet Andreas meldte om. Randi begynte selv å dyrke fordi en venn inviterte henne til å dele en parsell. En utilsiktet konsekvens av at man selv dyrker, kan være at flere begynner med det selv. Dette kan igjen føre til flere positive miljøbidrag. Det kan også forekomme positive sosiale konsekvenser som følge av dyrking. Engasjementer i fellestager, for eksempel, kan skape fellesskap rundt en felles interesse. Dette kan både styrke engasjementet i dyrking og styrke det sosiale miljøet i lokalmiljøet.

Potensialet for positive miljøkonsekvenser ligger hovedsakelig i effekten dyrking kan føre til endret livsstilsvalg utenfor dyrkingen. Dyrkingen i seg selv kan erstatte noe av konsumet av konvensjonelt dyrkede varer, men for de fleste hobbydyrkere er mengden avlinger relativt små. Det kan også gi et sted for økt insektliv, ved at urbane området får mer planteliv. Gjennom den økte bevisstheten rundt matsystem som erfaringer med dyrking kan føre til, kan det også føre til politisk engasjement som stemmegivning basert på matpolitikk.

Aktivism

Urban dyrking kan ha utilsiktede konsekvenser med tanke på bærekraft, men det kan også forstås som en form for aktivisme⁸ (Nettle 2014; Pottinger 2017). Dette innebærer at handlinger har et bevisst mål om å fremme en sak. Bare de to informantene som ble intervjuet sist fikk et direkte spørsmål om urban dyrking kan være en form for aktivisme, men begge svarte ja.

Randi: Det har med å heller enn å ha blomsterbed kan man dyrke ting, på en måte. At det er en slags aktivisme i at... man kan bruke de tilgjengelige ressursene våre feil, vi skulle heller tenkt på nyttige ting enn pryddplanter. Det kan også være en form for aktivisme i forhold til at man skal være

⁸ Aktivisme defineres som en tilhenger av aktivisme eller en person som gjennom handling søker å fremme en sak, ifølge Store Norske Leksikon (udatert).

selvberget heller enn å stole på samfunnet rundt og det internasjonale matproduksjonssystemet. Så det kan en ha som en aktivisme også. Så en kan prøve å være en slags stemme i det, da.

Urban dyrking kan forstås som aktivisme fordi det peker på noe i samfunnet som bør endres. Alle informantene nevnte forhold som burde endres. Tor pekte på hvordan vi ikke har et fullstendig kretsløp, men lar næring flyte ut i havet og importerer næring fra utlandet. Flere nevnte matsvinn, og hvordan de komposterer matavfallet sitt. Dette gjenoppretter en liten del av kretsløpet. Det å ikke stole på matsystemet er også tilfelle for informantene til en viss grad, da alle har en forestilling om hva som er problemet med matsystemet. Beate nevnte de økonomiske interessene i matsystemet, som gjør at hun ikke kan stole på all informasjonen som produsenter og forhandlere gir. På grunn av sin egen dyrking er det flere av informantene som har oppsøkt mer informasjon om matproduksjon, som også kan underbygge forestillingen om et problemfylt matsystem.

Torill forklarer hvordan urban dyrking kan forstås som aktivisme:

Torill: Nei, at det nytter – ja, nytten av det å dyrke selv, gleden ved det. Men også det at dette her er noe som vi bør gjøre mer av, for å øke bevisstheten om det med kortreist mat, hvor viktig det er å dyrke mer, og at vi lærer mer om matproduksjon. Og jeg tror at flere ville hatt glede av det hvis de fikk erfaring med det. Prøvde det, rett og slett.

Det kan forstås som aktivisme gjennom idéen om at dette er noe man bør drive med. Det er en aktivitet som sender et normativt signal. Dette er en aktivitet som man bør bruke tid på, fordi det er nyttig og fordi det gir glede. Selv om man kan kjøpe all maten sin på butikken, betyr ikke det at det er sånn det bør være. Ved å engasjere seg i en slik aktivitet setter en også fokus på den, og at en slik grunnleggende aktivitet også har en plass i et urbant liv. Det setter også søkelys på at man bør øke bevisstheten om matproduksjon. Dette kan være fordi det har en verdi i seg selv – det å være «i kontakt med noe vi er ment å være i kontakt med,» som Beate sa. I tillegg kan det være fordi bevisstheten kan bidra til å dempe miljøkonsekvensene i matsystemet, for eksempel ved at konsumeringsmønster endres.

Urban dyrking kan tolkes som en praksis som innebærer motstand mot enkelte aspekter ved matsystemet, som dominerende idéer om produksjon og distribusjon av mat i et globalisert og kommersialisert matsystem. Det kan være en underliggende motstand, som ikke nødvendigvis trenger å være synlig for utenforstående. For eksempel ville Sara at sønnen hennes skulle lære

at grønnsaker ikke kommer fra butikken, men fra planter. Det er i seg selv en reaksjon på avstanden mellom den urbane innbygger og matproduksjon. Å vite hvordan grønnsaker blir dyrket frem, bidrar til en forståelse av forholdet mellom menneske og natur.

Det var som nevnt bare to av informantene som fikk et direkte spørsmål om aktivisme, og det er usikkert om resten av informantene ville hatt lignende svar. Det ville muligens variert blant informantene. Noen av dem var enda mer opptatt av å fremme en sak enn andre. Likevel var alle opptatt av mål knyttet til miljø. Urban dyrking i denne studien lener generelt mer mot konseptet om stille aktivisme. Stille aktivisme innebærer en hverdagslig form for aktivitet, som er tilfelle for informantene. Det er små, kroppsliggjorte handlinger, som enten er eksplisitt eller implisitt politiske. Slike praksiser er små, men målbevisste bidrag til sosiale og miljømessige mål. Handlingene er beskjedne, men meningsfulle (Pottinger 2017). For noen dyrkere er praksisen mer eksplisitt politisk enn for andre. For eksempel peker Tor på at det burde være bedre systemer for å ta vare på næringsstoffer og jorden, og å bruke jord som karbonlagring; som er et politisk mål.

Reparere rift

McClintock (2010) formulerte tre problemfylte forhold, tre rifter, som følge av et kommodifisert matsystem, som urban dyrking kan forsøke å reparere. Den økologiske riften innebærer en avstand mellom menneske og natur. Den sosiale riften innebærer at produksjonsrelasjoner har erstattet sosiale relasjoner i matproduksjon, og den individuelle riften er fremmedgjøring fra arbeid og naturen. Dette kan knyttes til urban dyrking ved at det kan forsøke å forene disse riftene. Konseptet metabolsk rift bidrar til en forståelse om hvordan urban dyrking har potensialet til å overkomme problemer på samfunnsnivå.

For å reparere den økologiske riften, og skape gjenklang mellom menneske og natur, må by og land forenes, ifølge McClintock (2010). Dette innebærer å resirkulere organisk avfall og tilbakeføre næring til jorden. For å lukke næringscyklusen må menneskelig avfall føres tilbake til avlingenes opprinnelsessted (McClintock 2010). Tor var den eneste informanten som nevnte menneskelig avfall som gjødsel. Dette mente han ville lukke næringscyklusen som vi er en del av. Å bruke økologiske prinsipper som kompostering var også viktig for flere informanter. Ved å tilbakeføre næring til jorden gjennom ens eget avfall kan skape en følelse

av kontakt med naturen, fordi en skaper en liten næringssyklus som man er en del av. Sara sa at hun prøver å kjøpe mer lokal mat, og at «hvis man bor et sted, så er det ikke naturlig å kjøpe ting som er produsert andre steder». Dette refererer også til den økologiske riften. Den økologiske riften innebærer miljøfiendtlig matproduksjon, som for eksempel at matvarer transporteres over store avstander med klimautslipp. Informantene har et relativt lavt produksjonsnivå, og de kjøper mesteparten av maten sin på butikken. Dette inkluderer selvfølgelig langreist mat. Hver informant har altså en liten påvirkning på hvor mat produseres, men totaliteten av matproduksjon og konsum av lokal mat kan ha et langsiktig potensial. Det kan også føre til et generelt større søkelys på kompostering og næringssyklus.

Urban dyrking kan reparere den sosiale riften ved å dekommodifisere land, arbeid og mat. Det kan oppstå nye fellesskap gjennom at produksjonsmidler delvis returneres til urban befolkning (McClintock 2010). Sosiale relasjoner kan gjenoppstå i matproduksjon der det samarbeides i dyrkingen. For eksempel i en familie der flere generasjoner har en felles aktivitet og viderefører kunnskap om dyrking. I dette tilfellet gjelder fellesskap kanskje spesielt i parsellhager. Her kan nye sosiale relasjoner oppstå i lokalmiljøet. Mat dekommodifiseres ved at en selv tar del i matproduksjon adskilt fra markedskrefter. Som vi har sett i det forrige kapitlet, får avlingene en annen betydning og verdi enn markedsverdien. Maten blir ikke dyrket frem som en vare, men som et betydningsfullt produkt av ens arbeid. Dyrkerne engasjerer seg i matproduksjon fordi de selv synes det er tilfredsstillende (som utdypes i det siste analysekapitlet), og en meningsfull aktivitet.

Den individuelle riften kan repareres ved å arbeide med jorden og skape et produkt. Den individuelle riften innebærer fremmedgjøring fra natur og arbeid (McClintock 2010). Kontakten mellom menneske og natur kan delvis gjenopprettes gjennom engasjementet med dyrking. I tillegg erfarer dyrkerne å skape et produkt gjennom eget arbeid. Urban dyrking i dette tilfellet har størst mulighet til å reparere den individuelle riften enn de andre riftene. I byen der passiv konsum er normen, er urban dyrking meningsfull samproduksjon og en meningsfull aktivitet (Dobernig og Stagl 2015:455). Individet får et mer personlig forhold til natur gjennom å arbeide med den, å kjenne at den selv er en del av naturen. Ifølge Tor kan urban dyrking minke fremmedgjøringen mellom individ og matproduksjon. Å reparere den individuelle riften korrelerer med å oppnå resonans med naturen, som blir utdypet i det neste kapitlet.

Normbrytende og romantisk

Tor beskriver dyrkingen som normbrytende. Han spurte retorisk hvorfor man skal gidde å bruke masse tid på «hagetull.» Han trekker fram det å ikke klippe plenen sin som noe som er normbrytende, som han gjør for insektenes del. Han bruker også pizzaesker og aviser som jorddekke, for å bekjempe ugress og skadedyr. Dette bryter med idéen om at hagen skal ha en viss type estetikk. I tillegg er bruken av gullvann⁹ også normbrytende, som han bruker både ute og inne. Tor har også kompost på soverommet sitt. Det som andre kan vurdere som uhygienisk eller ekkelt, vurderes her som naturlig og nyttig. Når Randi tømmer komposten i hagen sin tror hun at naboene synes det er rart. Kanskje synes de det er rart at hun dyrker mat i det hele tatt. «Det er jo ikke alle som tenker det er noe man skal gidde å holde på med, liksom, og som ser verdien i det.» Beate opplevde at noen så på henne som en hippie eller ekstremist, mens andre gjerne ville prøve selv. Informantene fikk også positive reaksjoner på sin dyrking, som også hadde en smitteeffekt. Grunnlaget for oppfatninger om at dyrking er rart å drive med er at det ikke lenger er noe en trenger å gjøre. På grunn av arbeidsdelingen i samfunnet er det normale å kjøpe mat som andre har dyrket. Å dyrke mat selv når man ikke trenger det blir derfor unormalt.

Samtidig som urban dyrking kan oppfattes som uvanlig eller unødvendig, kan det også oppfattes som urealistisk. Tor tror at de som driver med urban dyrking har en romantisk idé om selvforsyning, som er virkelighetsfjernt. Det er begrenset hva man kan få til hvis man skal leve et vanlig, moderne liv.

Tor: [...] hvis man tar utgangspunkt i at de som er lengst vekk fra det da, er veldig fremmedgjort fra alt som har med jord og mat å gjøre, så er det veldig ridiculous at det er de som holder på med det og prøver å få det til, på en måte. Meg inkludert, på en måte. Eh... Og fordi de ikke skjønner hvor mye arbeid det kanskje er, og hva det betyr.

Selv om man får en økt forståelse for at det kan være vanskelig å dyrke, mener Tor at man ikke forstår hvor vanskelig det er, og hva det betyr for en bonde å skulle drive miljøvennlig. Å etterstrebe en dyrkingsmetode som er miljøvennlig er lettere for en hobbydyrker enn en

⁹ Gullvann brukes som gjødsel, og består av urin blandet i vann.

bonde. Hobbydyrkerne er ikke avhengige av avlingene, og de trenger ikke å sørge for at produksjonen er lønnsom. Andreas sa også at det er «håpløst romantisk» å bruke så mye tid og penger på dyrking når man bare kan gå i butikken og kjøpe mat. Også Beate nevner denne romantiske forestillingen om å ha et eple- eller plommetre i hagen, som minner en om barndommen.

Skillet mellom det urbane og det landlige kan bidra til at urban dyrking blir sett på som rart eller unødvendig. I den urbane settingen blir dyrkingen noe romantisk og nostalgisk, i stedet for en vanlig del av hverdagen. Ved å vise at urban dyrking kan tolkes som både normbrytende og romantisk, viser at det kan være nyskapende, men også paradoksalt. Når dyrkingen bryter med normer, kan det utfordre eksisterende systemer. Da har det også potensiale til å skape endring. På den andre siden kan det også opprettholde skillet mellom by og matproduksjon. Mange av de som engasjerer seg i alternative matbevegelser er ikke de som blir mest påvirket av det industrialiserte matsystemet (Grauerholz og Owens 2015). Derfor kan man stille spørsmål om potensialet for reell endring.

Det kan også stilles spørsmål ved om urban dyrking i seg selv er bærekraftig. Dette er et sentralt spørsmål hvis urban dyrking tolkes som en løsning på et problem. Når man dyrker på balkonger, i opphøyde bed og lignende, kjøper man ofte jord. Her er torv svært vanlig, og utvinningen av torv bidrar til tap av artsmangfold og karbonlagring (Lillesund mfl. 2018). Dette er ett eksempel på at urban dyrking kan støtte markedskrefter som ikke er bærekraftige. Torill var den eneste informanten som nevnte de økonomiske interessene i urban dyrking, da hun snakket om kommersialiseringen fra hagesentre. Ifølge McClintock (2014) er urban dyrking både radikalt og neoliberalt. Det radikale og neoliberale har ulike aspekter på ulike nivå, som ofte motsier hverandre. På et individuelt nivå er det radikalt fordi det motvirker fremmedgjøring. På den andre siden er det neoliberalt fordi det støtter diskurser om individuelt ansvar og entreprenørskap. Mulighetene for en transformasjon av matsystemet flyttes fra politikk og kollektiv handling til individuelle valg. På et høyere nivå, i lokalsamfunnet, er urban dyrking radikalt fordi det tas kontroll over allmenningene. Jorden og uteområder tas i bruk, for eksempel av et parsellag. Det kan også støtte neoliberalisme fordi alternativ som er forankret i frivillighet og lokalsamfunn støtter et nettverk av sosiale tjenester som har en ujevn fordeling. Samarbeidet mellom det offentlige og private (som f.eks.

kommunen som støtter parsellag) innebærer en fordel for de som kan organisere og samle inn støtte.

Oppsummering – En livspolitisk sosial bevegelse

Den tydeligste effekten av urban dyrking er at den bygger oppunder den «grønne bevisstheten» om miljøkonsekvenser og ressursbruk av matkonsum. Dette kan føre til at konsumet blir påvirket, for eksempel gjennom redusert matsvinn eller kjøp av mer økologisk mat. Denne livspolitikken kan beskrives som stille bærekraft fordi det er en hverdagslig praksis som kan ha utilsiktede positive miljømessige og sosiale konsekvenser. Individene engasjerer seg i det fordi det er en del av en hverdag og livsstil som de vurderes som ønskelig. På denne måten er det også livspolitik, når det knyttes til bekymringer rundt forholdet til naturen. Dyrkingen er en del av deres livsstil som former deres selvidentitet. Disse refleksive livsvalgene tas i konteksten av et globalt matsystem med negative miljøkonsekvenser. De er tilknyttet samfunnsforhold, men også individenes vurderinger av hva som er et godt liv. Blant annet er kontakt med naturen, som delvis kan oppnås gjennom dyrking, ønskelig for individenes livsstil. Gjennom denne livspolitikken knyttes moralske samfunnsspørsmål til egen livsstil.

Urban dyrking kan også ses på som en form for aktivisme som adresserer samfunnsproblemer, som for eksempel avstanden mellom det urbane og matproduksjon. Urban dyrking kan bryte med noen normer og utfordre samfunnsstrukturer. Samtidig kan det bygge oppunder avstanden mellom byen og den landlige matproduksjonen. Dyrkingen er hovedsakelig et symbolsk alternativ til agroindustriell matproduksjon. Selv om ikke individenes dyrking fører til samfunnsendringer viser det muligheter for å være involvert i matproduksjon som er i tråd med egne prinsipper.

Basert på at dyrkingen er tilknyttet samfunnsforhold som miljøproblemer, kan urban dyrking være en livspolitisk sosial bevegelse. Bevegelsen skjer i individuelle livsstier og livsvalg, og er derfor livspolitisk. Bevegelsen har røtter i jorden, der individene sår, dyrker og steller, og som er grunnlaget for matproduksjon. Den har også røtter i hverdagslivet, som er grunnlaget i sosialt liv. Gjennom arbeid med jorden er individet med på en sosial bevegelse. Dette innebærer at samfunnsbekymringer adresseres gjennom praksiser som konstituerer et godt liv.

7. Opplevelse av natur i byen

Den urbane konteksten er åpenbart sentralt i fenomenet urban dyrking. Det urbane livet kan både skape et behov for urban dyrking og tilrettelegge for det. Dette kapitlet argumenterer for at urban dyrking kan være en kilde til kontakt med naturen, og en måte å forbedre det urbane livet.

Kontakt med naturen

Urban dyrking kan gi følelsen av å være i kontakt med naturen. Alle informantene ble spurt om deres forhold til naturen. Det kom frem at de hadde et behov for å være i den. Torill føler at hun er i naturen når hun er i parsellen eller hagen sin: «Så det er jo – sporene av mennesket er veldig tydelig der, men det er nok en del av det. Det er jo natur, det at det vokser, det at vi planter, det at vi ser fugler og insekter og plantene våre. Så det er jo natur det også.» Sara tror personer som dyrker i byer er «folk som er glad i å være i kontakt med jorden, med naturen.» For flere av informantene er det å dyrke en måte å komme seg ut på. Beate savnet nærhet til naturen etter å ha bodd i byen lenge. Hun hadde et sterkt behov for å være i kontakt med naturen og være en «aktiv deltager i et samspill» med jorden, organismer og været. Dette mener hun har en positiv effekt på henne, mentalt.

Beate: Altså nå er det bare det å sitte og putle med jorden, det å sitte å renske ugress, og se på liksom hvordan dette her, hvordan disse vekstene lever, hvordan de intrikate rotsystemene, hvordan de jobber sammen, hvordan de liksom karrer seg fast på de mest merkelige steder du ikke skulle tro. Og den fasinasjonen da av å bare sitte og se på livet. Ehm... på et sånt litt mikronivå, meg oppi jorden der med hendene mine og sånn.

Naturen oppleves ikke bare ved å være i den, i dette tilfellet i en slags hage, men også gjennom å samhandle med elementer i naturen. Informantene bearbeider jorden, steller planter og legger til rette for insekter. Menneske og natur fremstilles gjerne som adskilt, men mennesket er også en del av naturen, som også noen av informantene uttrykker:

Beate: Og jeg tror at det er noe litt sånn grunnleggende i mennesket, i hvert fall kjenner jeg det sterkt etter å ha holdt på med det en stund, at det å være så tett på og jobbe så tett med å leve sammen med det som er livsgrunnlaget vårt, altså den næringen vi får i oss, det vi spiser... det gir et eller annet som er litt vanskelig å forklare, det er mer en sånn... instinktiv greie på et vis, da. Det gir en tilfredsstillelse på en sånn, grunnleggende måte.

Det rører noe i oss som gjør oss mer sånn kapable til å være menneske på denne jorden, rett og slett. Fordi det er sånn «komme hjem»-greie. Vi er ment å bli påvirket gjennom sansesystemet vårt, gjennom sansereseptorene våre.

Beate beskriver dyrking som noe grunnleggende for mennesket, noe som også Andreas uttrykte. Andreas fortalte at han oppsøker naturen ofte, og refererer da til skog og fjell. Han sa at: «Det blir åndelig. Jeg tror det er mer tilknytning som man kjenner veldig sterkt på når man er i vill natur. En slags sammenheng, da, hvor vi som mennesker, vi kommer av den og skal komme tilbake til den.»

Resonans med naturen vokser ut fra en forestilling om at det er noe dypt i oss som er knyttet til den eksterne naturen og dens elementer (Rosa 2019:272). Denne forestillingen er tydelig i sitatene ovenfor. I tråd med Rosas (2019) teori kan lengselen etter gjenklang (resonans) med naturen uttrykkes gjennom dyrking og hagearbeid. Naturen er en potensiell kilde til resonans, som kan oppnås gjennom dyrking. En slik resonant relasjon er et resultat av praktiske og emosjonelt meningsfylte opplevelser (Rosa 2019), som for eksempel opplevelsene i dyrking. Ved å dyrke planter og produsere avlinger opplever individet et samspill med naturen. Det gjensidige forholdet er det som skaper den meningsfulle relasjonen – resonans. Dyrkeren transformerer naturens materiale gjennom å så, stelle, vanne, gjødsle og kompostere. Samtidig som dyrkeren transformerer det naturlige materialet til et spiselig produkt, blir dyrkeren selv transformert. Dyrkeren utvikler seg selv, får kunnskaper og ferdigheter, og får nye perspektiv. Det er denne gjenklangen som gjør relasjonen meningsfull. Resonans skapes ved at partene snakker med hverandre, og transformerer hverandre. Individet føler da at det er en del av noe større – verden.

Til spørsmål om hva Randi synes om at det er blitt mer vanlig å dyrke selv, svarte hun at «flere oppdager kanskje at man må være i kontakt med maten en spiser, på en måte. Hvor det kommer fra, hvordan den blir laget. Flere folk er interessert i det.» Dette er også tilknyttet matsystemet, der innbyggere i urbane områder er konsumenter av produkter. Ved en manglende kontakt mellom konsumenter og matproduksjon, kommer også et behov for å komme i kontakt med maten igjen. Dette refererer til det McClintock (2010) kaller den individuelle riften, som innebærer fremmedgjøring av individet fra arbeid og naturen. Som nevnt i det forrige kapitlet, kan denne riften repareres ved å reintegrere individet i

matproduksjon og arbeid med jorden. Urban dyrking kan bidra til en bevisst metabolsk relasjon ved å integrere intellektuelt og manuelt arbeid (McClintock 2010). I et samfunn med individuell rift oppstår lengselen for en relasjon til naturen – et resonant forhold.

Beate forklarer hvorfor det er viktig å vite hvor mat kommer fra og hvordan det fungerer:

Beate: Jeg tror at det gjør oss mer... tilpasningsdyktige. På den måten at vi... Det stimulerer til en del refleksjon rundt sammenhengen mellom meg og min kropp og hvordan jeg føler meg, hvordan jeg sanser, og verden rundt oss. At det skaper, det gjør at man liksom, bevisst eller ubevisst reflekterer rundt hvordan vi er en del i en sammenheng. Og det tenker jeg gjør oss mer tilpasningsdyktige både i forhold til om verden forandrer seg, sånn på klimakrisenivå, men også samspeillet mellom mennesker, mellom det å kjenne seg selv, og hvordan man eksperimenterer med verden rundt seg. Både liksom med mat, det at en tomat ikke smaker en tomat, og hvis jeg ikke liker en tomat, så betyr ikke det at jeg ikke noensinne skal smake på en tomat, fordi de andre tomatene smaker helt annerledes. Så man blir mer åpen for kategorier og kan eksperimentere med det. Men også oss imellom, da. At ok, men, jeg kan påvirke noe som jeg for noe igjen for. Hvordan jeg påvirker for eksempel denne veksten, vil ha noe å si for hva jeg kan spise etterpå.

Beate beskriver hvordan dyrkingspraksisen kan forbedre vårt forhold til verden. Dette begrenser seg ikke til forholdet til naturen, men også til seg selv og andre mennesker. Hun mener at det skaper refleksjon rundt at man er del av en sammenheng. Når det gjelder matproduksjon er man ikke bare en del av en sammenheng med naturen, men også andre mennesker og institusjoner. I matsystemet er man ikke bare avhengig av bønder, men også de som transporterer og distribuerer mat. Lise sa også at det var viktig å ha et forhold til matproduksjon:

Lise: Det er viktig for å - at folk skal få et forhold til det å dyrke noe, fra man er helt liten, og se at å ja dette kan bli noe bra og dette er noe vi kan bruke. Og kanskje man kan... og man kan finne ut hvordan man kan være med selv og skape noe man kan dra nytte av senere i året, og... at man kan høste og oppbevare og ja. Jeg synes det er kjempeviktig da.

Informantene ble spurt om hvordan deres forhold til naturen er. Dette spørsmålet kan sies å bygge opp under det dualistiske forholdet mellom natur og menneske, eller natur og by. Det er ikke slik at informantene er i kontakt med naturen når de dyrker, mens de ikke er i kontakt med naturen ellers. Dette kan bety ulike ting for ulike personer. Ingrid trekker frem at hun har utdanning innenfor biologi, og mener at dette er en del av hennes forhold til natur. Andreas er

glad i matlaging, som benytter naturens ressurser. Lise føler seg hjemme når hun går på tur utenfor byen, men savner at naturen er en naturlig del av hverdagen, i stedet for at hun må planlegge å komme seg ut i naturen. Informantenes forhold til naturen begrenser seg ikke til dyrkingen deres, men er en del av livene deres på ulike måter.

Lise, Torill og Sara nevnte at en motivasjon for dyrkingen var at de likte planter, som de har vært vant med siden barndommen. Lise sa at hun liker å ha farger rundt seg, og noe som lever. Flere av informantene nevnte barndommen sin, og at de var vant med å ha det grønt rundt seg. Informantene kom som regel fra mindre steder i området rundt byen de bodde i. Skiftet fra det landlige til det urbane kan derfor ha bidratt til interessen for dyrking. Ifølge Randi er naturen en del av henne, og hun trenger å være i naturen. Dette er noe som hun har forstått mer og mer etter hvert mens hun har bodd i by. Også hun nevner barndommen sin:

Randi: Det er egentlig noe jeg har oppdaget i ettertid, men som jeg tror denne dyrkingen har trykket på noen knapper jeg ikke var helt klar over at jeg - at kom til å skje, men at jeg får lov til å være ute og gjøre på noe. Og da tror jeg på en måte at jeg – det har jeg liksom vært vant med fra oppveksten at man alltid er ute og gjør noe, ute. Men det er noe man mangler når man bor i leilighet i byen. Dette ga meg liksom en mulighet for det.

Å være ute og holde på med noe, som Randi beskriver det som, har vært utilgjengelig for de som bor i leilighet i byen. Parsellhagen har gitt henne en mulighet til dette; å kunne gjøre noe ute i nærheten av der hun bor. Det at man er vant med nærhet til naturen kan bidra til ønsket om å drive med dyrking. Noen av informantene begynte (delvis) å dyrke på grunn av sin interesse for planter, mens andre har fått en økende interesse for planter etter de begynte å dyrke.

Urban dyrking kan gi en følelse av kontakt med naturen gjennom å være et sted som har naturlige elementer som planter, jord og dyr. Følelsen skapes også gjennom den bokstavelige kontakten – når en steller planter og graver i jorden. Å påvirke naturlige elementer som plantevekster skaper en følelse av at man er en del av naturen, økosystemet og kretsløpet. Avstanden mellom menneske og natur kjennes mindre. Urban dyrking kan gi en følelse av at man er del av økosystemet, at man ikke er totalt løsrevet fra denne sammenheng. Flere informanter snakket om å være en del av kretsløpet, og at dette hadde en verdi i seg selv. Dette innebærer blant annet å kompostere matrester. Den økologiske produksjonen bidro til en

følelse av at man jobber med naturen, i stedet for mot den. Urban dyrking kan på denne måten bidra til å reparere riften mellom mennesket og natur. Separasjonen mellom mennesket og natur gjør at man lengter tilbake til den, og man søker et resonant forhold til den. Lengselen etter kontakt med resonant natur kan manifesteres i urban dyrking.

Bylivet

Urban dyrking kan øke trivselen i byen, og det kan også være en måte å håndtere bylivet på. Dette gjelder spesielt for Beate, som delvis begynte å dyrke fordi hun var lei av å bo i byen og lengtet etter mer natur rundt seg.

Beate: Altså, jeg er vokst opp på landet. Er vant til å liksom ha store områder ute og ha bærbusker og sånne ting, og når jeg bodde i by... i fryktelig mange år, sikkert i tolv år eller noe sånt, og begynte å bli ganske svett av å bo i by, og kjente at liksom trangen til å... Nei, vi må ha noe natur og noe... noe må gro, jeg er lei av asfalt og trangt-beboddhet og hus og trenger å se noe natur og noe... noe trær og at det ikke er hus overalt.

Urban dyrking er en måte å holde ut det Beate kaller «bystress». «Bystresset» innebærer ifølge henne sanseinntrykk som er annerledes i byen enn på landet. Det er en konstant, uidentifiserbar lydsus, det er rette linjer og hardt underlag, og begrenset bevegelsesmønster. «Bystresset forsvinner når jeg kommer til et sted hvor jeg på en måte har det litt mer stille, det er litt grønnere rundt meg, og jeg kan putle på med dette her livet.» Ingrid beskriver det å bo i byen som hektisk, og at hun blir rastløs det. I parsellhagen hennes er det ro og det er ikke så mye folk. Der føler hun en nærhet til naturen, og det føles som om det er hagen hennes. At hun kan gå til parsellhagen gjør også at hun får en større horisont enn der hun pleier å bevege seg.

Når urban dyrking skjer som en måte å takle det urbane livet, kan dette kaller for retardasjon. Akselerasjonen i hverdagslivet, som bidrar til «bystresset», gjør at individet får et behov for å sakte ned farten. Retardasjonen er begrenset, og tar sikte på å fortsette deltakelsen i akselererende sosiale systemer (Rosa 2019:95). Urban dyrking er en måte å sakte ned hverdagslivet på, men som også begrenser seg til ett område.

Beate fortalte at hun bor i et borettslag der ingen kjenner hverandre og ingen hilser på hverandre. «Alle er jo like enige når jeg spør dem, at de synes det er litt... altså, kjipt, da, at

de ikke kjenner naboene sine, og ikke vet hvem noen er, og folk haster forbi.» Sammen med et par andre naboer har hun satt ut pallekarmer på fellesområdet. Dette er en stor del av et «sosialt prosjekt» hun har i nabolaget. Dette gjør at hun kommer i kontakt med naboer, da de kommer bort og spør om dyrkingen.

Beate: Så ja, jeg tenker at urban dyrking har mange gode ringvirkninger i en by. Både med å bruke de arealene som ligger der til noe annet enn å klippe plen, som jo alle synes er irriterende en tidlig morgen. Og til å skape et større biologisk mangfold. Jeg tenker bare på luftforurensing og med støy, at man liksom har vekster som absorberer litt av dette her. [...] Vi må bare kjøre på da, med mangfold, sånn at vi kan utligne ting. Det som er skadelig for oss. Også vet vi jo ikke hvor det bærer av sted, det kan vi ikke kontrollere. Vi må bare tilrettelegge for mest mulig, sånn at noe kan bli bra. Folk får det bedre når de kan si hei til naboen og sitte ute i sola og ta en kopp kaffe og... Se, hva er dette for noe? Ja, men jeg har så mye persille, du må bare ta litt persille. Eller her har du et salathode liksom, jeg har alt for mye. Folk blir superglade liksom. Hvis de får to gulrøtter og et salathode, så... her har du middag i dag. Ja. Da blir det hyggeligere å være menneske.

Lise har også merket de sosiale effektene av å dyrke. Hun har blitt kjent med naboer gjennom at hun har bedt om hjelp til vanning. I likhet med Beate sa hun at «Det er veldig lett å ikke hilse på noen i byen.» Hun mener at dyrkingen hennes er koselig for nærmiljøet, og at flere naboer kommenterer at de har det fint. De positive sosiale effektene av urban dyrking kan være utilsiktet eller tilsiktet, som det var for Beate. Urban dyrking i en by kan skape møteplasser og grønne lunger. Parsellhager er et eksempel på hvordan det sosiale aspektet er en viktig del av dyrkingen. Dette drives i fellesskap, som kan være en forutsetning for noens praksis.

Urban dyrking kan skape tilgang på natur i byen. Beate, Tor, Ingrid og Lise vil flytte ut av byen, mens Randi kjenner et drag mot både det urbane og det landlige. Noen av disse har konkrete planer om å flytte, og nevner at de vil ha mer plass til å dyrke. Sara og Torill beskriver en slags middelvei mellom det urbane og det landlige. De vil bo i byen, men det er også viktig å ha tilgang til naturen i byen. For Torill er det viktig å dyrke mat også i byer:

Torill: [...] altså gleden å få det til, men også det med at vi bruker også arealer i urbane områder til å dyrke mat. Det er en – det synes jeg er en veldig viktig del av det å bo i bynære strøk, da. Altså, jeg liker å bo i bynære strøk men vil gjerne ha med den komponenten, det å kunne dyrke. [...] det at bylivet ikke bare er asfalt og høye hus. Det at man også kan ha litt natur i nærområdet, samtidig som man har bylivets gleder eller det

urbane livets gleder. [...] Og jeg synes at det er flott at det er den type variasjon. At det ikke bare er parker der vi skal se på det fine gresset og de fine trærne, men at vi bruker det, synes jeg er meningsfylt. Og det tror jeg gir en litt sånn, ja, glede til mange, da. Det er livskvalitet.

Matproduksjon i byer kan altså øke livskvaliteten i byer. Da Beate satte ut pallekarmer på fellesområdet i nabolaget, endret hun bruksområdet til en møteplass. Tidligere skulle ikke plenen brukes. Dette kan påvirke hvordan personer opplever stedet, og øke trivsel. Dyrkingsområdet kan være positivt for lokalmiljøet. Ikke bare kan man få felles dyrkeprosjekt, men også en møteplass for dem som ikke dyrker – en plass der det skjer noe, som er trivelig, og som er estetisk. Randi kjenner også på påvirkningskraften hun har når hun er del av en parsellhage: «Jeg er liksom med på å ha en stemme over hva byområdene skal brukes til. Å vise at man bruker det til den type ting. Å være en person som representerer det, på en måte.» Flere informanter snakket om ønsket om å ha spiselige vekster i parken, og ikke bare prydplanter. Da hadde offentlige plasser blitt mer interaktive, da alle kunne innta deler av parken. Dyrking på offentlige steder har muligheten til å skape en triveligere by. På spørsmål om hvilke positive effekter Tor tror urban dyrking kan ha i en by, sa han at «Jeg tror det kan gjøre byen jævla hyggelig», og nevnte blant annet muligheten for ferske avlinger i byen og felles prosjekter i offentlige parker.

Hvordan man bruker arealer i byen er viktig for flere informanter. Det er ikke bare knyttet til opplevelse av sted, men også miljø. Ingrid sier dette om parsellhagen hennes:

Ingrid: Det her er veldig smart bruk av dette arealet. Det er egentlig sånn inneklemt mellom to veier. Så det er kjempesmart at de har tenkt at de kan lage hage her. Så de kan lage flere områder som står ubrukt og er litt – Passer ikke til å bygge hus eller... Kan legge til rette for et grønt område. Og kanskje prioritere det fremfor å bygge mer. Det er ikke bra for miljøet å bygge ut.

Tilrettelegging fra kommunene er viktig for at personer skal begynne med urban dyrking. Ofte begynner en å dyrke ved en tilfeldighet. Derfor er det utslagsgivende om det er lett tilgjengelige områder å dyrke på. Bare to av informantene dyrket utelukkende på sin private eiendom. En av disse var Tor, som også sa at han skulle ønske at han kunne fått lov til å dyrke noe på offentlig plass. Lise dyrker selv på offentlig plass, og mener at det bør være lav terskel for å begynne å dyrke, og at det blir en naturlig del av manges liv.

Oppsummering

Urban dyrking kan gi opplevelse av natur i byen. Informantene hadde et ønske om å bo landlig eller å bo i en by med tilgjengelig natur i byen. Dyrking kan oppfylle et ønske om å ha en meningsfull relasjon til natur. Følelsen av å ha kontakt med natur kan oppstå gjennom å være i den, i tillegg til å jobbe med jord og planter som en del av økosystemet. Å ha steder med dyrking i byen kan ha positive effekter. Dette innebærer sosiale effekter som følge av å skape møteplasser og økt biomangfold. For noen kan det være en måte å takle bylivet på.

8. En tilfredsstillende aktivitet og et forestilt fellesskap

Den viktigste motivasjonen for urban dyrking er ikke matproduksjon eller miljøhensyn, men det at aktiviteten er tilfredsstillende i seg selv. Tilfredsstillelse kommer fra produksjonen, og ikke bare konsumet. Det som gjør aktiviteten tilfredsstillende er blant annet muligheten for å utvikle ferdigheter, å ha et prosjekt sammen med andre og å skape noe med hendene.

Fellesskapet som oppstår blant dyrkere er en kilde til tilfredsstillelse, samtidig som et forestilt fellesskap kan danne rammer for en livspolitisk bevegelse.

En kilde til glede og utfordring

Dyrkingsarbeidet ble beskrevet som en aktivitet som gir ro. Det kan beskrives som en mindfulness¹⁰-aktivitet med avkoblende effekt. Ingrid sa at hun ikke tenker over at det er jobb, fordi det er en hobby hun koser seg med. Lise sa hun slapper av mens man gjør noe meningsfylt. Beate sa at det er «fullgjødsling av kroppen å holde på med det, fordi du får alle tingene, du får den fysiske utfordringen eller stimulien, du får den tankemessige liksom... og mentale frikvarteret, eller meditasjonen.»

Ord som interessant, spennende og gøy er ord som går igjen for å beskrive dyrking. Det gir informantene glede å holde på med dyrking. Tor sier blant annet at det er gøy å følge med på at plantene vokser, og at han blir oppslukt i det. «Også er det gøy å se at plantene vokser. Og man blir jo helt sånn avhengig da. Man blir sånn «han har fått et nytt blad!» og sånn der... Også - eller sånn, det skjer jo mye rart liksom. Jeg ble veldig oppslukt i det, da.» Siden det ikke er matauke som er målet med dyrkingen, er det kjekt å prøve forskjellige ting og se hva som skjer, sa Randi. Torill sa at: «Jeg synes det er interessant å se hvordan planter vokser og utvikler seg og det gir meg en glede å se at det fungerer. Det går nok mye på den interessen som jeg har for planter, da. Så den – for meg en er det en veldig fin hobby, nærmest en lidenskap.» Ordet glede ble brukt en rekke ganger i intervjuene. Lise sa at det gir enkle gleder, som da hun ga en solsikke til et barn som så på plantekassen hennes. Ingrid mener at man blir

¹⁰ Mindfulness blir brukt innenfor psykologi, og refererer til tilstanden der man fokuserer på situasjonen man er i, og er bevisst og oppmerksom på det man erfarer i øyeblikket. Mindfulness som metode brukes i behandling mot depresjon, angst, stress og bekymring (Solhaug 2019).

lykkeligere av å ha et prosjekt, som dyrking. Hun mener derfor at det kan være bra for folkehelse, ved at alle har mulighet til å utføre arbeid og holde på med et prosjekt.

Dyrking er en læreprosess. Ikke bare lærer man om hvor krevende det kan være å dyrke frem mat, men også om hvordan dette fungerer, om de ulike elementene i dyrking, som jord og næring. Dette er en del av det som gjør aktiviteten tilfredsstillende. Ved å lære om dette blir det også lettere å lykkes, som igjen bidrar til en mestringsfølelse. Tor synes det var gøy å lære om sykdommer og skadedyr, jord og planter. Han kalte dyrkingen sin for et «nerdeprosjekt». Da Andreas begynte å dyrke på balkongen sin kjøpte han jord og kunstgjødsel. Han hadde da lite kunnskap om, og interesse for å kultivere jorden. Andreas har siden lært mye om jord, og det han kaller «levende matjord som er regenerativ». Ifølge ham gir balkongen hans så lite utbytte av avlinger, at da kan han «like godt gjøre det ordentlig», som blant annet innebærer kompostering. Det å følge med på at plantene vokser kan også være en form for læring. Dette er gjerne noe informantene ikke har hatt et sterkt forhold til tidligere. De lærer gjennom egne erfaringer med dyrking, men også av andre. Dyrkere opparbeider seg kunnskap og ferdigheter, som de ser nytten av når de får avlinger. Maten kan dermed bli et symbol på arbeidet man har investert gjennom læring, prøving og feiling.

Gleden som informantene får i dyrking kan også komme fra prosessen der man skaper noe, som også gir det sterke båndet til avlingene. Ifølge Rosa (2019) gir arbeid med materiale en resonans med ting. I urban dyrking er det et resonant forhold mellom dyrker og planter og avling. Individet praktiserer og lærer en ferdighet i en prosess der både individ og materialet blir transformert (Rosa 2019). Å arbeide med planter og få dem til å gro skaper et slikt gjensidig forhold til plantene. Det kan også være en slik gjenklang mellom et tema og en som lærer om temaet (Rosa 2019). Temaet om dyrking og naturlige elementer er en kilde til resonans når det «snakker» med individet som lærer om temaet. Det er gjerne derfor dyrkere synes det er «gøy» å lære om hvordan planter vokser, fordi det er noe som resonerer med dem. Å lykkes med å dyrke frem avlinger legger til rette for selveffektivitet, som åpner for resonans. Prosessen der man lærer, og prøver og feiler kan også bidra til å gjøre dyrkingen til en gledelig aktivitet. Siden dette er en form for hobbydyrking som ikke er tilknyttet behov, kan det oppleves som et fristed. Gleden kan også være tilknyttet forestillingen om at man gjør noe nyttig og meningsfylt. Det er en hobby som faktisk resultatet i noe nyttig, altså mat.

De fleste informantene beskriver dyrkingen som arbeidskrevende. I tillegg til det kontinuerlige arbeidet med å stelle, vanne og gjødsle, kan det være tunge tak med graving og lusing. Arbeidet er fysisk slitsomt, men på en bra måte:

Sara: Dyrking er litt sånn spesielt arbeid, fordi det er... Selv om det er arbeid er det også fritid. Og det som... Når man arbeider der ute i parsellhagen, så tenker man ikke på noe annet. Det er nesten som terapi, på en måte, sant. Man bare tenker på det. Man glemmer, eh, alle de andre problemene, eller, sant. Fordi det krever så mye fokus.

Randi er fornøyd når hun går inn etter å ha jobbet ute med dyrkingen, og kjenner at hun er varm. Det at det er arbeidskrevende er også noe som individene kan sette pris på ved aktiviteten. Torill sa at «Du må spa i jorden, det er tunge løft, du blir skitten på fingrene, ja. Du ser makk og snegler og alt sånt, og kan bli stukket av bier og veps. Det er en del av naturen det også.» Arbeidsmengden som følger med dyrkingen kan også være en utfordring. Tor sa at «det kan være litt vanskelig å få det til å passe inn i et moderne liv.» Man må være oppmerksom på plantene, det er tidvis mye arbeid, og det passer dårlig med reising og frister i livet.

Dyrking er en kilde til mestringsfølelse, men også skuffelse og frustrasjon. Sara beskriver hvordan hun blir stolt når hun høster mat. All tiden og arbeidet hun har investert er verdt det når resultatet er bra og kan spises. Når det ikke går slik hun hadde planlagt kan hun bli frustrert. Men hun mister ikke motivasjonen for å prøve igjen, og hun prøver å lære noe fra erfaringen. Urban dyrking byr på utfordringer, da det er noe som en må opparbeide seg kunnskap om. Det er mye som kan gå galt i dyrkingen som gjør at det blir lite avlinger, spesielt for dyrkere uten erfaring. Aktiviteten krever innsats i form av tid og energi.

En annen form for arbeid

Urban dyrking er en mulighet til å drive med noe annet enn det er jobber med. Torill sa at: «Dyrkingen er jo veldig avkoblende, da. Det blir mer sånn «back to the roots.» Det å være i sånn direkte kontakt med natur og livet som vokser, det er noe helt annet enn det som jeg ellers gjør.» På spørsmål om hva som er forskjellen mellom Beates dyrking og arbeidet hun gjør ellers, sier hun at dyrkingen er noe som hun eier selv, helt og holdent. Hvilke valg hun tar i dyrkingen påvirker også utfallet direkte. Til vanlig jobber hun i et system, der noen arbeidsoppgaver kan virke meningsløse. Det er lettere å forholde seg til et system med direkte

konsekvenser, som gir mening. Tor sier at man må jobbe veldig langsiktig, og det er veldig konkret. «Alt svever jo her i verden». Det kommer noe ekte ut av dyrkingen, som mangler i annet arbeid. I dyrkingen skaper man noe med hendene, som også er en kontrast til arbeidslivet. Dyrkingen oppleves som en meningsfull og nyttig aktivitet.

Ifølge Beate er dyrkingen en måte å bruke kroppen på som er annerledes enn å sitte på kontor eller å trene på treningssenter. Dyrking er en fysisk aktivitet, som også kan være fysisk krevende. Det skiller seg fra trening, der den fysiske aktiviteten er målet i seg selv. Dyrkingens fysiske arbeid er et middel mot et mål, som gjør at det kan føles nyttig. Aktiviteten er også fleksibel, og det er ikke en organisert aktivitet der man må forholde seg til faste tider og frister, som Lise påpekte. Dyrkerne bestemmer alt dette selv. Det er også en form for arbeid som ikke er kommodifisert, som også er en forskjell fra arbeidslivet. Urban dyrking reintegrerer intellektuell og manuelt arbeid, som bidrar til å reetablere et bevisst forhold mellom mennesker og det biofysiske miljøet (McClintock 2010). Dette innebærer at dyrkeren både bruker sine kunnskaper og hender til å skape et produkt. Lise nevnte at det å kunne «drive noe frem med bare hendene sine» er noe som gjør dyrkingen tilfredsstillende. Som diskutert i kapittel 5, kan arbeid være en kilde til resonans med ting, som i dette tilfellet er avlinger og planter. Å bruke kroppen og hendene som et verktøy i produksjon bidrar til tilfredsstillelse i dyrking.

Fellesskapet – lokalt og forestilt

Det sosiale aspektet ved dyrking kan være en kilde til tilfredsstillelse. Når informantene ble spurt om de følte et fellesskap med andre som dyrker, svarte alle ja. Likevel er dette fellesskapet annerledes for de ulike informantene. To av dem dyrker for seg selv på sin egen eiendom, mens resten dyrker på offentlig sted der andre også dyrker. Fem av de seks informantene som hadde en parsell sa at de var del av et fellesskap i parsellhagen, mens Beate beskrev parsellhagen som en arena for sosiale utfordringer og uenighet. Det blir «sosial knuffing», da det er ulike typer mennesker som gjerne kan bli uenige med hverandre. Siden medlemmene er i parsellhagen til ulike tider blir det ikke så sterkt samhold. Beate har et bedre fellesskap med de andre i nabolaget som bruker pallekarmene i fellesområdet, der de har en felles innsats. Der er ikke interaksjonen basert bare på dyrkingen, men også på vennskap. I parsellhagene er interaksjonen basert på deres felles interesse for dyrking. Der kan det oppstå

et miljø der de kan dele erfaringer og lære av hverandre. Sara sier at det er vanskelig å snakke om noe annet enn dyrking når hun møter noen som driver med det samme.

Randi begynte å dyrke etter en venn spurte henne om de skulle dele en parsell sammen. Hun setter pris på at det er en aktivitet hun kan gjøre sammen med venner. Tor sa at han ikke var en del av et miljø, men at han kan «føle det i sjelen». Det kan altså oppstå et fellesskap på et mer abstrakt nivå enn i hverdagslige interaksjoner.

Urban dyrking kan skape et forestilt fellesskap, der individet bare har møtt et fåtall av medlemmene, men likevel kan forestille seg at de er medlem av det samme fellesskapet (Anderson 1996:19). Dette kan skje gjennom sosiale medier og internett. Gjennom internett får Beate råd om praktiske ting. Her lærer hun også om større tanker og teorier. Også Ingrid nevnte Instagram som et sted der hun kan få tips fra andre som dyrker. Det kollektive forsterkes gjennom media og sosiale medier, som hyller «dyrkebevegelsen.» Individuer kan fungere som autoriteter i en bevegelse, der de gir ideologiske strukturer til en diffus livsstilsbevegelse (Dobernig og Stagl 2015). Mentorer og inspirerende personer bidrar til individers mulighet til å forene avstanden mellom økologisk bevissthet og handling (Nettle 2014:75). Slike mentorer eller inspirerende personer er gjerne personer som formidler dyrkingen sin gjennom sosiale medier. For eksempel nevnte Tor bloggen Datsja. Forfatterne bak bloggen forklarer bakgrunnen for bloggen slik:

Begrepet «datsja» er hentet fra Russland. En datsja var kolonihagen de fleste østeuropeere fikk tilgang til under Sovjettiden. Kjøkkenhagen med den lille hytta og badstuen, var ferieparadis og det viktigste spiskammeret for familier i matknappe tider. Her lærte man av hverandre hvordan man kunne få mest mulig ut av hver kvadratmeter jord, og hvordan man best kunne lagre, tilberede og konservere markens og naturens grøde. En hardt tilkjempet, men rik og bærekraftig arv (Datsja udatert).

Bloggen fokuserer på matsikkerhet og matauke, og at en usikker fremtid kan gjøre det nødvendig å dyrke egen mat. Ved å basere bloggen på den østeuropeiske modellen, legges det vekt på en form for stille bærekraft, der dyrking er fornøylig, samlende, og en del av livet. En populær blogg er Det grønne skafferi. Forfatteren skriver at bærekraft er en viktig del av hennes dyrking:

Jeg ønsker å dyrke på de forutsetninger som råder her hos meg og jeg er opptatt av at min dyrking skal utgjøre et så naturlig kretsløp som mulig. Jeg kjøper veldig lite langtransportert jord og heller ikke gjødsel, og forsøker

heller å utnytte de ressursene som finnes i lokalsamfunnet rundt oss. [...] Sakte, men sikkert, bygger jeg på noen centimeter med mold i min kjøkkenhage hvert år ved å tilføre mengder med organisk materiale. [...] Når jeg tilfører karbonrikt materiale til jorden kan man si at jeg lagrer karbon, da karbon fjernes fra atmosfæren og havner ned i min jord. Min egen lille månelanding (Mongstad), bare gratis! (Hestad udatert)

Fra disse mentorene får individer praktiske råd om dyrking, i tillegg til generelle perspektiv rundt matproduksjon og dyrking. For eksempel skriver forfatteren bak Det grønne skafferi at hun ikke vil ha oppvarmet drivhus på grunn av klimahensyn. Hun viser derfor hvordan man kan dyrke om vinteren uten oppvarming. På denne måten gir hun både praktiske råd og moralske og ideologiske veiledninger for dyrking. Slike personer fungerer som informasjonskilder, men også forbilder. De forsterker den kollektive følelsen blant dyrkere, og bidrar til å skape en standard for dyrkere. For at dyrkere skal ta refleksive valg som en del av livspolitik, er de avhengige av informasjon, som mentorer kan bidra med.

Sosiale medier kan bidra til å skape et fellesskap ved at det skaper en plass for utveksling av idéer og råd. Det er for eksempel en rekke grupper på Facebook dedikert til grønnsaksdyrking, der medlemmene diskuterer med hverandre. Det finnes grupper med ulikt fokus, som grupper dedikert til en spesiell plantetype eller en spesiell dyrkingsmetode. Muligheten til å kommunisere med andre dyrkere, uavhengig av hvor de bor, bidrar også til følelsen av å tilhøre en gruppe. Det er også en mulighet til å samkjøre ideologiske rammer for dyrking, eller å oppdage at dyrking har ulike betydninger og at det finnes ulike perspektiver.

Dyrking kan være en aktivitet som en familie kan gjøre sammen. To av informantene hadde små barn. Begge disse inkluderte barnet sitt i dyrkingen. Sara sa at en av motivasjonene for å drive med dyrking var at hun kunne gjøre det sammen med sønnen sin. Hun vil at sønnen skal vite hvor mat kommer fra, at «tomatene kommer fra tomatplantene og ikke fra Rema 1000». Hovedmotivasjonen er likevel at de skal ha det gøy sammen. Beate mener også at det er viktig at sønnen hennes vet forskjellen på ulike vekster. Han lærer noe om tid når han må vente på at tomaten skal bli moden. Hun mener også at når man lærer om noe konkret som dyrking, så er det også en overføringsverdi til noe mer abstrakt. Altså det å se at detaljene er en del av en helhet, og at dette påvirker hverandre. Det at de kan dele aktiviteten med barna sine kan forsterke følelsen av at de gjør noe nyttig. At det er en familieaktivitet gjør den også mer tilfredsstillende. For Rosa (2019) er familien et anker for resonans. Gjennom familien får man

mening og dedikasjon. Verdier knyttet til dyrking blir videreført gjennom generasjoner, for eksempel å sette pris på mat og å ta vare på naturen.

Ifølge Bauman (2013) er opplevelser som skaper sosialt samhold knyttet til lykke og det gode liv. *Conviviality* er det som gjør oss lykkelige; det å dele opplevelser med andre mennesker. Urban dyrking er altså ett område der sosialt samhold kan ta sted. Dette kan skje på ulike måter. Aktiviteten kan for eksempel deles med nære venner eller familiemedlemmer, men også med andre basert på lignende interesser, som i en parsellhage. Å dyrke sammen med andre, å dele erfaringer og videreføre kunnskap er en del av «det gode liv.»

Oppsummering – En tilfredsstillende aktivitet

Den største motivasjonen for individers dyrking er at det er en tilfredsstillende aktivitet. Det faktumet at dyrking er en tilfredsstillende aktivitet er knyttet til individuelle behov. Behovet kan være å ha et felles prosjekt med andre, å skape noe med hendene, å ha kontakt med naturen og planter, å føle at man gjør noe nyttig og meningsfullt, å utvikle ferdigheter og kunnskap, og å se at man kan påvirke omgivelsene sine. Dyrking er en kilde til både glede og utfordringer, men utfordringer kan også føre til mestringsfølelse og selveffektivitet. Aktiviteten er som regel annerledes enn individenes arbeid og andre aktiviteter. Dyrkeren skaper et produkt med hendene sine, og bestemmer helt over produksjonsprosessen. Aktiviteten kan også deles med andre, og kan styrke sosiale relasjoner. Det mellommenneskelige er ett aspekt ved fellesskapet i dyrkingen. Et annet aspekt er det forestilte fellesskaper, som gjerne oppstår gjennom media og sosiale medier spesielt. Dette underbygger den sosiale bevegelsen og danner rammer for dyrkingen.

9. Avslutning – En spirende sosial bevegelse?

Denne studien har hatt som mål å undersøke fenomenet urban dyrking. I dette kapitlet vil jeg oppsummere funnene i studien og betydningen til funnene. Tilnærmingen i denne studien har vært åpen, men det har vært implisitte spørsmål, som gjengitt i kapittel 1. Disse spørsmålene handler om motivasjonen for å drive med dyrking, hvilken mening denne praksisen har for individene, og hvilken sammenheng det er mellom dette fenomenet og samfunnsforhold. Dette kapitlet er strukturert etter følgende temaer: livspolitisk sosial bevegelse, relasjonen mellom individuelle behov og samfunnsproblemer, det gode liv, et positivt bidrag til miljø, og studiens bidrag.

En livspolitisk sosial bevegelse

På bakgrunn av denne studien kan man vurdere om urban dyrking kan sies å være en sosial bevegelse. Urbane dyrkere er en gruppe individer som ikke nødvendigvis er organisert, men som har felles fokus. Noen dyrkere er organiserte gjennom for eksempel parselhager eller nettsamfunn. Urbane dyrkere deler selvsagt aktiviteten dyrking, samt den urbane konteksten for denne aktiviteten. I tillegg står visse perspektiver sentralt i denne bevegelsen. Gjennom hverdagslig aktivitet adresserer dyrkerne politiske spørsmål. De belyser forholdet mellom det urbane og naturlige, mellom mennesker og mat, og mellom mennesker og natur. Dette gjør de ved å selv endre sin relasjon til matproduksjon. Forestillinger i matsystemet som tas for gitt blir dermed utfordret.

Urban dyrking er da en livspolitisk sosial bevegelse som innebærer endringer i hverdagslivet, og viser hvordan det private er det politiske. Praksisen er politisk gjennom at individet endrer sitt eget forhold til mat og matproduksjon, og viser alternative muligheter. Gjennom livsstil viser individet sine verdier og perspektiver knyttet til blant annet ressursbruk. Dette viser til en større tendens også utenfor urban dyrking, der man viser bekymringer om samfunnsforhold gjennom hverdagslige valg og livsstiler. Når det er vanskelig å bidra til endringer på makronivå kan man fokusere på hva man kan gjøre på mikronivå.

Fremstillinger i media og sosiale medier kan ha en samlende effekt, som støtter et forestilt fellesskap blant urbane dyrkere. Her kan rammene for bevegelsen defineres og diskuteres. Selv om det ikke er en fast organisering, kan det likevel være en forestilling om at man er del

av en endring, av en bevegelse. Dette kan forsterke motivasjonen og betydningen for dyrking. Urban dyrking innebærer individuell og kollektiv handling som legger til rette for sosial endring (Mair, Summer og Rotteau 2008). Sosial endring skjer gjennom at eksisterende systemer utfordres og alternativer fremmes.

Individens behov og samfunnsproblemer

Urban dyrking er en praksis som er knyttet til individens behov og strukturelle forhold. Det er knyttet til samfunnsstrukturer i form av matsystemet, miljøproblemer, organisering av samfunnet ved avstanden mellom det urbane og rurale og organisering av hverdagslivet. Det er også knyttet til fenomener som fokus på miljøvennlig livsstil og bærekraftige matbevegelser. Noen sider ved denne aktiviteten kan tolkes som motstand mot slike strukturer. Dette er handlinger som er hverdagslige, men målbevisste.

Informantenes dyrking er et symbolsk alternativ til matsystemet, som er i tråd med deres prinsipper og verdier. Målet er å skape et håndfast eksempel på aspekter ved samfunnet som de vil realisere. Dette er både kritikk av systemer og potensial for andre muligheter (Nettle 2018). Gjennom dyrkingen innretter de hverdagslige handlinger med sosiale og miljømessige idealer (Pottinger 2017). På denne måten er den individuelle dyrkingen tilknyttet større problemstillinger om miljø og matproduksjon.

Urban dyrking er også en arena der individer kan tilfredsstille individuelle behov. Disse behovene kan være å ha tilgang til natur i hverdagen, et prosjekt som man selv er helt ansvarlig for, å skape noe håndfast som et resultat av innsats, og følelsen av å gjøre noe nyttig som også kan være bærekraftig. Noen av disse behovene kan oppstå på grunn av samfunnsforhold, som for eksempel samfunnsorganiseringen som skaper avstand mellom natur og samfunn. Dette skaper behovet for å oppnå kontakt med naturen.

Motivasjonen for å drive med urban dyrking er kompleks. Det er drevet av individuelle behov i sammenheng med samfunnsforhold og samfunnsproblem. For informantene er dyrkingen en meningsfull aktivitet. Den er en del av en forsvarlig livsstil, identitetskonstruksjon, forestillingen om det gode liv, og en visjon om et bedre samfunn.

Det gode liv

Urban dyrking kan sies å være en del av hva det innebærer å ha «det gode liv.» Dyrking er en aktivitet som er tilfredsstillende for individene. Dette inkluderer å dele en aktivitet sammen med andre, ha et prosjekt der man kan skape noe og utvikle ferdigheter, drive med noe meningsfullt, være i kontakt med naturen og maten man spiser, ha tilgang til natur og møteplasser i byen, og utvikle seg selv og bevisstheten sin. At dyrkingsaktiviteten gir individet positive opplevelser som mestring og glede er den viktigste motivasjonen for å drive med det.

Begrepet resonans bidrar til forståelsen av det gode liv. Et samfunn med akselerasjon knyttes til fremmedgjøring, og «stumme» relasjoner. På den andre siden er resonans suksessfulle relasjoner til verden som knyttes til lykke. Hvis urban dyrking er en kilde til resonans, er dyrking en del av det gode liv. Vurderinger av det gode liv innebærer personlige preferanser som også er tilknyttet samfunnsforhold. «Det gode liv» kan for eksempel defineres som et liv der man ikke er avhengig av agroindustri, eller har en livsstil som ikke baserer seg på forbruk. Utviklingen av urban dyrking som fritidsaktivitet kan tyde på at vurderinger av et godt liv er i endring.

Et positivt bidrag til miljøet?

Urban dyrking har potensiale for å være en bærekraftig praksis. Det kan være en kilde til lokal mat som er dyrket frem på steder der konvensjonell dyrking ikke kan. I vinduskarmer og på balkonger kan det dyrkes grønnsaker i kompostert matavfall. I offentlige parker kan spiselige vekster erstatte prydevekster. Maten er kortreist og en del av det lokale kretsløpet. Det er også en mulighet for at urban dyrking er en ikke-bærekraftig praksis som støtter eksisterende konsumeringsmønstre. Dette er også noe som er kommersialisert, og det markedsføres for en rekke produkter som kan brukes og kastes. Det er lett tilgang til jord, frø og gjødsel, da dette kan kjøpes som varer. Akkurat som matvarer er dyrkingsmaterialer gjort til varer. Blant annet ved kjøp av torv ødelegges økosystemet på ett sted, slik at noen kan dyrke egen mat på et annet sted. Urban dyrking har altså potensialet til å være en bærekraftig praksis, men også en ikke-miljøvennlig praksis, basert på utførelsen.

Informantene vurderer dyrkingspraksisen hovedsakelig som bærekraftig. Likevel kommer det frem at dette er et lite bidrag, og at det mest betydningsfulle er andre følger av dyrkingen enn maten som produseres. Urban dyrking kan gi en følelse av at man bidrar positivt til miljø og klima, som også kan forsterke motivasjonen for praksisen. Bevisstheten som individene utvikler tilknyttet dyrkingen er den viktigste effekten, og ikke matproduksjonen i seg selv. Det største bidraget til miljømessige mål er at dyrking kan forsterke og forme en livsstil som støtter bærekraftige valg. Gjennom dyrkingen utvikles individets perspektiver på matproduksjon, som også kan overføres til ulike livsvalg. Dette er et eksempel på at bevisstgjøring kan skje gjennom en praktisk aktivitet. Engasjementet i dyrking er en læreprosess, der individene lærer om hvordan matproduksjon fungerer og utvikler en forståelse for hvordan de vil relatere seg til matproduksjon. Informantene var i utgangspunktet opptatt av miljøspørsmål, som nok har en sammenheng med motivasjonen for dyrking. Miljøengasjement og bevissthet kan forsterkes gjennom dyrkingspraksisen. Det kan gi en følelse av at man bidrar på en konkret måte. Positive konsekvenser av urban dyrking kan både være tilsiktet og utilsiktet. Et eksempel på en utilsiktet konsekvens av dyrking er at individet setter mer pris på mat generelt, som påvirker konsumet i en positiv retning. Et eksempel på en tilsiktet konsekvens er dyrkere som ønsker å lære barna sine om matsystemet gjennom dyrking, og å lære dem å sette pris på mat.

Løsningen på klima- og miljøproblem innebærer individuelle valg og livsstilsendringer. Dette krever at individene er drevet av en indre motivasjon, og har et ønske om å ha en miljøvennlig livsstil. Å engasjere seg i aktiviteter og livsstilsvalg som også er tilfredsstillende på andre områder er derfor viktig. Dette gjør man ikke fordi man har fått beskjed om at dette bør man gjøre for miljøet, men fordi det er hverdagslige aktiviteter som gir positive følelser. Dette står i kontrast til fokuset på restriksjoner, og hva individer må la være å gjøre. I stedet kan fokuset være på mulighetene, og hvordan en miljøvennlig livsstil er tilknyttet verdier og hvordan man ønsker å være som person og som et samfunn. Urban dyrking er et interessant fenomen fordi det er noe som individene velger å starte med fordi de har lyst til å drive med det, ikke fordi de har valgt bort noe annet. Man må se på mulighetene for å konstruere miljøvennlige livsstiler basert på hvordan man vil leve, og ikke hvordan man *ikke* vil leve.

Studiens bidrag

Oppgaven er et forsøk på en helhetlig studie, som tar for seg flere aspekter ved fenomenet. Det har vært et behov for forskning av urban dyrking i en norsk kontekst, da det har vært lite norske studier. En undersøkelse av urban dyrking er viktig å utføre i norsk kontekst da aktivitetens bakgrunn og form varierer mellom ulike land og steder. Funnene gir innsikter i karakteristikker ved samfunnet og hvordan individer kan respondere på disse forholdene. De gir også innsikter i hvordan hverdagslige praksiser kan være viktig for positiv samfunnsutvikling, gjennom bevisstgjøring og tilfredsstillelse.

Funnene i denne studien indikerer at urban dyrking kan ha positive effekter, både for individuelle innbyggere og samfunnsutvikling. Derfor er det ønskelig med tilrettelegging fra det offentlige, som regel kommunen. Ofte er det tilfeldigheter som gjør at individene begynner å dyrke, og det bør derfor være lett tilgjengelige ressurser for å starte dyrkingen. Dette innebærer informasjon, områder der det kan dyrkes, og prosjekt man kan engasjere seg i (som for eksempel parselhager). Utvikling av urban dyrking er nå avhengig av frivillighet og entreprenører. Man får gjerne informasjon om dyrking fra kommersielle aktører og privatpersoner gjennom sosiale medier. De som ikke har tilgjengelige områder er avhengige av parselhager, som driftes av frivillige. Kommunenes bidrag er som regel støtte til organiserte prosjekt som parselhager, der de gir tillatelse til å bruke offentlige arealer, i tillegg til at organisasjoner kan søke om midler. Det kan vurderes om det bør tilrettelegges for andre former for dyrking, som for eksempel uformell dyrking i byens uteområder, som flere informanter nevnte. For å tilrettelegge for en mest mulig bærekraftig form for dyrking, trengs det gode informasjonskilder om urban dyrkings potensialer og fallgruver. Det kan stilles spørsmål ved om frivillige privatpersoner (mentorer) bør fortsette å ha denne oppgaven.

Referanseliste

- Alber, Jens og Ulrich Kohler. 2008. «Informal food production in the enlarged European union». *Social Indicators Research* 89(1):113–27.
- Amsden, Ben og Jesse McEntee. 2011. «Agrileisure: Re-imagining the relationship between agriculture, leisure and social change». *Leisure/ Loisir* 35(1):37–48.
- Amsden, Ben og Jesse McEntee. 2012. «Agrileisure: Exploring the “Fun” of Local Food». S. 65–70 i *Proceedings of the 2010 Northeastern Recreation Research Symposium*, redigert av C. E. Fisher, Cherie LeBlanc; Watts. U.S. Department of Agriculture, Forest Service, Northern Research Station.
- Andelslandbruk Norge. udatert a. «Hva er andelslandbruk?» Hentet 8. april 2020 (<https://www.andelslandbruk.no/hva-er-andelslandbruk/introduksjon-til-andelslandbruk>).
- Andelslandbruk Norge. udatert b. «Kart». Hentet 8. april 2020 (<https://www.andelslandbruk.no/kart>).
- Anderson, Benedict. 1996. *Forestilte fellesskap: Refleksjoner omkring nasjonalismens opprinnelse og spredning*. Spartacus Forlag.
- Bauman, Zygmunt. 2013. *Does the Richness of the Few Benefit Us all?* Wiley.
- Becker, Mia. 2019. «Nordmenn velger å spise mindre rødt kjøtt». *NRK*. Hentet 10. mars 2020 (<https://www.nrk.no/norge/nordmenn-velger-a-spise-mindre-rodt-kjott-1.14628298>).
- Bergen kommune. 2019. «Det spirer i skolehagene». Hentet 10. mars 2020 (<https://www.bergen.kommune.no/hvaskjer/tema/publikasjoner/bergensereren/reportasjer/det-spirer-i-skolehagene>).
- Bergen Kommune. udatert. «Vi dyrker Bergen». Hentet 26. november 2019 (<https://www.bergen.kommune.no/omkommunen/avdelinger/etat-for-landbruk/10957/article-138070>).
- Bymiljøetaten i Oslo. udatert a. «Parsellhager». Hentet 26. november 2019 (<https://nyhetsrom.bymiljoetaten.no/opplevoslo/parsellhager/>).
- Bymiljøetaten i Oslo. udatert b. «Spirende Oslo». Hentet 21. august 2019 (<https://nyhetsrom.bymiljoetaten.no/spirende-oslo/>).
- Christensen, Karen. 1998. «I skyggen af Hellevik: Om utfordringer ved at arbejde emperinært». S. 68–86 i *Prosess og metode*, redigert av K. Christensen, E. Jerdal, A. Møen, P. Solvang, og J. L. Syltevik. Universitetsforlaget.
- Church, A., R. Mitchell, N. Ravenscroft, og L. M. Stapleton. 2015. «Growing your own: A

- multi-level modeling approach to understanding personal food growing trends and motivations in Europe». *Ecological Economics* 110:71–80.
- Datsja. udatert. «Datsja». *Datsja*. Hentet 19. mai 2020 (<https://www.datsja.no/datsja>).
- DeLind, Laura B. 2002. «Place, work, and civic agriculture: Common fields for cultivation». *Agriculture and Human Values* 19(3):217–24.
- DeLind, Laura B. 2011. «Are local food and the local food movement taking us where we want to go? Or are we hitching our wagons to the wrong stars?» *Agriculture and Human Values* 28(2):273–83.
- Dobernig, Karin og Sigrid Stagl. 2015. «Growing a lifestyle movement? Exploring identity-work and lifestyle politics in urban food cultivation». *International Journal of Consumer Studies* 39(5):452–58.
- Dunlap, Rudy, Justin Harmon, og Bradley H. Camp. 2019. «Cultivating self-reliance: participation in urban agriculture as civil leisure». *Annals of Leisure Research* 0(0):1–14.
- Etat for landbruk. 2019. *Dyrk Bergen: Strategi for urbant landbruk 2019-2023*.
- Flyvbjerg, Bent. 2007. «Five Misunderstandings about Case-Study Research». S. 390–404 i *Qualitative Research Practice*, redigert av C. Seale, G. Gobo, J. F. Gubrium, og D. Silverman. Sage Publications.
- Foster, John Bellamy. 1999. «Marx's theory of metabolic rift: Classical foundations for environmental sociology». *American Journal of Sociology* 105(2):366–405.
- Foster, John Bellamy. 2016. «Marx as a food theorist». *Monthly Review* 68(7).
- Giddens, Anthony. 1991. *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Stanford University Press.
- Glaser, Barney G. og Anselm L. Strauss. 1999. *Discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. Aldine Transaction.
- Gobo, Giampietro. 2007. «Sampling, Representativeness and Generalizability». S. 405–26 i *Qualitative Research Practice*, redigert av C. Seale, G. Gobo, J. F. Gubrium, og D. Silverman. Sage Publications.
- Grauerholz, Liz og Nicole Owens. 2015. «Alternative Food Movements». S. 566–72 i *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences: Second Edition*. Bd. 1, redigert av J. D. Wright. Elsevier.
- Gubrium, Jaber F. og James A. Holstein. 2003. «Active Interviewing». S. 66–80 i *Postmodern Interviewing*, redigert av J. A. Gubrium, Jaber F; Holstein. Sage Publications.
- Hestad, Maria Berg. udatert. «Om Det grønne skafferi». *Det grønne skafferi*. Hentet 23. mai

- 2020 (<https://detgronneskafferi.com/about/>).
- Jacobsen, Irene. 2020. «Selvberging er alfa og omega: - Det er så utrolig mye mat man kan få frem her i vårt klima». *Aftenposten*. Hentet 18. mai 2020 (<https://www.aftenposten.no/bolig/i/6jEGxo/selvberging-er-alfa-og-omega-det-er-saa-utrolig-mye-mat-man-kan-faa-f?fbclid=IwAR3Cpu9y87p5MweCfZIWZHtNuCIHNwIKeGkAANf9SyBZtmLbxTBfhjs3qY0>).
- Kim, Ju Eun. 2017. «Fostering behaviour change to encourage low-carbon food consumption through community gardens». *International Journal of Urban Sciences* 21(3):364–84.
- Kvale, Steinar og Svend Brinkmann. 2017. *Det kvalitative forskningsintervju*. 3. utgave. Gyldendal Akademisk.
- Landbruks- og matdepartementet. 2019. «Urbant landbruk». Hentet 10. mars 2020 (<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/strategi-for-urbant-landbruk/id2667619/>).
- Lillesund, Vilde, Rita Vigdis Hansen, Maria Malene Kvalevåg, Else Marte Vold, Vibeke Husby, Kirsten Grønvik Bråten, Johannes Opsahl, og Elin Økstad. 2018. *Kunnskapsutredning om konsekvenser for naturmangfold, klima, næring og forbrukere. Utfasing av uttak og bruk av torv*. M-951. Miljødirektoratet.
- Mair, Heather, Jennifer Sumner, og Leahora Rotteau. 2008. «The politics of eating: Food practices as critically reflexive leisure». *Leisure/ Loisir* 32(2):379–405.
- McClintock, Nathan. 2010. «Why farm the city? Theorizing urban agriculture through a lens of metabolic rift». *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society* 3(2):191–207.
- McClintock, Nathan. 2014. «Radical, reformist, and garden-variety neoliberal: coming to terms with urban agriculture's contradictions». *Local Environment* 19(2):147–71.
- Mezirow, Jack. 2000. «Learning to Think Like an Adult: Core Concepts of Transformation Theory». S. 3–34 i *Learning as Transformation: Critical Perspectives on a Theory in Progress*. Jossey-Bass.
- Nettle, Claire. 2014. *Community Gardening as Social Action*. Ashgate.
- Norges Bondelag. udatert. «Bybonden i Bergen». Hentet 26. november 2019 (<https://www.bondelaget.no/hordaland/bybonden/>).
- Norsk bonde- og Småbrukarlag. udatert. «REKO-ringer». Hentet 26. november 2019 (<http://www.smabrukarlaget.no/norsk-bonde-og-smabrukarlag/matnyttig/lokalmatringer/reko-ringer-mat/>).
- Oslo kommune. udatert. «Skolehagene». Hentet 10. mars 2020

- (<https://www.oslo.kommune.no/skole-og-utdanning/elevenes-velferd/skolehagene/#gref>).
- Pottinger, Laura. 2017. «Planting the seeds of a quiet activism». *Area* 49(2):215–22.
- Pourias, Jeanne, Christine Aubry, og Eric Duchemin. 2016. «Is food a motivation for urban gardeners? Multifunctionality and the relative importance of the food function in urban collective gardens of Paris and Montreal». *Agriculture and Human Values* 33(2):257–73.
- Ragin, Charles C. og Lisa M. Amoroso. 2011. *Constructing Social Research*. 2. utgave. Pine Forge Press.
- Rapley, Tim. 2011. «Interviews». S. 16–34 i *Qualitative Research Practice*, redigert av C. Seale, G. Gobo, J. Gubrium, og D. Silverman. Sage Publications.
- Ravenscroft, Neil, Niamh Moore, Ed Welch, og Rachel Hanney. 2013. «Beyond agriculture: The counter-hegemony of community farming». *Agriculture and Human Values* 30(4):629–39.
- Rosa, Hartmut. 2009. «Social Acceleration: Ethical and Political Consequences of a Desynchronized High-Speed Society». S. 77–112 i *High-Speed Society: Social Acceleration, Power, and Modernity*, redigert av W. E. Rosa, Hartmut; Scheuerman. The Pennsylvania State University Press.
- Rosa, Hartmut. 2010. *Alienation and Acceleration: Toward a Critical Theory of Late-Modern Temporality*. NSU Press.
- Rosa, Hartmut. 2019. *Resonance: A Sociology of Our Relationship to the World*. Polity Press.
- Schau, Mette Stensholt. 2020. «Nordmenn vil dyrke sin egen mat». *NRK*. Hentet 18. mai 2020 (<https://www.nrk.no/vestfoldogtelemark/nordmenn-vil-dyrke-sin-egen-mat-1.15008458>).
- Slow Food. udatert. «About us». Hentet (<https://www.slowfood.com/about-us/our-history/>).
- Smith, Joe og Petr Jehlička. 2013. «Quiet sustainability: Fertile lessons from Europe’s productive gardeners». *Journal of Rural Studies* 32:148–57.
- Solhaug, Ida. 2019. «Mindfulness». *Store Norske Leksikon*. Hentet 4. juni 2020 (<https://snl.no/mindfulness>).
- Southerton, Dale. 2011. «Alienation». *Encyclopedia of Consumer Culture* 34–35.
- Sovová, Lucie. 2015. «Self-provisioning, Sustainability and Environmental Consciousness in Brno Allotment Gardens». *Sociální Studia* 3:11–26.
- Store Norske Leksikon. udatert. «Aktivist». Hentet 5. juni 2020 (<https://snl.no/aktivist>).
- Svartdal, Frode. udatert. «Albert Bandura». *Store Norske Leksikon*. Hentet 16. april 2020 (https://snl.no/Albert_Bandura).

- Thagaard, Tove. 2018. *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitative metoder*. 5. utgave. Fagbokforlaget.
- Tjora, Aksel. 2017. *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. 3. utgave. Gyldendal Akademisk.
- Turner, Bethaney. 2011. «Embodied connections: sustainability, food systems and community gardens». *Local Environment* 16(6):509–22.
- Veen, Esther J., Petra Derkzen, og Johannes S. C. Wiskerke. 2012. «Motivations, Reflexivity and Food Provisioning in Alternative Food Networks: Case Studies in Two Medium-sized Towns in the Netherlands». *International Journal of Sociology of Agriculture and Food* 19(3):365–82.
- Veen, Esther J. og Sebastian Eiter. 2018. «Vegetables and social relations in Norway and the Netherlands: A comparative analysis of Urban allotment gardeners». *Nature and Culture* 13(1):135–60.

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide

Bakgrunn

Hvor gammel er du?
Hvor er du fra?
Hvilket yrke har du?
Hvilken utdanning har du?
Hvor og hvordan bor du?

Bakgrunn for praksis

Når og hvordan begynte du å dyrke?
Hvorfor begynte du, og hva var motivasjonen?
Har motivasjonen endret seg siden du begynte?
Hvor dyrker du?
Hva synes de du kjenner om at du dyrker? Kjenner du flere som dyrker mat?
Føler du et fellesskap med andre som dyrker?

Hvilke motivasjoner tror du andre urbane dyrkere har?
Hvilken effekt har dyrking hatt?
Hva synes du om at det har blitt mer vanlig med urban dyrking?
Synes du at flere bør drive med dette?

Matproduksjon

Har du tanker om hvordan maten vår blir produsert?
Hvordan vil du at maten skal produseres?
Hva tenker du er forskjellen på å kjøpe mat på butikken og dyrke maten selv?
Er det spesielle typer mat som du ikke kjøper i butikken?
Har forholdet ditt til mat eller matproduksjon endret seg etter du har begynt å dyrke?

Natur - miljø

Generelt, hvordan er forholdet ditt til naturen, og hvordan henger dette sammen med dyrking?
Er du opptatt av miljø- og klimaproblem? På hvilken måte? Er dette relatert til at du dyrker?
Opplever du dyrking som en «bærekraftig» praksis i forhold til miljø og klima? På hvilken måte?

Samfunn

Hvordan passer dyrking inn i byen?
Hvilke positive effekter kan dyrking i urbane områder ha?
Synes du at det bør tilrettelegges mer for urban dyrking? Hvorfor?

Arbeid - livsstil

Er dyrking arbeidskrevende for deg?
Hva er forskjellen på arbeidet du gjør i hverdagen og arbeidet med dyrking?
Har du andre aktiviteter som du gjør med samme motivasjon som dyrking?
Hvilke positive og negative sider finnes ved arbeidet ved dyrking?
Hvordan passer dyrking inn i din livsstil?

Hva sier det om deg at du driver med urban dyrking?

Er det noe annet du vil legge til?

Vedlegg 2: Informasjonsskriv

Vil du delta i forskningsprosjektet «masteroppgave om urban dyrking»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt om urban dyrking. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Prosjektet er en masteroppgave. Datamaterialet vil bestå av intervjuer med ulike personer som dyrker på sin fritid. Prosjektet tar for seg motivasjonene til urban dyrking og hvilken mening personene legger i praksisen.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitetet i Bergen er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Utvalget består av hobbydyrkere i Bergen og Oslo. Utvalget gjøres gjennom nettverk av personer som driver med urban dyrking.

Hva innebærer det for deg å delta?

Du vil delta i et intervju som vil ta ca. en time. Spørsmålene vil handle om dine erfaringer og tanker om dyrking. Det vil bli tatt lydopptak av intervjuet.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Deltakerne anonymiseres i publikasjonen. Navn og kontaktopplysninger vil være adskilt fra øvrige data. Deltakerne vil ikke kunne gjenkjennes i publikasjonen. Student og prosjektansvarlig vil ha tilgang til datamaterialet.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes i juni 2020. Lydopptak fra intervju vil da bli slettet.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Bergen har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Universitetet i Bergen ved Atle Møen: Atle.moen@uib.no
- Vårt personvernombud: personvernombud@uib.no
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Atle Møen

Siri Reintz

Prosjektansvarlig
(Veileder)

Student

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «masteroppgave om urban dyrking», og har fått anledning til å stille spørsmål.

Jeg samtykker til å delta i intervju.

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. juni 2020.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)